

KARINTHY FRIGYES

# CAPILLÁRIA

Gulliver hatodik útja

# TARTALOM

LEVÉL H. G. WELLS-HEZ

## ELSŐ FEJEZET

*Szerző mentegeti magát, amiért esküje ellenére hatodszor is útra kelt. Elfogadja a seborvosi állást a „Queen” fedélzetén. - A németek megtámadják a hajót. - Szerző kétségbeesett helyzetében már-már halálra szánja magát, és különös körülmények között partra száll Capilláriában.*

## MÁSODIK FEJEZET

*Szerző megérti, hogy csodálatos módon élő állapotban maradt a tenger fenekén. - Megindul, hogy tájékozódjék. - Különös épületek. - Sajátságos növények. - Egy ismeretlen állatfajta. - A bennszülöttek elfogják a szerzőt.*

## HARMADIK FEJEZET

*A bennszülöttek leírása. - Építkezés Capilláriában. - Szerző bemutatkozik, és igyekszik megértetni magát. - Az első ebéd Capilláriában.*

## NEGYEDIK FEJEZET

*A bennszülöttek közömbössége. - Az ország nyelve. - Oihák. - Néhány szó a szerző határtalan hazaszeretetéről, valamint a természet ostobaságáról. - Az oihák bibliája. - A bullokok.*

## ÖTÖDIK FEJEZET

*Az oihák különös nyelve. - Az „oiha” szó eredeti jelentése. - Szerzőt Opula, az oihák királynője kitünteti bizalmával. - Néhány szó az európai nők elnyomatásáról.*

## HATODIK FEJEZET

*Szerző igyekszik megértetni a királynővel a férfiak magasabb hivatását. - Tudomány, irodalom. - Néhány szó Capillária épületeiről. - Az oihák ruhái. - Mivel táplálkoznak az oihák? - A Bullok-hizlalás.*

## HETEDIK FEJEZET

*A földi szerelem. - A teremtés ura. - Szépség és küzdelem. - Nemek harca. - A nő mint élvezeti tárgy. - Opula néhány észrevétele, a szerző meghökkenése. - A bullokok kiirtása. - Néhány bullok-típus tárgyilagosa leírása és jellemzése*

## NYOLCADIK FEJEZET

*Szerző a házasságról általában és különösen. - A „nő” irodalomban és művészetben. - Szerző megtudja, milyen viszonyban állanak egymással oihák és bullokok. - Szerző néhány eredeti felfedezése e kérdésben...*

## KILENCEDIK FEJEZET

*Látogatás a bullok-telepen. - Bullok-művészek. - Tér és idő. - Úrnőm néhány sajátos nézete az emberi fajtáról. - Test és lélek. - A hatodik és hetedik érzék.*

## TIZEDIK FEJEZET

*Szerző pillanatnyi elmezavarban szerelmi vallomást tesz Opulának. - Kiderül származása. - Kényszermunkára ítéltetik.*

## TIZENEGYEDIK FEJEZET

*Szerző megkezdi kényszermunkáját a bullokok között. - Halvargónak, annak a toronynak, melynek szerző polgárává lett, leírása. - Szerző megismerkedik Xa-rá-val, Halvargó államtitkárával. Néhány felvilágosítás az Oihá-legenda eredetéről.*

## TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Halvargó külügyi helyzete. - Háború a tornyok között. - A háborút követő társadalmi mozgalmak rövid leírása. - Szerzőt elfogják, megmenekül, majd egy csodálatos tünemény révén elhagyja Capilláriát, és visszatér hazájába.*

*Férfi és nő hogy érthetnék meg egymást?  
Hisz mind a kettő mást akar - a férfi a nőt, a nő a férfit.*

## LEVÉL H. G. WELLS-HEZ

A Short History of the World költőjéhez és a First Men in the Moon tudósához.

Kedves H. G. Wells,

Meg akarom kérni Önt, olvassa el figyelmesen ezt a kis szatírárt, amit zaklatott lelkiállapotban és keserves életkörülmények között írtam néhány évvel ezelőtt. Nálunk, kis Magyarországon vegyes érzelmekkel fogadta kritika és közönség - ismernie kellene furcsa írói pályafutásomat és beállításomat, hogy ezt megértse. Most, hogy talán németül s talán angolul is megjelenik, megint elolvastam, és ekkor jutott eszembe, hogy sürgősen beszélnem kell Önnel erről a munkáról. Mindjárt elmondom, miért csak most és nem előbb, már akkor, mikor megírtam, és miért éppen Önnel.

Én ezt a könyvet nem akartam megírni, vonakodva és ellenszenvvel írtam, abban az időben jobban szerettem volna boldog regényt, kacagtató színdarabot, vagy szép verseket írni a magam és mások vigasztalására. A gondolatokra és ötletekre, amikről szól, nem voltam büszke, jobban szerettem volna elkergetni, elfelejteni őket, kidobálni magamból - nem szeretek tartalmas ember lenni, élő ember szeretek lenni, minden pillanatban megújuló tartalommal. De ezek a gondolatok és ötletek mégis megvoltak, és én egyszer egy téli délután, uzsonna közben, persze kettesben, egy kedves és bájos és elég művelt úrhölgynek a mulattatására rövidesen el akartam mondani mindazt, ami a Capilláriában van; ha akkor elmondhatom, soha nem írom meg. De valami baj volt, a hölgy eleinte figyelt, aztán szórakozott lett, pedig szerelemről is szó volt. Később fel is ugrott, egy barátnőjének valami ügye jutott eszébe, akinek telefonálni kell. Mire visszakerült, bár udvariasan kért, hogy folytassam, kiestem a kerékvágásból, jelentéktelennek és időszerűtlennek éreztem az egészet, abbahagytam. Igaz, hogy neki is mennie kellett aztán. De bennem megmaradtak, és később egyik barátomnak említettem, futtában, ezeket a gondolatokat és ötleteket. Férfiakkal másképpen van az ember: vitatkozott, érvelt, csakhamar elhallgattam, láttam, hogy másról beszél. S mert mindig beleestem abba a hibába, hogy jobban érdekel annak a személye, akivel beszélek, mint a vita tárgya, inkább ezt is abbahagytam. S hogy ilyenformán ráfanyalodtam arra, amit irodalomnak neveznek: hogy egyszerre mindenkinek mondjam el azt, amit külön-külön senki se akar meghallgatni. A könyv megjelent, vitákat vártam, ellenkezést, hozzászólást. Mindez elmaradt - néhány ostobaságot írt néhány hiú és fáradt kritikus, rajongó fiatalemberektől zavaros leveleket kaptam, amikben azt igyekeztek kimutatni, hogy csak ők értenek engem, mert ők még nálam is különbek. Az asszonyok tréfásan megfenyegettek ujjacskáikkal, aztán csönd lett.

Most a német kiadás sajtó alá rendezésekor átnéztem a Capilláriát. És három év előtti önmagamtól megtermékenyülve különös izgalom és nyugalanság fogott el, szívdobogást kaptam, az ájulás környékezett. Szóról szóra így volt, higgye el - eszembe is jutott, és nem véletlenül, Rousseau Vallomásai-nak egy passzusa. A genfi remete elmondja, hogy magányos sétája közben - ha emlékszik rá, szeretett gyalogolni - az emberi társaság együttélésének különös ellentmondásán töprengett.

- Hirtelen, mintha világosság gyúlt volna benne, egy egyszerű összefüggés felismerésének formájában, meg kellett állnia - a közelben egy körtefa volt, annak támaszkodnia. S félig önkívületben, megálló szívvel és aggyal, a matematikai törvények vakító tisztaságában bontakozott ki előtte felfedezésének első vázlata. „Mikor magamhoz tértem - írja a zord puritán -, csak azt láttam, hogy mellényem egészen izamos lett lecsurgó könnyeimtől s hogy

három órája állok egy helyben.” Így született meg a Contrat Social, az a mű, amely nélkül - Ön jól tudja - talán később tört volna ki a társadalomnak eddig egyetlen sikeres forradalma, a francia.

Eszemben sincs, hogy eszméim jelentőségét Rousseau-éhoz vagy Rousseau-ét a magaméhoz hasonlítsam: igazán kevés közünk van egymáshoz. De ezt az izgalmat ismerem: saját munkámnak, a Capilláriának elolvasása után rázott meg elementáris erővel. Amit akkor gondoltam és hevenyészve megfogalmaztam magamban, az egyszerűbb és szerényebb dolog, mint amiről Capillária beszél - és mégis túl van Capillárián, túl van azon is, amiről most fogok beszélni ebben a levélben. Ha könyvet írnék belőle, ennek a könyvnek szerény címe ez volna: A kétnemű ember vagy a Nemi Szerződés. Sietek bevallani, hogy evvel a Kétnemű Ember című könyvvel is úgy vagyok, mint a Capilláriával voltam annak idején - szívesebben mondanám el az egészet egy kedves, okos, másnemű embertársamnak, de most már tudom, hogy nem hallgatna végig, kénytelen leszek vagy megírni, vagy elfelejteni az egészet. Miután pedig okom van tartani az utóbbi eshetőségtől, mint az előbbitől, miután remélem, hogy a Kétnemű Ember című elvi tanulmány megírása helyett jobb dolgom is akad, én nem ambicionálom, hogy a házasság és szerelem nagy forradalmának úttörői közé tartozzam, szeretném, ha legalább annyi maradna meg ennek az órának emlékéből, amennyi elég hozzá, hogy ezt a Capillária című munkámat mentegesse és védelmezze és magyarázza, és hozzáférhetővé tegye annak a számára, akinek véleményét tisztelem.

Véleményekről, gondolatokról, igazságkeresésről, alapfogalmakról, helyes fogalmazásokról volt szó: Önre kellett gondolnom. Amit Ön és Önök néhányan odakint, Angliában csinálnak - bizonyára nem mondok evvel újat Önnek -, az külső formában nagyon hasonlít valamihez, ami itt Európában néhányszor már megtörtént - először talán nem is Európában, csak Európa számára, Alexandriában -, utoljára a tizenharmadik század második felében, Párizsban. A párizsiak már tudatosan *enciklopedistáknak* nevezték magukat; ők már tudták, hogy a kibontakozás nagy művének alapja az *analízis* - a rettenetesen összekuszálódott fogalomkomplexumokat, melyeknek téves kapcsolódását a gyakorlati eredmény, szörnyűséges közállapotok mutatják, fel kell bontani, szétszedni, szétörni, ha másképp nem megy, megkeresni a tiszta, egyszerű fogalomelemeket, hogy aztán természetes, egészséges módon lehessen összerakni megint. Félig-meddig elvégzett munkájuk után megint gyom és dudva verte fel a kertet - jött a tizenkilencedik század, jött Napóleon: az alapfogalmakat nem a csöndesen tűnődő ész és szív, hanem a rémülettől felzaklatott idegek kapcsolták átabotába. Eredmény: Hegel és Darwin, Marx és Metternich. Általános védkötelezettség, világháború, halva született forradalom: egy század, amelynek lángelméiről sorban mutatta ki a pszichológia, hogy egytől egyig *őrültek voltak* - s nem akadt, aki így tette volna fel a kérdést - *micsoda gyalázatos, pokoli század lehetett az, amelynek lángelméi megőrültek*.

Most Önök, néhányan Londonban, írók, ha nem is tudatosan, újra felveszik az abbahagyott munkát. A finnyás német esztétika némi lenéző dicsérettel *intellektualistáknak* nevezi önöket - valahogyan szeretné kitudni önöket az irodalom szent berkeiből, azzal a megokolással, hogy önök néha, ha kedvük szottyan, fogalmak tisztázásával is bibelődnek, s evvel érdemtelenné váltak az ihlettel alkotó művész rangjára és méltóságára, akik természetesen a központi idegrendszer megkerülésével, a periférikus idegeken át, legfeljebb a hasukon keresztül hozzák létre a Nagy Tükröt, melyben a valóság meglátja önmagát. Oda se neki - nevet mind! Legfeljebb kiderül, hogy az irodalom *nem is művészet* - annyi baj legyen. Ha nem művészet, bizonyára *több annál* - az egész embert képviseli, szőröstül-bőröstül, szívestül és eszestül, szemestül, fülestül és egyebestül. Szemben a *valódi* művésszel, aki mindig csak egy szervet reprezentál: festő a szemet, muzsikás a fület, szobrász a tapintást, költő a szívet, bölcselkedő az ésszt. Legyenek büszkéek az anatómára: így van, ahogy mondom. Ha egyszer az Isten, aki

ráér, mert van ideje, mégiscsak lelátogat a földre, és követet rendel magához, beszámolni az Ember viselt dolgairól: ez a követ mégiscsak az Író lesz - festő és muzsikus és költő és filozófus csak kísérni fogják útjában, hogy tolmácsolják őt, hasonlatokkal illusztrálják az Egyetemes Gondolatot, mely rombol és teremt.

Rombol és teremt és szétszakít és összeköt, időn és téren át. Most, míg ezt írom Önnek, egy budai kis kávéházban, a rikkancs lappéldányt tett le elé: az első oldalon nagy betűkkel olvasom: Chamberlain, Benessel való tárgyalás után, be akarja terjeszteni a parlament elé az Európai Egyesült Államok alkotmányáról szóló törvényjavaslatot. Nem tudom, mit jelent, mi igaz belőle mi lesz belőle, nem tudom, hogy álljak fel a gondolattal szemben, eltiport, megvert, kifosztott, megkínzott ország eltiport, megvert, kifosztott, megkínzott gyermeke. Nem remélek, és nem félek, nem hiszek a javaslat jóhiszeműségében, komolyságában. De egy nyilvánvaló: ha semmi más nem lesz belőle, annyi maradandó haszna és eredménye meglesz ennek a javaslatnak, hogy nekem alkalmas fordulatot adott rátérni tárgyamra. Mert sokféle nagy közösség és hovatarozás zűrzavarában élém varázsolt egy minden közösségnél, európaiságnál, államnál, országnál, hazánál, nemzetiségnél, fajnál talán még családnál is kisebb, tehát szorosabb és mélyebb már régen meglevő, minden Egyesült Államok Alkotmánya nélkül is egységes törvénnyel és alkotmánnyal érvényes közösség megnyugtató látomását: az élet folytonosságában hívó és gondolkodó írók közössége ez Európa-szerre és világszerre. Ennek a közösségnek közös öröm és közös bánat diktálja törvényét - polgárainak egy kötelessége van: akarni és keresni a jót és helyeset és szépet, a rossz, és helytelen és csúnya helyett. Térben és időben, élők és holtak, tagjai ennek a közösségnek, csinálják, építik a Nagy Enciklopédiát, vakon néha, elkeseredve, felépítve, lerombolva megint - ha már olvasta volna „Capilláriá”-t, melankolikusan hozzátenném: Halvargót, a Bullok-tornyot, amit romba dönt a Goncsargó.

Jól emlékszem egyik tervére, az Új Bibliára - volt idő, úgy látszik, mikor így képzelte el az Enciklopédiát. Nos tehát - tekintse ezt a levelemet egy szerény, de a fent jelzett közösségbe tartozó érdeklődő figyelmeztetésnek, aki, ha mással nem, legalább evvel a figyelmeztetéssel szeretne részt venni a munkában: vigyázzanak, az idő alkalmas rá, hogy ez a Biblia tökéletlenül, döntő és pótolhatatlan hiányokkal készüljön el, ha csak önök angolok akarják megcsinálni! Az angol enciklopédisták, az angol írók, élükön mostanában talán éppen Önnel, már eddig is mély utakat ástak az összekuszálódott fogalmak bábeli zűrzavarában - nagy vonásokban fölvázolták a Mű keretét, foglalkoztak múlttal és jövővel és jelennel is, új történelmet álmodtak, és új utópiákat eszeltek ki, tanulmányozták a politikát és társadalombölcseletet, naivan, érdeklődő szemmel, Cartesius gyermekszívének friss kedvével, csaknem egészen szabadon. Rengeteg szép, okos, mindenekfelett tisztességes könyvet írtak az emberről, mindegyik alkalmas rá, hogy a leszűrt eredmény egy-egy műszót magyarázzon a Nagy Enciklopédiában, mely mindenkihez szól, a föld kerekiségének minden emberéhez, mert csak az kerül bele, ami állandóan és mindenütt emberi, emberhez szóló, ember által érthető.

De az istenért, uraim, van egy terület, a jelenségeknek egy kategóriája, ha úgy tetszik, amihez önök, angol írók - angolokat gondolok, nem skótokat és íreket - egyszerűen nem értenek, ahol Önök úgy mozognak, mint a foka a parton, amihez nincs érzékük, nincs szemük és szívük, még csak nem is tudják magukról, hogy nincsen - agyrémnek, örületnek, betegségnek gondolják a szenvedést és nyugtalanságot, amit e jelenségek okoznak, mint a Diderot „vakok országának” lakói a szín- és fénybenyomások okát. Éghajlat, különleges vérmérséklet, elkülönözött gögös állami és társadalmi törvények által elnyomott, elesőkevényesedett érdeklődés az oka ennek a vakságnak - vagy talán csakugyan az a közmondásos angol álszemérem (hypocrisy), amit írek és skótok annyit csúfolnak - nem tudom. Hogy magyarázzam meg, hogy értessem meg Önnel, mire gondolok? Képet próbálok Ön elé állítani. Tükörképet, tulajdon lelki arcuk tükörképét, aminek az Ön által láthatatlan fehér foltjaiból, a negatívumokból, legalább kvantitatíve követ-

keztethet ennek az Önök által felszántatlanul hagyott területnek jelentőségére. Angol könyvet veszek elő kapásból - kettőt vagy hármat, a legjobbakat, elsőrangú, reprezentatív műveket, regényeket. Gyönyörködő lélekkel élvezem egyiknek csendes, mély bölcsességet, érzékeny megértését mindennek, ami emberi - a másik elragad bátorságával, ahogy farkasszemet néz az élet kegyetlen igazságával - a harmadik fellelkesít, megrázza képzeletem, csodás lehetőségek, még csodásabb valóságok kápráztatóan éles rajzával, mindig teljes kört leíró pazar gazdagságú reflektorával a képzettársításnak. Olvasom és élvezem - és akkor egyszerre jön a vakság.

Mind a háromnál ugyanakkor, ugyanazzal a jelenséggel szemben, szinte ugyanabban a pillanatban.

A regényben nő jelenik meg.

És abban a pillanatban az angol író mekegni kezd, komoly, tűnődő, kedves arca furcsa torzba szalad, a derekát riszálja, nem lát és nem hall, áporodott viceket mond, medvetáncba fog. Az ember nem hisz a szemének: egy oldalt fordít, és a zordon szépségű pompás tájkép helyén, amit, mondjuk egy Jack London-regény elfutó vászna tár fel: képes levelezőlap, komisz olajnyomat, csokoládéreklám vigyorog. A szerző mentegetőzik: egy szőke nő bűvös mosolya tette ezt.

Kedves H. G. Wells, félre ne értsen, a szőke nő mosolyát bűvösnek tudom magam is, és áldom érte Istent és a sugárzó napot, hogy egyebek közt ezt is megteremtette. De micsoda bűvölet az, ami a hegedűsírásból és orgonarengésből komisz, fülhasogató, áporodott verklimekegést csinál? Fordítva kellene lenni ezzel a bűvölettel.

Mi történt hát, hogy eshetett, hogy nem így esett?

Mégis a németeknek volt igazuk, hogy önök, racionalisták, csak a dialektikában erősek, de rögtön megdermednek, komikusan tehetetlenné válnak, mihelyt az Élet Titkos Mélységeinek szele csapja meg önöket?

Nem, nem, egészen bizonyos, hogy nincs igazuk. Mert a Szőke Nő odaát, náluk is megjelenik, megfelelő helyen, és a bűvölet odaát náluk is beáll: azzal a különbséggel, hogy a holdfényben fürdő képes levelezőlap helyén ezúttal a városligeti panoptikum borzalomkamrájának viaszfigurája hökkent meg. Ugyanannak a szőke nőnek most fekete a haja, mosolya sátáni bűvöletet áraszt, a kezéről vér csorog, szemei vészesen lobognak - feltűnően hasonlít egy szoknyában járó zupás őrmesterhez, aki kézitusából bukkant elő, miután ötven kozákot levágott, és legszívesebben leharapná az orromat.

Mindez nagyon szép és a filozófus bólogat: Hja, hja! Ez azt jelenti, hogy a nő sátán és angyal egy személyben, és hogy keserű meg édes az asszonyi állat.

De mit tegyek én, mihez fogjak én a csokoládéangyallal és a zupás őrmesterrel, aki se sátán, se angyal nem vagyok, hanem eleven ember és szeretnék egy eleven...

Azaz hogy álljunk meg csak egy pillanatra: mit is szeretnék én?

Mielőtt a Valóság kettős tükrét, a Csokoládéangyalt és a Zupás Őrmestert, vagyis a tizenkilencedik század nőszemléletét megismertem volna, gyermekkoromban (véletlenül nagyon jól emlékszem gyermekkoromra) még elég szabatosan tudtam. A valóságot nem láttam kettősen, nagyon megfogható és kompakt valami volt a valóság: úgy hívtam, hogy: *én*, és valami nagyon határozottat értettem ez alatt, bár a természettudományok ismerete híján akkor még nem tudtam, hogy a véglényen és a *missing link*-en keresztül hogyan vált lehetségessé ez a valami. Valószínűen azért nem tudtam arról se, hogy emlésszállat vagyok, eleveneket szülök, és azokat saját emlémből táplálom. Az első kellemetlen tapasztalatom az volt, hogy egy kislányt hoztak a

rokonok, akivel ha kettesben maradunk, nagyon jól meglettünk volna. Játszottunk volna és mulattattuk volna egymást - ha végig így maradunk, kettesben (bocsásson meg az illetlenségért), valószínűnek tartom, hogy Darwin és Haeckel nélkül magunktól rájöttünk volna, hogy emlőszállatok vagyunk, eleveneket szülünk, és azokat saját emlőnkől tápláljuk. És ebből semmi baj nem lett volna, ennek mindketten egyformán örültünk volna, egyformán örültünk volna annak, hogy egymásnak örömet tudunk okozni, emiatt se össze nem vesszünk volna, se egymás fölé kerekedni nem akartunk volna: ebből semmi utálatosság nem lett volna, ahogy én magamat meg ötöt ismerem. A kislányból nem lett volna se csokoládéangyal, se zupás őrmester, hanem együtt szerettük volna az angyalokat, és utáltuk volna az ördögöt - lett volna belőle egy hozzám legalább annyira hasonlító, mint amennyire különböző drága, kedves, édes társam az Emberben és én soha meg nem írom Capillária-t, hanem szép verseket írtam volna neki, és magamtól kitaláltam volna neki a repülőgépet és rádiót is, a kategorikus imperativust, és ő magától kitalálta volna nekem a mákos rétest és a caprice-párnát és istent és a túlvilágot.

Nem tehetek róla, még ma is meg vagyok győződve, hogy mindez így lett volna, ha a rokonok nincsenek. De a rokonok voltak, és a rokonok azon kezdték, hogy én álljak fel, és adjam át a helyemet a „kis kisasszonynak” és segítsen fel a kabátját, amit maga is fel tud venni. És azt mondták: nem szégyelled magad, milyen gavallér lesz belőled, nem tudod, hogy a nőkkel udvariasnak kell lenni? És röhögtek hozzá. És én abban a pillanatban meggyűlöltem a kislányt, és igazam volt, hogy meggyűlöltem, mert abban a pillanatban ő is affektálni kezdett, és szétterpeszkedett a széken, és elvárta, hogy feladjam a kabátját, amit ő maga is fel tudott volna venni. És attól a pillanattól fogva gyűlöltem őt, mert azt mondták, hogy azért legyek hozzá gyöngéd, mert ő gyengébb - és arra gondoltam rögtön, hogy ha én őt pofon vágnám, leesne a székről - de hát ő pofon vághat, és megalázhathat engem csak azért, mert én nem üthetem vissza udvariasságból?

Persze később megtudtam, hogy van valami egyéb oka is az udvariasságnak, mint az, hogy a nők gyöngébbek. De ez keveset változtatott a dolgon. És mindig újra, ha találkoztam vele, akár ő közeledett hozzám, akár én közeledtem hozzá, valami közénk került, valami káprázat, amit nem tudtam elosztatni. Én sokat tanultam és tanítottam is, ő pedig nem tanult és nem tanított semmit, és mégsem tudtam fölébe kerülni, se alul maradni: de mindig újra megbuktam előtte és önmagam előtt, mikor harcba szálltam vele. Legyőztem a nehéz kérdéseket, megnyergeltem a természet erőit, leküzdöttem magamban az ösztönöket. Felkorbácsoltam az akaratot, kinyitottam a rejtett fiókokat. Hiába, a nővel szemben nem segített semmi, azon kívül, hogy férfi voltam. Pedig hát én igazán több vagyok, nem igaz? És közben folyton jelentkeztek a rokonok és biztattak, és magyarázták, hogy mit tegyek vele. Az egyik rokon a romantikát ajánlotta - nem ízlett, nagyon sok volt benne az alattomos hízélgés: nem ment a fejembe, miért rejtélyesebb vagy kevésbé rejtélyes ő, mint én? A másik, egy német rokon, korbácsot adott a kezembe - utálattal dobtam el, nem kellett, amit ezzel kényszerítetek ki. A harmadik, a francia unokatestvér, azt ajánlotta, nézzek szembe vele, de ne nyúljak hozzá - szemléljem meg közről tüzetesen, bontsam fel, majd kiábrándulok belőle. De én nem akartam kiábrándulni - nem volt hajlandóságom szétszedni azt, amit nem tudok összerakni megint. És közben ő ott állt, szemben velem, mosolyogva, hol mint Csokoládéangyal, hol mint Zupás Őrmester, de mindkét alakjában nyugodtan, várva, mire szánom el magam, kire hallgatok. Tűrelmet veszve a negyedik rokonhoz fordultam, egy zsidóhoz, aki átszellemült arccal mutatott az égre: felejtsem el, úgymond, az egészet, nem méltó dolog az Isten képére teremtettem emberhez. Legjobb, ha a pusztaságba megyek, megszabadulni az ő kísértésétől. Ez volt a legrosszabb tanács. A misztikus aszkéták között rémesen éreztem magam, mindegyik a nők elől menekült, és rövid együttlét után kiderült, hogy életmódjukat, szemléletüket, bölcsességüket, egész világfelfogásukat sokkal jobban befolyásolta az a negatívum, hogy nekik nem kell



a nő, mint az enyémet az, hogy kell. A nélkülözéssel úgy jártam, mint Gautama Buddha: sanyargatott testem sanyarú bölcsességet izzadt ki magából. Velük vagy nélkülük: - a pusztaságban is miattuk volt baj, míg rá nem jöttem, hogy sárgára fogyott bőrömmel sokkal kísértetesebb vagyok, mint ő, a kísértő, aki elől menekültem - a pusztaságból visszatérve, hamar észrevettem, hogy a kísértő én vagyok. A rokonok egyre azt magyarázták, hogy milyen portéka a nő, mire való, hogy kell bánni vele, és mikor összezavarva és elkeseredve szakítottam velük, megértve, hogy nem tudják jóvátenni kettőnk viszonyát, amit akkor gyermekkorunkban elrontottak: egyenesen a nőhöz fordultam, kinyújtva békítő kezem, ő már nem fogadta el, duzzogva elfordult, vagy gúnyosan végigmért - talán meg volt sértve, lenézett és megvetett ostobaságomért, hogy ez nem előbb jutott eszembe - vagy talán el is felejtett közben, magára maradván, amíg harcoltam érte: önmagában találva meg a boldogságot, amit én nem tudtam nyújtani neki?

És most sejteni kezdtem, hogy minden bajnak a rokonok, rokonlelkek, férfitársaim voltak az okai, akik közénk furakodtak, engem félrevezettek, őt pedig elrontották. A nővel való dolgom kettőnk ügye volt, abba nem szabadott volna beleszólni senkinek, arról nem szabadott volna senkinek tudni. A születés pillanatában, mielőtt megláttam a napvilágot, már itt e Földön, és még Odaát egy pajkos angyal fülünkbe súgott valamit, egy Titkot, amit egyetlen valakinek vallhatok csak meg majd annak idején, a Másiknak, akinek szintén megsúgta: de jól vigyázzunk, kettőnkön kívül senki más nem tud róla! És én elindultam a titokkal, még nem tudtam, ki lesz az a másik, csak annyit, hogy hozzám hasonló nem sejtve a csúf tréfát, amitől markába nevetett a garázda angyal -, hogy másoknak is ugyanígy súgta meg, hogy másokat is ugyanígy vezetett félre - és mások, ezek a mások, előre telebeszélték az ő fejét, meg az én fejemet szerelemről, nemiségről, nemi harcról, szörnyű és rejtelmes és lényegbe vágó különbségekről kettőnk között, pólusokról, amik soha nem találkozhatnak, kettősségről, amely szétbontja a világot, férfiatomról és nőatomról - és nőkérdésről, függetlenül a szerelemtől. Aki őszintén tud emlékezni tulajdon tavaszának ébredésére, megtalálja emlékei közt az első elkedvetlenedést, az első undort, az életvágy első sérelmének csíráját: bomlasztó, bűzös kukacot és csiganyálat a legelső rózsakehelyben, ami megnyílt előtte - ez a kukac és csiganyál az a felfedezés volt, hogy mások is tudnak a titokról, amiről azt hitte, csak ő tud.

És mégis ez nem volt pusztán féltékenység. Nem arra haragudtam én, aki tisztán és egyenesen kívánta, amit én is kívánok - arra haragudtam, aki alattomosan és kerülő úton, talán irigységből szétszedte és elrontotta és bepiszkította nekem a szerelmet, mielőtt hozzáérhettem volna. Arra, akit okom van vádolni, hogy Isten ajándékát, a legtisztább esszenciát meghamisította, belepancsolt - nem a fehér palástban érkező lovagot, ki kardot ránt szerelmeséért - hanem a reszkető szakállas, csipásszemű Két Aggastyánt, akik rejtett helyről leskelődtek a fürdőző Zsuzsannára, hogy összehunyorítva, tárgyilagosan „lerajzolják” és titokban terjesszék a rajzot, amit nem lehetett titokban tartani Zsuzsanna előtt sem. Ez a két aggastyán ült aztán törvényt Zsuzsanna fölött, mielőtt szóhoz juthatott volna - ezek csináltak „nőkérdést”, ezek határozták meg a „nő természetrajzát” minden században másképpen, de mindig úgy, mint ahogy a kitűnő Brehm rajzol meg valami különleges háziállatot. S az egymást követő századok alkonyán, egyre nyugtalanabb sejtések között, egyre határozottabban alakult ki bennem a hajmeresztő gyanú, hogy itt valami sorrendi hiba történik. A század elején jól-rosszul megrajzolt Zsuzsanna a század vége felé egyre hasonlatosabb lett a rajzhoz, amit a Két Aggastyán alkotott: nem lehetett ez a rajz olyan hamis, elrajzolt, ferde és képtelen és felismerhetetlen, hogy a századvég Zsuzsannájában, mikor aztán találkoztam vele, ne láttam volna meg rémülten és elálló szívveréssel szakasztott mását eredetijének: a rajznak. Nem akarom megnevezni a tizenkilencedik század két Aggastyánját, kik kissé elkésve, de sohasem elég korán, megfestették Zsuzsanna-Nórát és Zsuzsanna-Satanellát és Dorian Gray-t és Franciskát, e valószínűtlen

ábrákat, amin jót kacagott annak idején az előbbi század örökségeként ránk maradt eleven, kecses kis Manon: - csak annyit állapítok meg, hogy az a kifestett száju, borotvált képű, nadrágos és csizmás Zsoké, gúnyos mosolyával és szikrázó szemeivel, aki mint női ideál elsőnek futott be az utóbbi évtized nemi versenyében, ijesztő hasonlatossággal igazolja a kifejezetten hímnemű *Ördög* és *Faun* és *Krampusz* víziójától inspirált képet, amit az *asszonyi démontól* borzadó nőgyűlölet apostolai festettek a múlt század derekán.

Kép és modell hajszálig hasonlít: és századunk gyermeke bizonytalanul pislog egyikről a másikra, hogy melyik az eredeti, melyik a tükör, melyiket ölelje meg, ha nem akarja kitenni magát annak, hogy üvegnek megy neki. A harmadik aggastyán pedig, aki nem rajzol, csak bölcsen bólogat, tétova mosollyal vonogatja a vállát: itt a lap másik oldalán, melynek címlapján az Egyesült Európai Államokat jelentik be, Pirandello úr, egy újságírónak átnyújtja a rezümét: a *nő illúzió*.

Az önök tehetséges Wilde Oszkárja könnyed gesztussal utal az életművészet kölcsönhatására - a kölcsönhatás valamivel bonyolultabban, de sokkal mélyebben és valóságosabban igaz, mint ahogy bármelyikünk képzelni merné. Valóságosabb és álomszerűbb: több mint kölcsönhatás: úgy látszik, nem kevesebbről van szó e világon, mint arról, hogy minden, amit az ember elképzel, az meg is történik, csakúgy, mint az álomban. E szorongató sejtelem hatása alatt volt hát okom lázadni a Két Aggastyán ellen, akik gonosz és rút és használhatatlan Zsuzsannát képzeltek el.

Míg aztán Capillária olvasása közben világosság nem gyúlt az agyamban. És rájöttem, hogy a két aggastyán nem hibás - nem is lehetnek azok, hiszen, a kutya-fáját, elvégre ők se szakállal jöttek e világra. Voltak ők is fiatalok, és ha jól felgondolom, az ifjú trubadúr, ki szerenádokat nyávog az ablak előtt ahelyett, hogy bemenne, van olyan vén számár, hozzájárult annyira Zsuzsanna elfajulásához, mint ők ketten.

Dadogva, torkot köszörülve, sok vargabetű után rugaszkodom neki, hogy megsúgjam Önnek felfedezésem: jól tudom, hogy szavakba elmondva egy spontán érzést, valami kis jelzón, egy interpunkción, két szó viszonylagos helyzetén, egy igekötőn múlhatik, hogy a felfedezett puskapor útszéli közhelynek, vagy a világ legeredetibb igazságának bizonyul. Nem tudom, a világ megváltása, kétezer év szellemi tápláléka, az Új Testamentum végleges megoldása-e erkölcsi törvényünknek - a magamfajta Beszélő Ember az Ótestamentumban és a buddhizmusban foglalt igazságok szabatosabb, világosabb, általánosabb és tökéletesebb megfogalmazásnak tekintem, és ezzel korántsem becslöm kevesebbre jelentőségét, mint a római pápa. De soha nem tudta, mit jelent halálosan szeretni az igazságot, aki csak arra ügyelt, hogy amit kimond, vagy leír, igaz legyen: az igazság kimondhatatlan és az őszinteség még nem igazság - szavak útvesztőjében közeledünk a labirintus központja felé, ahol ő lakik.

Felfedezésem ugyanis abból áll, hogy az ember kétnemű.

Bármily furcsán hangzik, ezt a tényt nem szegezték még le matematikai pontossággal. Gyorsan hozzáteszem, hogy nem a *kétnemű emberről* beszélek, arról a testi és lelki elemzésről, mely kimutatta, hogy mindnyájunkban vannak férfi és női tulajdonságok. És nem arról beszélek, hogy a felsőbbrendű állat kétnemű. Mert azt tudtam, hogy a ló kétnemű, eleveneket szül, és azokat saját emlőiből táplálja. A disznóról és a majomról is tudtam ezt a dolgot. De hogy az ember éppen úgy kétnemű, mint a ló meg a disznó, ezt a merész következtetést ma már kénytelen vagyok erélyesen visszautasítani, miután sem eleveneket nem szültem, sem pedig azokat saját emlőimből nem tápláltam. Ehhez semmi kedvem sincsen, és a jelek szerint nem is fogom tenni halálomig: - márpedig én ember vagyok, sőt csakis én vagyok ember Salamon király szerint.

Itt valami ellentmondás van, vagy Darwin tévedett, vagy Salamon király, vagy pedig az ember valahogyan másképpen kétnemű. Legalább ahogy ma állnak a dolgok. Az ember valahogyan úgy kétnemű, hogy nem olvad össze eggyé, mint az állatfajok, hanem két nemében megtartja egyéni mivoltát.

Ha egyedül vagyok a szobában, akkor ember vagyok. Ha bejön egy nő, akkor férfi lettem. És annyira vagyok férfi, amennyire nő az, aki bejött a szobába.

Fogalmazásom tehát így módosul: az ember vagy férfi, vagy nő. Így nézve a dolgot, ez a két szó, férfi és nő, nem *főnév*, hanem csak *viszonyzó*. Mert ha egy nő van egyedül a szobában, akkor - hiába kukucskál, a két aggastyán nem fog egyebet tapasztalni - ő is csak úgy fog viselkedni, mint én: eszik, vagy ásítózik, vagy tűnődik. Nővé akkor válik, ha férfi jön be hozzá. De viszont tudni csak úgy tudnak egymásról, ha találkoznak - ha pedig találkoznak, akkor már nemük van. A gyakorlatban az *ember* szó válik viszonylagossá.

Végső formája tehát felfedezésemnek: ember nincsen, csak férfi és nő van.

A tapasztalat igazolja elvont elmélkedésem. Járván a világot, embert még nem láttam soha, a szó eszmei értelmében, amit láttam, az vagy férfi volt, vagy nő.

És minél férfibb a férfi és minél nőbb a nő, annál emberebbnek nevezzük.

Annál emberebbnek, tökéletesebbnek, annál kiválasztottabbnak. A magyar nyelvnek egy különleges finomságára hívom fel a figyelmét (nyelvünk tele van ilyen mély és jelképesen lényegbe világító szavakkal, aminthogy árnyalati megkülönböztetésben is gazdagabb a nyugati nyelveknél - így például a *love* főnévre is két szavunk van, aszerint, hogy általános emberi, vagy a nemek közötti vonzalmat jelenti). Mi a *nobilitás* fogalmát a *nemes*, az *ignobilis* és a *nemtelen* szóval fejezzük ki: betű szerinti értelmezésében *nemmel felruházottat és nemileg közömböset* jelent ez a két szó: - az emberi nemesség, előkelőség mértéke tehát az, hogy mennyire férfi, vagy mennyire nő az ember.

És ha már az etimológiánál tartunk, ne feledkezzünk meg róla, hogy a kultúra tetején élő nyugati népek nyelvében a *homo* és *vir* fogalmak nevét gyakran használjuk közös jelölésre - hogy a *man* és a *l'homme* szó közhasználatban *homó*-t meg *vir*-t is jelent az angolban és a franciában (mi a homót és a virt - a házasság kivételével - minden esetben két szóval jelöljük).

Ez a nyelvi szűkkeblűség mélyebben szánt a nemi kérdés lényegébe, mintsem hinnők - számomra e pillanatban világító ujjal mutat rá a bűn forrására, ahonnan minden bűnhődés származott.

Hatezer éve valami különös makacssággal, aminek okát a pszichológia fejlődéstörténet van hivatva kutatni, ember alatt öntudatlanul mindig férfit értett a filozófia, irodalom és művészet, még a szociológia is. A gondolkodás törvényeit, az emberi becsület zsinórmértékét, az ember-méltóság jogait, kötelességeit olyan módon fogalmazták meg, mintha gyakorlati alkalmazásban mindezeknek az ideáloknak csak a férfiember életében kellene érvényesülni, igazolódni. A becsület, jog és kötelesség, emberi ideáljai, mikor példaképet kerestek rá, mikor követendő elvnek állították elénk: az embert, akire vonatkoztak, éppen úgy férfi mivoltában képzelgették el, mint ahogy az Istent, egészen természetes módon férfinak képzelte el fogalmának első megalkotója, egyszerűen azért, mert az illető véletlenül férfi volt és szórakozottságában, éppen egyedül lévén abban a percben, megfeledkezett arról, hogy nő is van a világon.

Az első ilyen szórakozott férfit aztán követte a többi - egy bolond százat csinál - és a szórakozottság éppen olyan ragadós, mint az ásítás. Ezek összeálltak, vita közben még jobban megfeledkeztek a nőkről, derűre, borúra gyártani kezdték a szemléletnek és akaratnak produktumait, a Megismerés megállapításait és az Erkölc törvényeit. És minden megállapításnak

férfiszaga lett, és minden törvénynek férfialakja, amibe nem is lehetett belegyömöszölni a nőket. A nők mással voltak elfoglalva, és a törvénygyártás vígan folyt tovább. Persze hamarosan kiderült, hogy az egész alkotmány nem ér semmit: az első primitív törvények és megállapítások nem voltak alkalmazhatók. Az embernek bátornak kell lenni, mondta a Törvény - de kiderült, hogy a nőnek például nem kell, sokszor nem is szabad bátornak lenni. Az embernek erősnek és izmosnak kell lenni, mondta a Törvény - és kiderült, hogy a nőknek például gyöngének kell lenni. Az ember verejtékkal keresi kenyerét, mondta a Törvény -, és kiderült, hogy a nők például nem keresik verejtékkal a kenyerüket. Az ember vérengző állat, mondta a Törvény, és kiderült, hogy a nők például nem vérengzőek. Az ember a természet titkait kutatja, mondta a Törvény, és kiderült, hogy a nők például nem kutatják a természet titkait. Szét kellett volna rombolni az egész hibás lexikont, ehelyett a régi tévedés megmentésére konstruáltak egy újabb tévedést. Miután a nőre nem lehetett alkalmazni a férfinak, mint embernek önmagáról szóló megállapításait, ehelyett kilökték a nőt, az önmagát önmagán keresztül megismerő intellektus belső világából, és kicsukták a külső világba, amit érzékeink tapasztalata révén szemléletből ismerünk. Természetráji fogalommá alakították át, a külső természetbe osztották be, mint valami tüneményt, vagy jelenséget, aminek titkát (a nő rejtély! Rémes! Hát akkor a férfi mi az istencsudája?) az emberi (alias férfi) elme van hivatva megfejteni. És hovatovább természetes alapelvévé lett a filozófiának az a hajmeresztő feltevés, az a fából vaskarika, hogy a kettős ember lényét is a férfi van hivatva megérteni, önmagán keresztül, belülről - és a nő lényét is a férfi, természetszemléletén keresztül, kívülről. A végeredmény olvasható Pirandello úr interjújában: *a nő csak illúzió*. Hát persze, a külső világ, ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes - hiszen akadt más filozófia, mely szerint csak ember van, világ, az nincs. Furcsa, hogy a fogalmak permutációjának az a lehetősége, hogy csak világ van, pedig ember nincsen, még egy metafizikusnak sem jutott az eszébe! Rólam egyszer azt mondta valaki: magában van valami nőies. Azt feleltem neki ijedtemben: lehet, hogy az anyámtól örököltem: az anyám ugyanis nő volt. De Pirandello úr, egy illúzió, egy árnyék gyermeke, embernek képzelet magát, aki nőt álmodik.

Most már megmondhatom: *Capillária lidércnyomásos álma annak a felismerésnek nyugtalanító érzéséből született meg, hogy miként felelt a nő a fajtajából való kiközösítésre, a társadalomban való zsarnoki önkénnyel: miként bosszulta meg jogosabb és egészségesebb és eredményesebb önzéssel a hóbortos, értelmetlen, beteges férfiönzést, amivel megtagadta tőle az önmagát férfitársában, a másik énben felismerő én biztonságos, boldogító érzését*. Nem tehetek róla, tartsanak gyávának és nemtelennek: én képtelen vagyok abban a tényben, hogy a férfiak verekszenek, öldösik, tönkreteszik egymást, ziháló testi és értelmi küzdelemben pusztítják ki magukból az élet örömeinek fölfogására való lelket ahelyett, hogy ápolnák az életétvágyat, a nők pedig önmagukkal, testi és lelki jóérzésükkel foglalkoznak ezalatt - én képtelen vagyok ebben az embernemesség, jóság, vitézség, önfeláldozás, értelmi fölény és erő példaadó jelképet látni. Nem, nem tetszik nekem az egész dolog, valami alattomosat, valami álszentet, valami piszkos és gyáva megalázottságot érzek bűzleni a dolog mögött, amit nem tudok kifejezni. A modern divatos drámák tele vannak a nagylelkű és nemesszívű férj magasztos alakjával, aki hosszú belső szenvedés után megbocsát a hűtlen asszonynak, miután az kimondhatatlan szenvedést okozott neki - megbocsát, mert megérti gyengeségét és szereti őt. Nekem nem tetszenek ezek a drámák, nekem gyanús az a jóság, ami kizáróan csinos nőknek bocsát meg, véletlenül se kevésbé csinosoknak, vagy pláne férfiaknak. Nekem gyanús az egész lovagias kor, amely folyton az ember női becsületét védi, miközben senki sem védi az ember férfibecsületét. Nekem gyanús a férfiaknak a nő szerelmét prédikáló, soha a nőknek a férfi szerelmét nem prédikáló, az anyaság eszméjének magasztos álarca mögé rejtőző rajongás. Valami nyomorúságot érzek mögötte, ami undorít, mint minden nyomorúság.

Az európai férfi nemi nyomorúságban, nemi elnyomatásban sínylődik: ez az egész alapja a nő hamis kultuszának. Hiába károg fülembe a természettudományos romantika, a természettudományos bizottság hollómadara, hogy ez nem társadalmi jelenség, kortünet, hanem örök természeti törvény - hogy a férfi szükségképpen alárendelt eszköze a nőnek, a faj szolgálatában, hogy a nő a központ, ami körül rajzik a világ, hogy a nő a tengely, a férfi a kerék, hogy a nő a virág és kehely és gyümölcs, a férfi csak szürke porzó, hogy a nő a csábító, a férfi a csábított, hogy a nő önmagáért van, a férfi pedig a nőért, hogy a férfi harcot folytat a nőért egymással, a nő pedig nem folytat harcot a férfiéért, hogy a nő a test, a férfi a lélek, hogy a nő a szépség, a férfi az erő. Hiába példálódzik a méhkirálynővel és termesznősténnyel és éjjeli pávaszemmel mindennek bizonyítására ahelyett, hogy legalább a kakassal példálódzna. Mert az ember nem méh, nem hangya és nem éjjeli pávaszem, akármit is csinálnak, nem lehet az embert természetrajzi mivoltával megmagyarázni. Mert minden állat- és növényvilágból vett hasonlattal szemben áll a tény, hogy az ember úgy, ahogy van, eleven társadalmi vonatkozásaival meghatározott eleven alakuló valóság. És az ő alakulásában éppen olyan döntő faktor mindaz, ami származása óta történt vele, társadalmi élete, öntudata, állati akarától független emberi akarata, lelke, vágya, terve, öröme és bánata, mint az adottságok, amiket állatszármarozásával örökölt. A természetrajz kedvenc képe az a bizonyos petesejt, amiben minden adva van, a fajta egész élete kicsinyben haláláig. Nos, abban a petesejtben, melyből fajtánk származik, mégsem volt adva minden - utóbb magunk is szereztünk hozzá valamit. És ha ez nem méltó állati mivoltunk fenségéhez, hát akkor legfeljebb lemondunk erről a fenségről, és nem vagyunk állatok.

Nem vagyunk állatok, nem vagyunk hímek és nőtények, hanem férfiak vagyunk és nők. És a mi szerelmünk nem kényszer és végzet, hanem boldog felismerése annak a boldogságnak, amit nyújtani tudunk egymásnak. És a nő nemcsak test, és a férfi nemcsak lélek, és a nő nem csábító és a férfi nem csábított, és nem tengely és kerék, és nem nap és hold, hanem ikercsillagok, egymás körül keringve csábító és csábított mindkettő. Nincs szép nem és csúnya nem, egyformán szépek egymás számára, ha szeretik egymást és önmagukat, és egyformán harcolnak egymásért, ha kell, és ha nem kell, nem harcolnak. Ha pedig nincsen így, hanem rosszul van és átok és boldogtalanság és megalázás és megalázottság és elnyomás és zsarnokság, és nyomorúság van, ennek nem a természet és a végzet az oka, hanem az egyik fél gyávasága és ostobasága, a másik fél önzése és hatalmával való visszaélése. Európa rettentő nemi nyomorúságának, nemi boldogtalanságának nem a női erkölcsök elfajulása az oka, hanem a férfiönérzet öngyilkos hanyatlása. Egy férfitársamnak mondom ezt, szokatlan és férfiatlan dolog, mi? - hiszen a férfiak politikáról és tudományról szoktak beszélni egymással - olyan kicsi és ostoba dolog, mint a boldogság, mellékes beszédanyagának számít. Igenis, rajongva imádom a női szépséget, és mégis, higgye el nekem, ha egy üde és nevető női arc után megfordulok az utcán, nem az örök Éva, nem az én ellentétem és ellenfelem csábos ereje állított meg, hanem a csodálkozás és tisztelet, talán irigység is, hogy embertársam, én-társam, az Isten képére teremtetett ember, íme, csakugyan hasonlítani akar Istenhez: mosolyog és örül, hogy él. Mert járván az utcán, férfiak jönnek szembe velem, akiknek arcáról se örömet, se istent nem olvasok le: ködös, veszekedésben és rablásban, nem szívesen végzett, megalázó munka lázában, kielégítetlen kéjvágyban elborult tekintetük gyanakodva sandít rám - az arcuk petyhüdt és fáradt és megviselt és elnyűtt, világháborútól, forradalomtól, gazdasági krízistől. Hja, feleli Kovács úr, a férfinak nem kell szépnek lenni, elég, ha izmos és erős - Ön talán beteges hajlamú, hogy szépséget vár a férfiktól? Én nem, Kovács úr, de a nők, képzelje, a nők ilyen beteges hajlamúak. És ha szépséget nem is várok, azt elvárom, hogy emberi méltóság tükröződjön az arcukon, márpedig esküszöm Önnek, hogy ez az emberi, nem férfiúi vagy női, hanem emberi méltóság mosolygó életörömhöz hasonlít kifejezésben: és ebben a korban inkább csak gyermekarcon és női arcokon találtam meg, ott látható bizony, sajnos, bizony inkább csak ott -

az üde és egészséges nő arca, amit a savanyú természettudós csak nemi mágnesnek, a nemiség cégerének tud látni: bennem azt a gyanút kelti, hogy inkább hasonlít az Isten képére teremtett emberarchoz, mint például az Ön mély gondolatokat és nagyszerű eredményeket tükröző képe, Kovács úr - talán nem is a nemi vonzódás húz feléje, hanem az a vonzódás, amivel az egészség és öröm felé húzódik a betegség és boldogtalanság, függetlenül a nemektől. Gyanúmat megerősíti az a tény, Kovács úr, hogy a szép és egészséges nők egymásnak is jobban tetszenek, mint ahogy ön tetszik nekik - polgári társadalmunknak Európa-szerte azt a feltűnő jelenségét, a nők mértéktelen barátkozását, egymás iránti érdeklődését, egymás majmolását divatban és szokásban, a barátnői kultuszt nem szabadna a fölényes felsőbbrendű férfi kézlegyintésével vagy a szimatoló aggastyán alattomos, kéjenc hunyorgatásával nézni - szégyellni kellene magunkat, Kovács úr, amiért a nők nem velünk barátkoznak, hanem egymással.

De hogy lehet az, hogy a század asszonyembere boldogabb, mint a század férfiembere?

Egyszerűen úgy, hogy okos önzése legyőzte a férfi ostoba önzését. Kitagadva a fajtából, hozzánk hasonló énjük tagadása folytán, „élvezetcikké” magasztosítva és a „szerelem központjává” aljasítva, nem a ránézve hátrányos, hanem a ránézve előnyös konzekvenciáját vonta le ennek a félreértésnek. Ha élvezeti cikk vagyok, legyenek élvezeti cikk - mondta magában a nő -, és óvakodott elárulni az egyszerű igazságot, amit Opula, az oihák királynője e kérdés formájában vet fel: hogy lehet élvezeti cikk, ami maga is élvez? De akkor meg fogjátok fizetni ezt az élvezetet. Fiziológiai berendezése a nőnek erre a szerződésre kedvező előnyöket biztosított. És a férfi végtelen önzésében nem vette észre a két főbenjáró élvezeti cikk, nő és rostélyos közti lényeges különbséget: hogy a rostélyos nem harap vissza, ha beleharapok, de a nő visszaharap. És természettudományos képektől, bikaharctól, méhkirálynőtől, rózsaszáltól elvakítva, hajlandó volt ugyanúgy fizetni a szerelemért, mint a betevő falatért, vagyis, kereslet és kínálat örök törvénye szerint, mindig pontosan annyit, amennyire neki szüksége volt rá. Ha nem nagyon kellett, kevés, ha mindenáron kellett, az életével. Hajlandó volt belemenni abba a képtelenségbe és ostobaságba, hogy a nő szerelmének más ára és jutalma is lehet, mint a férfiszerelem - maga a férfi kap valami egyebet a nőtől, mint amit a nő kap a férfitől: - és megjelent az élet színpadán az Önérzetes Nő, ez a nemi szélhámos, akit ünnepeltek és csodálnak ugyanakkor, amikor a nemével szélhámoskodó férfiak lenézték, és megvetették és kiközösítették. A valódi nő pedig, akinek éppen úgy kell a férfi, mint a férfinak a nő saját érdekében, bölcsen hallgatott: eljátszotta a szerepeket, amiket a két aggastyán kiosztott neki, a csokoládéangyalt és a zupás őrmestert, a zsoké - az angyalt, az ördögöt is, a Föld Szellemét, az Eredendő Rosszat. Utóbbit nem szívesen - végre is nem kellemes, ha az embert folyton szidják, miközben vágynak rá; szerencséjére erőt adott a nőnek ehhez a szerephez az a kárpótlás, hogy míg férje sátánnak és vérszívó vámpírnak tisztelgette őt, a kisfia, akivel szerződés nélkül is megértették egymást, édesanyámnak nevezte. És tűnődve, csodálkozva nézte, hogy bolondul a férfi, hogy rontja tulajdon esélyeit, hogy dobálja le magáról a csábítás minden eszközét, hogy ruházza fel a nőt vele - egy nő bírásáért hogy vész össze egy férfi az egész világgal, míg egy férfi meghódítására, hogy fog össze a nő mindenkivel a világon. És cserébe a békéért és nyugalomért, amihez hozzájutott, és amiben ráér fejlődni az önnön testének örülő, önnön testét szépítő és boldogító lélek, szívesen elviselte a férfi megvetését, a férfivádat, hogy önző és kicsinyes, és csak az élet apró örömeivel foglalkozik, csupa olyan dologgal, amivel a férfi is szeretne foglalkozni, ha ráérne.

Kedves H. G. Wells, már nem sokáig feszítem próbára az Ön türelmét. Az ön „History of the World”-jának tudós alapgondolata, hogy az emberi fajta gyermekéveit éli még - csecsemő, sőt embrióforma korunk furcsa, már fölösleges, visszahajló mozdulatai még világosan felismerhetők szokásaiban, ösztöneiben -, ez a gondolat, ez a sejtelem sokszor vigasztalt meg engem is, múltó bajnak mutatva a rosszat, amit a pesszimizmus örök végzetnek, halhatatlan

sorsnak nevez. Hogy a véráldozat, a Totem és Tabu szokása ma is virágzik még százféle alakban, ez nem okvetlenül azt jelenti, hogy ezek örök és változhatatlan dolgok, tartozékai az ember konstrukciójának jelentheti azt is, hogy nagyon közel vagyunk még a messzinek hitt forráshoz, amelyből sokféle salakkal és szeméttel és magzatvízzel keveredve bontakozik ki a Forma, ami aztán csakugyan maradandó és állandó és jellemző lesz az emberre. Csúsza az időben, ahogy egyre jobban világosodik a jövő, egyre jobban világosodik a múlt is - aki messze lát a jövőbe, a múltba is messzebb lát: - a tudat fénye, ahogy erősödik, előre és hátra veti fényét - ezért emlékszik jobban a ma embere kőkorszakbeli ősére, mint a római polgár, aki pedig időben közelebb volt hozzá. A múlt fokozódó feltárása döntő bizonyíték arra, hogy haladunk a jövő felé, hogy fejlődünk, hogy történik valami, hogy közeledünk valami messze hegygerinc felé, ahonnan egyszerre pillantjuk majd meg bölcsőnket és koporsónkat: - ahonnan szemmel és szívvel és ésszel tájékozódhatunk. Addig egy homályos érzés iránytűje vezet, valami különös egyensúlyozó ösztön, ami mindig megmondja: ez jó, ez nem jó, ettől jól fogom érezni magam, ettől rosszul, ez fölfelé, az élet és ébredés felé mutat, ez lefelé, az álom és halál felé.

Ez az ösztön határozott, harsogó *igen*-nel reagál a szerelem képzetére és határozott harsogó *nem*-mel a nemi harc divatos jelszavára. Lehet, hogy aki békét akar, annak háborút kell viselnie - de hogy szerelem és nemi harc nem azonos fogalmak, azt hiába tagadja az „ősi és örök nemi törvény” vajákosa. Talán nem is olyan örök ez a törvény, mint amilyen ősi. Se az örököt, se az ősit nem látjuk tisztán, de valószínű, hogy férfi és nő alakját azért vette föl az ember, hogy életörömhöz, szerelemhez jusson, nem azért, mintha más módot nem talált volna a szaporodásra.

Ennyi az, ami a nőkérdésből kettőnkre, férfiakra tartozik: a többi már a nőknek szól, mert az már férfikérdés.

Annak a fogalmazásnak, hogy az ember vagy férfi, vagy nő, a férfi számára is van egy nagy előnye és egy nagy hátránya. Hátránya az, hogy a férfinak engednie kell emberi büszkeségéből - előnye, hogy módot ad neki önmagát kívülről, a nőszemléleten átismerni meg. Az *emberrel* nem sokat törődik a nő - a férfiről, magunkról olyan hírt adhat nekünk, olyan képet adhat át a férfival, mint objektummal foglalkozó női génusz, amilyent soha nem fogunk alkotni magunkról, mint ahogy a nőről nem adott helyes képet soha nő, csak férfi. De csak akkor, ha egyenrangú felek vagyunk a szerelemben, ha nem hirdet harcot az egyik fél a másik ellen, a *sacro egoismo* zászlója alatt. Hanyatló századunkban ezt a harcot látszólagos sikerrel vívja a férfit nem támogató, hanem kizsákmányoló nő - de el kell vesztenie, mihelyt a férfi felveszi az odadobott kesztyűt, és felveszi a harcot a nővel, nem szellemiekben és gazdaságiakban, ahol a nő nem harcol, hanem a nő saját területén, a csábítás és hazugság művészetében, a nőéhez hasonló fegyverekkel.

Csak a nemi nyomorúságot nyíltan feltáró forradalom tenné elkerülhetővé ezt a rút harcot. Ebben a forradalomban a nőnek kell támogatni a férfit: a nőknek kell feldobni a masculinizmus, a férfiemancipáció, a férfi felszabadulásának jelszavát. A mindennapi kenyér forradalma után el kell következnie a mindennapi boldogság, mindennapi csók forradalmának. A szerelem rabság, ha egyik fél uralkodik a másikon - és jól jegyezze meg minden nő: a szerelmet azért dicsőítjük és azért rajongunk érte, mi férfiak, mert a szabadság felé vezető utat látjuk benne - jól jegyezze meg minden nő a mi Petőfink halhatatlan igéjét:

Szabadság, szerelem!  
E kettő kell nekem.  
Szerelmemért föláldozom  
Az életet,  
Szabadságért föláldozom  
Szerelmemet.

Két férfifigurát állítok a nők elé, mint ahogy elénk, férfiak elé állította a Két Aggastyán a Csokoládéangyal és Zupás Örmester, Manon és Nóra figuráját: - Petrucchiót és Lohengrint. Melyiket akarjátok? A meghódításokért értetek, veletek harcoló ravasz és okos legényt, aki ha kell, álnokabb és örültebb és kiszámíthatatlanabb és hazugabb tud lenni nálatok, s hatalmába kerít benneteket, jogosan, mert nem fog úgy visszaélni hatalmával, mint ti - vagy a fehérpalástos, titokzatos lovagot, ki önmaga becsületéért harcolt a másik férfival, más jutalmat nem vár, mint hogy őt jutalomnak tekintsd - de megsértődik és otthagy a faképnél, ha megsérted kényes férfibüszkeségét.

Mit akartok hát - szerelmet vagy hatalmat?

Ezt kérdelem én a század asszonyától - Önt pedig melegen és nagy tisztelettel köszöntöm, és kérem, adja át üdvözlőmet barátainak.

Budapest, 1925. július

Őszinte híve:  
Karinthy Frigyes



*Különös örömöm telik benne, hogy ismét nekem jutott a szerencse, Gulliver hatodik, eddig ismeretlen útinaplóját kiadni, és bemutatni a közönségnek. Kitűnő elődöm a Gulliver féle kéziratok és hagyatékok felkutatásában és sajtó alá rendezésében, Swift Jonathan, kétszáz évvel ezelőtt négy teljes útinaplót hozott nyilvánosságra, Gulliver's Travels címen a Lilliputban, Brobdingnagban, Laputában és Hahnhnhms-országban szerzett benyomások anyagából. Ezelőtt mintegy két esztendővel sikerült rábukkannom - sajnos, csak töredékekben - az ötödik eredeti Gulliver-kézirat egy másolatára, melyet Utazás Faremidóba címen állítottam össze - a kitűnő utazó barátai és szelíd, istenfélő eszméinek kedvelői bizonyára emlékeznek még erre a könyvre, mely, ha a benne foglalt csekély jelentőségű földrajzi és néprajzi adatokra való tekintettel, nem is mérhető Stanley vagy Nansen, vagy akár Vámbéry halhatatlan műveihez - megfigyeléseinek jámbor és becsületes hűsége s ama lángoló hazaszeretet révén, mely az egészet besugározza, bizonyára odasorozható ama művek közé, melyeket minden pedagógus nyugodtan ajánlhat az ifjúság okulására, és ismereteinek fejlesztésére éppen úgy, mint a társadalmi együttérzés istápolására: - olyan erények ezek, melyek Gulliver minden eddig ismert írásában fellelhetők. Itt következő útleírását, mely Capilláriáról, azaz a női nem országáról szól, a benne foglalt tájfestésektől, és bár nem nagy igényű, de hű és megbízható topográfiai és természetrajzi megfigyelésektől eltekintve - főként az a meleg és tiszta szeretet tünteti ki s teszi eléggé nem ajánlható olvasmányává mindazoknak, akik nem hajmeresztő és tarka fantasztikumot keresnek, hanem őszinteséget és egyszerűséget, mellyel szerzőnk a családi élet idilli szépségét, a férfi és nő viszonyának boldog örömeit s mindazokat a bölcsen felállított emberi és isteni törvényeket dicséri, melyek a fennálló társadalomban lehetővé teszik, hogy férfi és nő nemes összhangban élhetnek együtt a dicső emberi fajta fejlődésére és boldogulására.*

*Karinthy Frigyes*

## ELSŐ FEJEZET

*Szerző mentegeti magát, amiért esküje ellenére hatodszor is útra kelt. Elfogadja a seborvosi állást a „Queen” fedélzetén. - A németek megtámadják a hajót. - Szerző kétségbeesett helyzetében már-már halálra szánja magát, és különös körülmények között partra száll Capilláriában.*

Az olvasó bizonyára csodálkozni fog, hogy annyi keserű tapasztalat ellenére s miután csak a legcsodálatosabb véletleneknek köszönhettem, hogy imádott hazámat s forrón szeretett családomat viszontláthattam Redriffben - s hogy esküvéssel tett fogadalmam után, mellyel szeretett nőmnek megígértem, hogy ezentúl békében és nyugalomban szentelem életemet neki és leányomnak: mégis, hatodízben is rászántam magam, hogy mint seborvos, részt vegyek egy nagyon is bizonytalan kimenetelű úti vállalkozásban.

Annál csodálatosabb ez, minthogy forrón szeretett nőm, Faremidóból való visszatérésem óta, anyai és hitvesi kötelességének tökéletes átérezésével igyekezett meggyőzni a vállalkozásaimban rejlő sokféle veszélyről, melyek testem épségét, sőt életemet fenyegetve egyszer s mindenkorra lehetetlenné tehetnék, hogy családfői hivatásomat, az ő és leánykánk fenntartását betölthessem.

Imádott nőm mintaszerűen példás hitvesi magatartását nem győzőm eléggé hangsúlyozni: annak idején igen szép leány volt, akinek sokan udvaroltak, s szerették volna elvenni s ő, miután számot vetett a lehetőségekkel, nagylelkűen engem választott, hozzám kötve sorsát, s nekem ajándékozva azt az örömet, amit szerelme nyújtott, neki is, meg nekem is. Azóta soha egy pillanatra sem szűnt meg az erényes és magasröptű hitvesnek ama kiválóságát gyakorolni, ami a házaselet legszentebb feladata: hogy engem férji hivatásomnak minden erőmmel való betöltésére buzdítson. Egész életét a jó feleség ama legfőbb kötelességének szentelte, hogy engem szüntelen és állandóan figyelmeztessen és nógasson arra, ami az igazi férfi legszebb ékessége: a feleség s család iránt táplált mindent feláldozó önzetlenség. E hivatásának és kötelességének minden más szempontot, minden léha örömet alárendelt - önzetlenül és rajongó hittel egyre azon fáradozott csak, hogy én azzal az önérzettel állhassak embertársaim elé, amit a feleségéért és családjáért rajongó és nekik mindent odaadó, értük mindenről lemondó férfi öntudata nyújt.

Hogy engem ilyen eszményi férj és férfi gyanánt tiszteljen és becsüljön mindenki: ez volt csak velem törődő feleségemnek minden törekvése. Sokszor, ha hitemet veszítve vagy elbúsulva, vagy elfáradva a nehéz munkától, amivel családomat fenntartottam: léha szórakozásban akartam feledést keresni - az ő erős és önzetlen akarata mentett meg attól, hogy valamikor úgy beszéljenek rólam unokáim, mint könnyelmű és gonosz emberről, aki még a családjával sem törődött. Ilyenkor nem kímélt fáradságot, hogy visszaadja önbecsülésemet. Figyelmeztetett rá, hogy itt meg itt még lehetne pénzt keresni, ha egy kicsit megerőltetem magam. Elvitt magával kalapot vagy ruhát vásárolni neki, hogy ez ékességekkel bizonyíthassa barátaim és barátnői előtt, milyen derék és jó férj vagyok. Szüntelenül serkentett, buzdított a jóságra, önzetlenségre, önfeláldozásra, a legszebb keresztényi tulajdonságokra: s igyekezett nekem alkalmat adni, hogy e tulajdonságokat vele szemben gyakorolhassam. Reggel felkeltett, ha henyén és resten még aludni akartam - dolgozni küldött, ha céltalan merengés ejtett rabul -, egyszóval, mindent megtett, hogy jó hírnevemet megőrizze.

Lassanként el is érte, hogy kezdtek úgy emlegetni, mint a vidék egy legtisztességesebb és legmegbízhatóbb polgárát. Mikor a németek forrón szeretett hazámat, mely ártatlanságában

nem is lévén elkészülve az emberi gonoszságra, s éppen azon fáradozott, hogy Görögországot bekebelezze és Transvaal királyát száműzve, néhány német gyarmatot magáévá tegyen - megtámadták: a jogtalan cselekedet feletti felháborodás minden becsületes férfit fegyverbe szólított, közöttük magamat is. A lángoló jelszó, hogy meg kell védeni gyöngé nőinket és gyermekeinket, könnyeket csalt ki imádott nőm szemeiből - mint a hazáért mindent feláldozó rajongó honleány pillanatig se habozott, hogy ha kell, akár életemet is feláldozza ezért a célért. Ő maga buzdított, hogy csak vonuljak be minél hamarabb.

Eleinte Liverpoolban teljesítettem helyi szolgálatot. Életem ebben az időben igen nehéz volt, míg erőim egyrészt erősen igénybe vette az a munka, amit ingyen és önzetlenül ajánlottam fel bajtársaimnak, kik a szent cél érdekében, hogy védtelen nőinket megvédelmezzük a barbároktól, egyesültek - másrészt, e külön munka mellett egyre nagyobb gondot okozott, hogy feleségemet és leánykámat eltarthassam. Főként az a félelem tartott vissza, hogy azonnal a dicsőség mezejére siessek, hogy imádott nőmnek abból a csekély és elégtelen segélyből kellett volna megélnie, amit a hadbavonultak hozzátartozóinak biztosít az állam.

Imádott feleségem, akit büszkeségemnek ez a sérelme érthetően lehangolt, végre olyan megoldást talált, mely férji önérzetemnek teljesen megfelelt, s ismét visszaadta már-már megrendült nyugalmaimat. Rávettem, hogy életemet egy ebben az időben alakult társulatnál biztosítsam - a biztosítás, tekintettel katonai mivoltomra, kissé nehezen ment, s igen magas évi befizetéssel vált csak lehetségessé.

Ez évi összegnek előteremtése annyira kifárasztott, hogy 19...-ban önként jelentkeztem harctéri beosztásra.

Mint seborvost a „Queen” kereskedelmi hajóra rendeltek ki, melynek az volt a hivatása, hogy katonai fedezettel fenntartsa a közlekedést azokon a veszélyeztetett vonalakon, melyek a német tengeralattjárók zónáján keresztül kötötték össze Anglia és Amerika kereskedelmét.

19.. június 26-án délelőtt búcsút vettem hát imádott nőmtől, aki keserves sírásra fakadt, de azután erőt véve magán, figyelmeztetett kötelességemre, mint ahogy a derék katona feleségéhez illik.

Aznapi délután kicsiny málhámmal és felszerelésemmel behajóztam, és átvettem a parancsnoktól a teendőimre vonatkozó utasításokat. Hajónk jó széllel futott ki a kikötőből és néhány nap múlva rakományának egy részét letéve G... írországi városban, július 3-án a nyílt tenger felé fordult.

Egy ideig zavartalanul folytattuk utunkat. Július 6-án a szélesség 13° 27' 1" és a hosszúság 49° 22' és 36" alatt voltunk. Ezen a napon, restelkedve vallom be, valami érthetetlen és léha jókedv uralkodott rajtam, mely élénk ellentétben volt szeretett hazámnak szomorú helyzetével, s az olvasó csak úgy bocsáthat meg nekem, ha bevallom, hogy előzőleg némi szesztartalmú italokat élveztem. De jó kedvem volt és - csak azért vallom ezt be, mert elhatároztam, hogy mindent úgy mondok el, ahogy történt, nem szépítve és nem színezve az eseményeket oly utazók módjára, akik csak külső hatásra törekcszenek - bevallom, még daloltam is. E napon délután szikratáviratot kaptam feleségemtől, melyben értesít, hogy jól érzi magát, fogfájása elmúlt már, pár kesztyűt vett magának igen jutányos áron, s így nem kell tartanom semmi bajtól, feltéve, hogy én is elintézttem minden dolgomat.

Mintha villám sújtott volna le, olyan rémület és kétségbeesés fogott el a távirat elolvasása után. Eszembe jutott ugyanis, hogy elfelejtettem befizetni múlt héten legutóbb esedékes részletét annak az életbiztosításnak, mely halálom esetén imádott feleségemnek húszezer font sterlinget juttatott volna - hogy ezt a részletet legfölbbe egy hét múlva juttathatom el a társulatnak s így, ha közben halálos szerencsétlenség ér, az eddigi befizetések kárba vesznek s nőm egy pennyt

se kap. Nagyon kevésbé mégis megvigasztalt az a meggondolás, hogy ez esetben viszont az említett összeg megmarad a biztosító társulatnak, amely állami intézet volt, annak az imádott államnak birtoka és tulajdona, melyért életemet és véretem szívesen áldozom vala, hogy gyenge és védtelen nőit és árváit megvédelmezzem.

Ily kétségek és félelmek között hanykódva ébredtem a július 10-i napra, mely örökké emlékezetes marad számomra. E nap estéjén rettenetes kiáltozás csalt fel a fedélzetre. Riadtan futkosott a legénység, a parancsnok fejvesztetten kiáltozott. Csakhamar megtudtam, hogy hajónkat német tengeralattjáró torpedója érte, mégpedig egészen váratlanul, mert e vizeken - az Óceán egyik legmélyebb pontja fölött lebegtünk éppen - nem lehetett számítani támadásra.

Nekem azonnal eszembe jutott az elmulasztott biztosítás, lelki szemeim előtt megjelent imádott nőm szemrehányó tekintete s fájdalommban hangos kiáltozásban törtem ki. A hajó azonnal süllyedni kezdett s annyi időnk volt csak, hogy huszadmagammal egy mentőcsónakba ugorhattam. Néhány perc múlva a büszke „Queen” rakományostul, mindenestül eltűnt a felvert hullámok között.

Számítottam rá, hogy csónakunkat felveszi valamelyik cirkáló, sajnos, a balszerencse démonának úgy tetszett, hogy szenvedéseim serlegét megtetézze: három óra múlva irtózatosszerű röpített a levegőbe, csónakunk egy elszabadult aknára futott, és darabokra tört. Visszazuhanva a vízbe, darabig úszással próbáltam megmenteni életemet, keservesen átkozva a pillanatot, mely annyi szomorú tapasztalat után hatodszor is kiteszított az ismeretlenbe.

Egyszerre örvénybe kerültem, erőm elhagyott. Még egyszer fölvettem szemem, hogy búcsút vegyek az ég napfényes felhőitől, melyek oly békésen úsztak a magasban - aztán széttártam karjaim, s csendesen átadtam fáradt testemet a mélységnek. Néhány pillanatig ringatózva és csendesen forogva süllyedtem lefelé ez áttetsző zöld nedűben - emlékszem még, hogy egészen naiv és fájdalmas csodálkozással pillantottam meg egy lapos és vörös halnak komikusan tátogó száját, amint orromhoz ütődött, s riadtan hőkölt vissza. Én is kinyitottam számat, hogy a halált befogadjam, sőt - furcsa, de így volt - néhány ütemes és szabályos tátogást is végeztem, mintha az utolsó pillanatban el akartam volna tanulni a halaktól, hogy a víz alatt élni és lélegzeni tudnak.

Ezután nyilván elvesztettem eszméletemet, és nem tudom, percekig vagy órákig tartott-e ez az állapot, mely tökéletesen hasonlított a halálhoz.

Magamhoz térve langyos és lágy közegben éreztem magamat, s felismerve, hogy élek, azt gondoltam, hogy talán kihalásztak és valamely hajó fedélzetén vagyok. Azonban kinyitva szemem, legnagyobb meglepetésemre magam fölött sűrű, zöld vizek roppant tömegét láttam lebegni, melyben soha nem látott halak, kígyók és gyíkok suhantak - s karomat felemelve, éreztem az elem ellenállását. Egyben fülem körül különös bűgös és tompaság zavart: odanyúltam és fülem helyén kerek, mintegy tenyér nagyságú dobozt vagy korongot éreztem, szorosan odatapadva halántékomra, mint valami kagylót. Másik fülemben is ugyanolyan készülék. Álmélkodva vettem észre, hogy szájjammal szabályos lélegző mozgásokat végzek.

Nyögve ülő helyzetbe emelkedtem. Ekkor suhogás támadt mellettem, s odatekintve, az elmosódó közeg halvány és lágy hátteréből s mintegy összefolyva a láthatárral, melyet szakadozott hegyláncok kerítettek körül, csodálatos szépségű női fejet pillantottam meg, amint álmélkodva és idegenül mered rám.

## MÁSODIK FEJEZET

*Szerző megéri, hogy csodálatos módon élő állapotban maradt a tenger fenekén. -  
Megindul, hogy tájékozódjék. - Különös épületek. - Sajátságos növények. -  
Egy ismeretlen állatfajta. - A bennszülöttek elfogják a szerzőt.*

A látomás - mert kábult aggyal és lázas szemekkel nem tarthattam másnak - csak néhány pillanatig tartott, aztán a kékeszöldes villódzó háttérben, mint valami ködfátyolkép, lassan elmosódott és eltűnt.

Fölálltam és rémült csodálkozással tapogattam meg tagjaimat, kétségkívül megállapítottam, hogy élek és érzékelek, bár a rendkívüli körülményekhez képest nem oly mértékben és módon, ahogy ezt a szót szárazföldi vidékek felszínén értelmezik. Körülöttem és fölöttem áttetsző víztömegek végtelensége zúgott - de lábam szilárd talajon állt, mely közeli láthatáromba veszett. Ezt a talajt sajátos növények borították: a közelben furcsán fénylő tócsa vagy tavacska terült el, távolabb enyhe emelkedés, bizonytalan körvonalakkal. Hogy mindez honnan nyeri a világosságot, azt még nem tudtam: egyébként azonban meg kellett értenem, hogy bármilyen lehetetlennek látszik, a tenger felszíne alatt vagyok, igen mélyen, valószínűleg a fenekén és élek. Ezt megértve, pillanatig rettentő rémület lett úrrá rajtam, s azt hittem, hogy most mindjárt meghalok, hogy pillanatnyi ébredésem a haldokló utolsó erőfeszítése csak, melyben kegyetlen sorsom még egyszer meg akarja mutatni önnön koporsómat és vesztőhelyemet. Nőmre és gyermekemre gondolva, kétségbeesetten kaptam fejemhez, és ekkor újból éreztem két halántékomon a különös, kagylószerű tárgyakat, szorosan füleimre tapadva. Ugyanabban a pillanatban rájöttem, hogy életben maradásom szoros összefüggésben van e két kagylóval. Semmi kétség: tudóm szabályszerű mozgásokkal emelte mellkasomat, s hogy benne az oxigénnek és hidrogénnek ama sajátos keveréke dolgozik, mely minden szerves életnek alapfeltétele, azt vérem pezsgése és szívem dobogása árulta el. Jó egy percre tartott, míg rájöttem, hogy ezek az elemek nem szájamon és orromon keresztül hatolnak tudómba, mint ahogy szoktak, hanem füleimen át, mégpedig nyilván a rájuk tapadó kagyló vagy szerkezet segítségével.

Átvillant rajtam azonnal, amit az iskolában tanultam, hogy a víz alatt élő állatok, éppen úgy oxigént lélegzenek be, mint mi, s tüdejük is van: csak hogy az oxigént egy megfelelő szerv, a *kopoltyú* választja ki a vízből. Nyilvánvaló tehát, hogy érthetetlen módon ilyen kopoltyúnak megfelelő szerkezettel látott el valaki vagy valami, míg eszméletlenül feküdtem - műkopoltyúval, mint ahogy vannak műlábak és műkezdek, sőt mikrofonos műfülek is. Világosan éreztem, hogy nem lehet másról szó, s emlékszem, még ilyenfélét is gondoltam: elég különös, hogy a diadalmas emberi szellem, mely a fotografálógéppel tökéletesebb szemet, a telefonnal tökéletesebb fület szerkesztett, s a légsavarral felhők közé emelte fel a nehéz emberi testet, példát látván a madarakban: eddig még nem gondolt arra, hogy a végtelen óceán mélységét is birtokába vegye, a kopoltyúval való lélegzés tanulsága szerint oly szerkezetet eszelve ki, mely e szerv működését tökéletesen elvégezve, éppen úgy szabad és korlátlan mozgású hallá, vagy kételtűvé varázsolja az embert, mint ahogy a repülőgép madárrá varázsolja.

E pillanatban meg voltam győződve róla, hogy ezúttal olyan országba kerültem, ahol ezt a kérdést már megoldották. Kalandos hajlamom s az utazó-öszön, mely annyi balvégzetű szerencsétlenség okozója volt már életemben (s amelynek elnézését csak azért remélem az olvasótól, mert hiszen mégis e nyugtalan öszön tette lehetővé, hogy az útleírások történetét néhány szerény és igénytelen adattal gazdagítottam) felébredt: második gondolatom már az volt, hogy meg kell tudnom, milyenek azok a bennszülöttek, akik ezt az országot lakják. Fel

kellett tennem, hogy magas fejlettségű lények, kik a matematikában és a vele kapcsolatos műszaki tudományokban talán még messzebbre jutottak, mint a szárazföldön ismert országok lakói - legalább a műkopolyú felfedezése erre engedett következtetni.

Úgy érveltem magamban, hogy a bennszülöttek nem is lehetnek messze: ahhoz, hogy még megfulladásom előtt, idejében felszerelték rám a kopolyúkat, kevés időt vehettek igénybe - s azóta legfeljebb fél óra telhetett csak el. Hogy szemem a rejtelmes világossághoz kissé hozzá-  
szokott, bátrabban kezdtem mozgolódni. Kezeimmel úszó mozdulatokat végezve, óvatosan megindultam a fénylő tócsa felé. Szívós indák és füvek csavarodtak lábamra: minden lépésért küszködni kellett. Finom vörös homokot kavartam fel, melyből bizonytalan körvonalú halfélék rebbantak elő, kígyózó csápokkal és uszonyokkal. Most már valamivel messzebb láttam magam elé. A tócsán túl szabályos vonalak rémlettek fel a magasba, megerősítve gyanúmat, hogy értelmes lényektől lakott és beépített vidékre kerültem. Nagy nehezen leértem a partra: fényes felszínű tó vakító tükre terült el előttem - ekkor hökkentem csak meg a csodára, hogy a tenger fenekén külön, a környező víztől elhatárolt folyadékot látok, melynek felszínét halkan borzolja és gyűrűzi valamely ismeretlen erő. Csakhamar megértettem ezt is. A tükör fölé hajolva, megismertem rémült és sápadt arcomat, a görcsösen tátogó száj és dagadó orrlíkak bizonytalan foltjaival: kétoldalt, a fülek táján, zöld korongokkal. Lehajoltam és tenyerem a folyadékba merítve kimertem belőle egy keveset, és szememhez közelítettem. A cseppek ólmosan ragyogó gömböcskéi sebesen peregetek le ujjaimról. Azonnal felismertem, hogy *hidrargirum* van a kezemben, közönséges néven higany: e cseppfolyós fém gyült itt össze tócsává, a tenger fenekén.

Áthaladva egy kis földnyelven, és bokáig gázolva a higanyban, egész sereg, a tengeri állatvilágot leíró tudomány előtt ismeretlen halfélét, algát, tengeri pókot, rákot, kígyót és sok másfajta hullót (részletes leírásukkal nem akarom untatni az olvasót) figyeltem meg: mindez meggyőzött róla, hogy olyan mélységben vagyok, ahonnan semmiféle hírt nem hozott még eddig a tenger fenekét vizsgáló kutatás. A túlsó partra érve, meglepetve álltam meg: két szikla résén keresztül magas oszlopot vagy tornyot pillantottam meg, szabályos gyűrűkből egymás fölé építve, egyre keskenyülő épület volt, befejezetlen teteje mintegy húsz méter magasságban vészelt el. A legfelső körök tetején határozatlan nyüzsgést észleltem: villanásszerű gyorsasággal, mintha apró, fekete lángok csaptak volna ki.

Abban a reményben, hogy hamarosan megtudok valamit, közeledtem a különös épülethez. Kiderült, hogy a gyűrűk szélén tenyér nagyságú ablakocskák vannak kerek, szabályos távol-ságban. Örömmel fedeztem fel a nyílások két oldalán bizonyos művészi ornamenteket, jelezve, hogy nemcsak értelmes, de kulturált lények műveivel állok szemben. Lehajoltam, hogy az egyik nyíláson bekukkantsak, amikor a nyílás fölötti párkány széléről rémült rebbenéssel szökkent fel valami, pillanat alatt a következő gyűrűre kúszott fel, ott megfordult, és pihegve, riadtan, remegve, nézett vissza rám.

A különös, tudatosnak látszó mozdulat, ahogy visszafordult, annyira meghökkentett, hogy percekig néztünk farkasszemet, míg magamhoz tudtam térni. Lerajzolni könnyebb volna azt, amit láttam, mint leírni. Ez a különös állat - ha az volt - lehetett úgy huszonkét-huszonöt centiméter hosszúságú vagy magasságú. Hengeres, hosszúkas teste első pillanatban az angolnáéra emlékeztetett. De rögtön észrevettem, hogy nem hal és nem kígyó - külön feje van, nyaka és törzse volt és sokféle, bonyolult végtagja. Ami meglepett és zavarba hozott első pillanatban, az nyilván a fej lehetett: ennek a fejnek arca volt abban az értelemben, ahogy emberre szoktuk mondani. Széles és dudoros, kopasz koponya és igen magas homlok alatt két hunyorgó, lobogó szem, mély árkok keretében - orr helyett két nyílás, alatta lengedező hosszú szakáll, mely eltakarta a száját. A vastag, csaknem törzsvastagságú nyakból két igen keskeny

kar nyúlt ki apró kezekkel - hátul még kettő, széles és lapos, mintha szárny akarna lenni, és mozgás közben csakugyan félszeg, repdeső mozdulatokban vonaglott ez a két iker-kar. Apró, csápszerű nyúlványok lengedeztek kétoldalt - a láb, széles és erős, mint két golyó, uszonyokkal, ujjakkal és körmökkel felszerelve.

Lehetetlen volt megállapítani, hogy melyik végtagját használja helyváltoztatásra - s hogy vajon hasán kúszik-e, vagy felegyenesedve, lábán jár, vagy talán, a nyomorék szárnyacsók segítségével lebeg a vízben. Általában mindegyik végtagja úgy hatott, mintha csökevénye lenne csak valaminek, ami valamikor szerv volt, vagy mint kezdetleges formája egy most fejlődő testrésznek. Mindene volt, amivel a természetrajz az egyes csoportokat egymástól megkülönbözteti - lába is, keze is, szárnya is, uszonya is - haja, szőre, tolla és pikkelye: de mindez nyomorék, fejletlen állapotban. Mintha a természetnek valami kísérleti modellje volna, amin kipróbálja a lehetőségeket, vázlatos vonalakban, hogy aztán más állatokra alkalmazza - mint a műszerüzletek kirakatában látható bábú, melyen minden van, műkéz, műláb, műkoponya, sérvkötő. Egy személyben emlős, hal, madár vagy talán inkább féreg - és ami a legfurcsább (ezt persze csak mint komikus impressziót említem), az egészben valami emberi is van. Mert bizonyos, hogy megdöbbenésem egyik fő oka az az emberies tekintet volt, ami a magas homlok alól s a bozontos szakáll fölött rám meredt.

Forrón szeretett honfitársaimtól bocsánatot kérek, hogy ezt a furcsa rovar, ha csak pillanatra is, emberhez hasonlítottam - de tudjuk, hogy éppen a tenger állatvilága szolgál igen gyakran effajta külső, komikus hasonlóságokkal. Ki ne ismerné az akváriumokban sűrűn látható tengeri csikó nevű halat, melynek feje a paripáéra emlékeztet? Vagy azt a másikat, lapos félszegűszót, mely kerek szemöldökeivel, lefelé görbülő szájával mintha valami emberi indulatot, szomorúságot, rémületet fejezne ki?

Ezekre gondoltam, mihelyt meglepetésemből felocsúdtam. Kinyújtottam a kezem, hogy megérintsem a különös állatot (hányattatásaim közben hozzászóltam, hogy a kíváncsiság és tudásvágy legyőzze bennem az undort) - de az éles, horkolásszerű hangot hallatott, és kicsúszott ujjaim között. A következő pillanatban el is tűnt szemeim elől.

Megkerültem a tornyot, és be-benézgettem a nyílásokon. Gyakran úgy rémlett, lángoló szemek villannak ki rám a sötétből, és a fordulónál néha mintha az előbbihez hasonló férgek ugranának el, amint odaérek. Hármat vagy négyet határozottan látni véltem az egyik nyílás mögött - de rögtön eltűntek megint. A furcsa mozgolódásból és nyüzsgésből, ami élénk, bujkáló tevékenység érzését keltette anélkül, hogy határozottan láthattam volna valamit, arra kellett következtetnem, hogy az épület belül tele van ezekkel az élőlényekkel - s hogy most, idegen és különös állat közeledvén lakóhelyük felé, riadtan visszahúzódtak, és a nyílásokon keresztül vizsgálnak.

Abban a feltevésben, hogy majd előbújnak megint, ha csak egy kicsit eltávolodom, otthagytam a tornyot, és egy keskeny ösvényre tértem. Ekkor más, csodálatos látvány tárult elém, mely tökéletesen elfelejtette velem ezeket az utálatos kis férgeket.

Az ösvény végén pompás, hatalmas palota emelkedett: kolosszeumszerű, kör alakú épület, rózsaszín, márványszerű anyagból! Magas, büszke falai belevesztek a homályba - tetejét már nem is lehetett látni. De amit láttam, oly káprázatos volt, hogy lábaim gyökeret vertek.

A boltíves, pompás kapuban egy nőalak állott - szép, mint az álom, és mint a művész rajongása. Hatalmas, szoborszerű alak - két méternél is magasabb. Öltözékét nem tudtam kivenni innen - de mintha felhők között úszott volna. Legfeltűnőbb a hajzata volt - aranyszőke folyó, mely puhán ringott és lebegett körülötte a vízben, s elveszett szinte, mintha sehol se lenne vége.

Azonnal meglátott engem. Valamit kiáltott befelé aztán leírhatatlanul kecses mozdulattal megfordult és befutott. Nem tudom, mi történt velem - arra emlékszem csak, hogy lihegve és fuldokolva értem a kapuig. Egy széles, kerek csarnokon áthaladtam - aztán gazdag, kőkockás folyosókon. Eleinte izgalmamban nem vettem észre, hogy valami akadályoz a futásban - sárga, sima, aranyos szálak hurkolódtak kezemre, nyakamra, lábamra. Egyszerre elvágódtam, és nem tudtam mozdulni többet. Ezer és ezer szál kötözött össze, sűrűn, mint valami szövedék, gubó vagy háló - szemeim előtt kereszteződtek a szívós, vékony szálacskák. A dongó érezhet ilyesmit, mikor ostoba fejét befürva a pók szövedékén, keresztül akarja törni, s egyszerre belegabalyodik.



## HARMADIK FEJEZET

*A bennszülöttek leírása. - Építkezés Capilláriában. - Szerző bemutatkozik, és igyekszik megértetni magát. - Az első ebéd Capilláriában.*

Meglepetésem annál nagyobb volt, hogy az az anyag vagy fonál, ami így gúzsba kötött, merőben láthatatlan volt, legalább az én szemeimnek, vagy ebben a közegben. Meg kell jegyez-nem, hogy a világítás ebben az országban teljesen elégséges ahhoz, hogy földi szemeimmel éppen úgy észrevehessem a legfinomabb részleteket, mintha valami angol ligetben vagy mezőn járnék, déli napsütésben: központja nincsen ennek az egyenletes fénynek s így az árnyék Capilláriában ismeretlen fogalom, de sokféle árnyalata van, az enyhe rózsaszíntől a sötét bordóig, halaványlilától át a szivárvány minden felhőzetén, rikító sárga és haragos vörös.

Minderről lesz még alkalom szólni. Egyelőre elég annyi, hogy végtelenül finom és tapint-hatatlanul síkos kellett hogy legyen az a szívós kötelék, amibe belebonyolódtam, mint dongó a hálóba. Ez az állapot percekig tartott: hanyatt feküdtem, és ámulva láttam fejem fölött karcsú ívekben feltornyosulni a kupolaszerű csarnokot. Az építkezés, architektúrában, monumen-tálisan hatott - szédítő, hatalmas oszlopok, mintha örök időkre szóló, égbe nyúló paloták számára készültek volna. Az oszlopok hatalmas tömbökön nyugodtak, rettenetes súlyokra méretezve. Azt kellett volna hinnem, hogy óriások lakják ezt a vidéket, félelmes génuszok, ismeretlen célok félistenei, ha az eddig tapasztaltak nem győznek meg az ellenkezőről.

Egyébként mindabban, amit láttam, volt valami befejezetlen, valami félbehagyott, valami töredék-jelleg. A monumentálisan megalapozott oszlopoknak nem volt feje, a tetőzet sietve és ideiglenesen alkalmazott deszkákkal volt összeeszkábálva. A legcsodálatosabb ellentét azonban e palota építkezése és berendezése között tátongott. A nehéz márványfalakat gyermekesen naiv csecsebecsék, csipkék, rajzocskák borították, - játékszerű, furcsa kis bútorok, törékeny, ismeretlen célú állványok, tele egzotikus gyümölcsökkel és virágokkal: a papírházakban gügyögő tarka és kecses és jelentéktelen japán művészetre emlékeztető stílus.

Míg ezen töprengtem, könnyű szellőként csapta meg arcomat a víz. Nehezen fölemelve fejem, ámulatomban hangot se tudtam adni: most egészen közel, háromlépcsnyire állott tőlem az a tünemény, mely az imént úgy elbódított. Magas, rendkívül karcsú és mégis telt női alak volt, rózsaszín köpenyben, lebegő és elfolyó hajában csodálatos színű virágok. Mosolyban fürdő arcán semmi meglepetés vagy félelem nem volt - szép volt ez az arc, hihetetlenül, anyagtalanul szép; a kék szemek valószínűtlen, enyhe foltja, mint két drágakő úszott az áttetsző ajkak fölött: sehol határozott, szögletes vonal, sehol semmi nyoma a kemény, sárga váznak. Apró, hosszúkás kezeit állához emelve, nyugodtan és mosolyogva nézett rám. Valami köszönésfélét dadogtam, előbbi magatartását tekintve, főúri hölgynek néztem, s nem tudván, asszony-e vagy leány, tapintatosan myladynek neveztem.

Tágra meresztette szemeit, aztán hirtelen felkacagott. Egyben gyors és heves mozdulattal megrázta a fejét, suhogó hullámváz pezsdült meg körülöttem a lila fényű vízben s abban a pillanatban éreztem, hogy kötelékeim meglazulnak. Ülőhelyzetbe emelkedtem, majd, hogy a szép látomás még egyszer megrázta fürtjeit, talpra álltam.

Most szemtől szemben állottunk. Meghajtottam fejem, s ebben a helyzetben, a különös alka-lomhoz és érthető zavaromhoz képest elég folyékonyan néhány mondatot ejtettem angol nyelven, abban a feltevésben, hogy ismeretlen tartomány vendége lévén, már most hang-súlyoznom kell szeretett hazám igényét az általam felfedezett országra, mint angol gyarmatra.

Elmondottam, hogy Gulliver seborvos vagyok, hogy tanulmányaimat a legjobb angol egyetemeken végeztem, s hogy tagja vagyok az Angol Seborvosok Egyesületének. Röviden kitértem azokra a szerény érdemekre, amelyekkel mint útleíró imádott hazánk irodalmát gazdagítottam s nem felejtkeztem meg a pályadíjról sem, mellyel a nyákhártyák szerepe az emberiség szellemi fejlődésének történetében című tanulmányomat jutalmazta legutóbb a National Academy. Végre közöltem, hogy nőm és gyermekem Redriff jobb társaságának kedvelt és dédelgetett tagjai, s hogy mint katona szerencsém lehetett a legelsők között lehetni, akik Németország elfoglalásáért folyó, ránk kényszerített védelmi háború hadseregében fegyverbe öltöztek.

Rövid bemutatkozásom után felemelve arcomat, meglepetve láttam, hogy az előbb említett hölgyhöz hasonló bennszülöttek közül már vagy tizenketten állanak körülöttem: oly nesz-telenül s könnyen suhantak oda, hogy észre se vettem. Meglehetősen hasonlítottak egymáshoz, s ha azt mondom, hogy egyik szebb volt, mint a másik, csak a szokásos népies szólásmóddal élek - e percben alig tudtam különbséget tenni. Már-már azon voltam, hogy a nagyobb társaságra való tekintettel újból belefogok mondókámba, midőn a hozzám legközelebb álló hölgynek egy mozdulata a legnagyobb álmélkodás döbbenetével forrasztotta ajkamra a szót. Mosolyogva és lágyan, mint mikor egy madár kétfelé csapja fehér szárnyait, ez a hölgy váratlanul széttárta habos köpenyét - s a következő pillanatban mezítelenül állott előttem.

Angol ismerőseimre való tekintettel hangsúlyozom, hogy meglepetésemben szerepet játszott természetesen az a köteles szemérem- és tisztességérzet, mely, mint családapát és férjet megillet - de be kell vallanom, hogy nem kisebb mértékben ejtett ámulatba az, amit láttam. Ennek a hölgynek - s mint kiderült, mindazokénak, akik körülöttem állottak - a teste, míg egyrészt formáiban magában foglalta mindazt a szépséget és elfinomodott kecsességet, amire szárazföldi nő valaha büszke lehetett - másrészt anyagának sajátos természetével messze felülmúlt mindent, amit mi élő és szerves test finomságáról valaha elképzelhattünk. A tengeri állatvilággal foglalkozó tudomány felsorol néhány igen ritka halfajtát, melyre véletlenül bukkant rá a tudomány - a vízben ugyanis nem láthatók, lévén a testük átlátszó, mint a tenger vize. Nos tehát, e hölgyek teste, amellet, hogy a finom és hajlékony idomaikra feszülő selyembőr tisztán kivehető és érzékelhető: a tejüvegnek vagy inkább a legnemesebb tejopálnak áttetsző ragyogásában láttatja vagy inkább sejteti a belső szerveket.

Határozottan emlékszem, hogy már az első pillanatban észrevettem, hogy az előttem álló meztelen nő mögött egy másik áll - a testén keresztül vettem észre, mint homályos derengést. És látható volt testén belül a csontváz, de nem a megszokott durva hálózat, ahogy klinikák üveglakka mögött látod: - mintha vékony, világossárga és hajlékony üvegből lennének ezek a csontok, finomak és kecsesek, mint az apró halacsok gerince. És látható a két tüdő, két lágy kék folt és látható a szív, középen egy rózsaszín folt. S amellet az egész, úgy, ahogy van, áttetsző, fehér alabástrom, belül az erek csendes lüktetésével, a rózsaszínű vér áramlik, és piheg keringve, a szív ritmikusan lüktet, s mindez együttvéve tökélye mindennek, ami finomság, gyengédség, hajlékonyság - mint egy megelevenedett fehér ködgomoly, mely minden pillanatban szertefoszlni készül.

Annyira el voltam kábulva, hogy talán órákig álltam volna így mozdulatlanul és elmerülve a látvány szépségében, ha a hölgyek váratlan közeledése magamhoz nem térít. Be kell vallanom, azt vártam, hogy szokatlan külsőm - mert hiszen bizonyos, hogy szárazföldi ember nem járt még közöttük - félelmet vagy meglepetést vált ki e gyengéd lényekből, s hogy ha megszólalnék, akár szavakban, akár jelekkel, ámuló kíváncsiságuknak adnak kifejezést s elhalmoznak kérdésekkel, hogy honnan jöttem, mely csodálatos országból, és hogy ki vagyok, mint ahogy megszoktam útjaim folyamán. Minderről azonban szó sem volt. A hölgyeket ugyan nyilván

érdekeltem, de korántsem, mint távoli jövevény vagy ismeretlen tájak hírnöke. Az a kíváncsiság, amivel felém hajoltak, nem árult el sem meglepetést, sem csodálkozást. Arcom és alakom nem is érdekelte őket, a ruháimat nézték inkább - egyik felemelte kabátom szárnyát, és hangos, rikoltásszerű hangot hallatva a másik felé fordult. Különös rövid kacagás hangzott fel. Aztán még néhány különböző, artikulálatlan hang. Holí! Holé! Ujjé! És effajta, csak fonetikusan ábrázolható indulatszó.

Megpróbáltam, hogy megértessem magam: egy és ugyanazt a szót több nyelven elmondtam, aztán a kitűnő Berlitz módszere szerint magamra mutattam, és azt mondtam: ember. Eljárásomnak semmi hatása, mikor kinyitottam a szájam, egy pillanatra elhallgattak, az egyik kíváncsian felágaskodott, és belenézett a szájamba, már a következő pillanatban, mintha nem is hallanák, hogy beszélek, megint a ruhámnak estek, rángatták, egyik jobbra, másik balra, és közben folyton hallatták azokat az apró kiáltásokat - az egész olyan volt, mintha sokféle, egy ketrecbe zárt madár csicseregne és csacsogna. Már ekkor megfigyeltem, hogy minden kiáltáshoz másféle arckifejezésük volt: hol a szemüket hunyták le, hol a szemöldöküket rántották fel, hol a nyelvükkel nyalták végig szájukat. Egészen el voltam kábulva, látván, hogy ügyet sem vetnek arra, amit mondok, amikor egyikük hirtelen fölemelte karomat, és olyan egyszerűen, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, beleharapott hüvelykujjamba, utána csámcsogott egy kicsit, mint aki valamit megkóstol.

Az éles fogak csontig hatoltak, értelmetlen jajkiáltás tört ki belőlem. Abban a pillanatban mind felkapták a fejüket, visszaugrottak, aztán hangosan felnevettek, és most úgy néztek rám, mint aki végre értelmes dolgot mondott, s most már tudni lehet, kicsoda. A jajkiáltást többen ismételték. Az egyik minden további nélkül karon ragadott, és száguldó iramban, olyan erővel, amit nem tettem volna fel ily gyengéd testben, hurcolni kezdett magával. A többi hangos fercseléssel és csacsogással iramodott utánunk.

Tágas folyosókon vonszolt keresztül kísérom. Csak futtában láttam, hogy a falak mentén mindenféle furcsa bútor és csecsebecse áll, s hogy a folyosók gazdagon be vannak rendezve szőnyegekkel, csillárokkal, dísztárgyakkal. De mekkora volt meglepetésem, mikor egy pillanatra megfordulva, az utánunk eredő hölgyesereg néhány tagját azon kaptam rajta, hogy dudorászva és szimatolva meg-megállanak egyik-másik bútortárgy előtt, könnyedén letörnek egy darabot belőle, szájukba veszik és lenyelik. Akkor még nem tudtam, hogy ebben az országban minden használati tárgy vagy műszer ehető anyagból, rendesen cukorból vagy csokoládéból készül.

Annak a csarnoknak a közepén, ahová utunk vezetett, óriási ovális asztal állott, hatalmas üveglappal a tetején. Még mielőtt odaértem, kísérom elengedte a karomat, zsibongva és zajongva ugráltak körül az asztalt, melynek közepén hatalmas fedett tálát pillantottam meg. Megértettem, hogy ebédre vagy vacsorára van terítve - a hölgyek szinte elfeledkezve rólam, mohón estek tányérjaiknak. Megvallom, hiúságomat kissé sértette, hogy ilyen kis szenzációt keltettem - vállat vontam és látván, hogy senki se szól, tüntetően helyet foglaltam egy üresen maradt teríték előtt.

A legmagasabb hölgy - az, aki idehozott - előrehajolt, és felemelte a tál tetejét. Bugyogás és zúgás hallatszott - a királynő (így neveztem el magamban) kézzel nyúlt a tálba, és hurkaszerű, fekete tárgyat emelt ki belőle. Rémülten láttam, hogy amint egymás után a tányérokra ejtette őket, a hurkák ugrálva és vonagló rángásokban jelezték, hogy élnek. Mekkora volt meglepetésem, mikor az én tányéromra dobott darabban egyikét ama különös kis szörnyeknek ismertem fel, akikkel a palota felé vezető úton találkoztam. Undorodva és émelygő gyomorral lopva oldalt pillantottam, megtudni, mihez kezdjek vele, hogy szégyenben ne maradjak. A mellettem ülő hölgy bezzeg nem volt zavarban: a tányér mellé helyezett lapos és

éles kis fémtárggyal egyenesen nekiesett a tányérján ugráló és vonagló kis szörnyetegnek - két ujjal lefogta a fejét és a fémdarabbal egy gyakorlott és erős nyomást mért rá. A fejből sárgásfehér velő freccsent ki - szomszédnőm kanálba fogta fel, mohón felhörpintette ezt a sűrű pépet, a kipréselt és kivégzett állatot pedig minden további nélkül az asztal alá dobta.

Szokásom, hogy bármilyen vidéken járok, alkalmazkodjam a helyi szokásokhoz, ha ízlésem és természetem fel is lázad ellene. Eszembe jutott, hogy az osztriga, amit előkelő csemegének tartanak nálunk, nekik éppoly undorító lehet, mint nekem az, amit ők esznek - hősiesen legyűrtem tehát ellenszenvemet, s felemelvén a tányérom mellé helyezett tárgyat, megnyomtam a fejét az én porciónak is úgy, ahogy szomszédnőmtől láttam. A velő kifröccsent - a vonagló állat abban a pillanatban halálvergődésében felszökkent, és másik oldalára fordult. Olyan ijedelem és borzongás fogott el, hogy azt hittem, elájulok. A kés kiesett kezemből. Lehet, hogy lázas torzítás túlozta ijesztő víziómat - de ebben a pillanatban a tányérról megtört szemekkel és kitátott szájjal és ráncolt homlokán halálos verítékkal egy apró, halvány emberarc meredt vissza arcomba.

## NEGYESIK FEJEZET

*A bennszülöttek közömbössége. - Az ország nyelve. - Oihák. - Néhány szó a szerző határtalan hazaszeretetről, valamint a természet ostobaságáról. - Az oihák bibliája. - A bullok.*

Csak néhány hónappal utóbb, Capilláriában való tartózkodás első negyedének vége felé fogtam fel mindannak jelentőségét, ami ezen az első lakomán annyira megdöbbenett és zavarba hozott. Nem akarom az olvasót untatni ennek a néhány hónapnak részletes történetével: hogyan szoktam meg, negyven esztendőm ellenére, a kopolyával való lélegzést; hogy ismertem meg ennek az országnak természeti törvényeit; hogy jöttem rá, sok félreértés és meglepetés után, annak a csodálatos hatásnak nyitjára, amit a bennszülöttek tettek rám, hogyan értettem meg sajátos szokásaikat, hogyan helyezkedtem el közöttük társadalmilag, és hogyan tanultam meg végre nyelvüket annyira, hogy utóbb a közvetlen érintkezés és fogalomcserélés módszerével erősíthettem és toldhattam meg mindazt, amit addig csak sejteni engedett a megfigyelés.

Haladásomat nagyban megnehezítette az az érthetetlen és szinte hihetetlen közöny, amivel a bennszülöttek országukban való megjelenésemet fogadták. Már az első percben valószínű volt, amit később be is bizonyítottam nekik és magamnak, hogy magamhoz hasonló szárazföldi ember soha még nem járt a tenger fenekének ebben a tartományában - legalább élő ember nem (ami a hajótörések áldozatait illeti, ezekről még később megemlékezem). Mindent tekintetbe véve, megjelenésem közöttük volt olyan ritka alkalom és újság, mintha, teszem föl, Londonban vagy Párizsban egy napon partra szállana holmi marsbeli ember - s be kell vallanom, hogy az első napokban sokat foglalkoztatott a hiú dicsőség tudata, hogy nekem adatott a ritka feladat, az egész emberi fajt képviselni oly értelmes lények között, akik nememről mind ez ideig semmit se tudtak. Magamban készültem is rá, hogyan játszom majd el a nehéz s felelősségteljes diplomáciai szerepet - hogyan gondoskodom majd, hogy szeretett hazám érdekeit mindig szem előtt tartsam, hogyan elégítem majd ki módjával és méltósággal mohó kíváncsiságukat s általában hogy viselem magam, mint az érdeklődés középpontja.

Hamar rá kellett jönnöm, a csalódott önérzet nem minden keserősége nélkül, hogy mindeme lelki előkészület kárba vész. A hölgyek semmiféle jellel nem árulták el, hogy különösebb módon érdekelné őket, ki vagyok, és honnan jöttem. Miután végigtapogattak, sőt, amint az előző fejezetben már említettem - egyikük meg is harapott, mintegy megtudni, ehető vagyok-e, s ha igen, milyen ízű - hamar magamra hagytak és folytatták előttem akkor érthetetlen, kicsinyes és gyermekes foglalatosságukat. A már szintén említett különös ebéd után (melyet különben éhesen hagytam ott, megundorodva a furcsa tápláléktól) megpróbáltam még egyszer, hogy figyelmüket magamra vonjam. Felálltam, s belátván, hogy nyelvük nem tartozik egyikéhez sem ama nyelvcsaládoknak, melyeket a mi egyetemeink ismernek, mindenféle jelekkel és jelképekkel próbáltam elmagyarázni nekik, hogy távoli országból jövök és legfőbb vágyam, hogy az útleírások történetét gazdagítandó, megismerjem szokásaikat és államformáikat, egyben felvilágosítsam őket mindarról, amiről szükségképpen ők nem tudhatnak semmit.

De már az első szavak után észrevettem, hogy nem is figyelnek rám. Apró, csicsergő kiáltásaikkal szakítottak félbe - néhányan felugráltak, táncolni kezdtek, mások cukrocskákat szopogattak -, végre az egész társaság felkerekedett, s nagy örvénnyel átkerekedtek a szomszédos csarnokba, magamra hagyva az asztal mellett, zavartan és megszágyulva.

Akinek felesége van, vagy volt már dolga huzamosabb ideig nőikkel, ismeri azt a furcsa érzést, mikor az ember értelmesen és logikusan beszélni kezd, felépít egy gondolatsort s mikor diadalmasan rátérne a konklúzióra, ami betetőzné az érvek pompás palotáját - önágsága egyszerre azt mondja, pardon, azonnal, s kirohan a konyhába, vagy eltűnik egy fehérnemű-kereskedés ajtaja mögött, hogy aztán, mikor félóra múlva visszatér s te még ott állasz ugyanazon a helyen, türelmetlenül várva, mikor fejezheted már be mondókáidat - vidám csacsogásából és egész viselkedéséből megdöbbenve tapasztalod, hogy fogalma sincs már róla, hogy te éppen beszéltél valamiről, mikor faképnél hagyott. Eltűnődsz s restelled emlékeztetni rá, miről volt szó, egyszerre úgy érzed, tulajdonképpen nem is volt olyan fontos, hiszen ha az lett volna, nem felejtette volna el oly könnyen.

Amiket tehát az alábbiakban röviden összefoglalok, hogy az olvasónak némi fogalmat nyújtsak Capillária törvényeiről, azt mind magánszorgalomból tudtam meg, anélkül, hogy bárki is törődött volna vele, vajon tudom-e már mindazt, amire szükségem van, vagy bárminő módon igyekezett volna segítségemre sietni - ők bizony azzal se igen törődtek, hogy ott vagyok-e vagy sem.

Capillária, vagy a nők országa, ahogy magamban elneveztem, az Óceán fenekének körülbelül azt a területét foglalja el, mely az Egyesült Államok és Norvégia között fekszik, átlagban mintegy négyezer méternyi mélységben a víz felszíne alatt. A meleg áramlatok talaját kiváltképpen alkalmassá teszik mindenféle állati és növényi tenyésztésre - faunájának és kövületeinek tanulmányozása arra enged következtetni, hogy egyike a föld legrégebb rétegeinek, ahol már sok-sok ezer év előtt, olyan időben, mikor a szárazföldek nagy része kietlen és lakatlan, forró pusztaság volt, már gazdag és változatos formákban tenyészett az őskori állatvilág. Hogy maguk a bennszülöttek mikor vándoroltak be, vagy mióta laknak itt, arról keveset tudhattam meg - Capillária lakói, az *oihá*-k, ahogy magukat nevezik, nem ismerik a történelemtudományt, és a hagyományok ápolásának nem érzik szükségét. Ami magát a fajtát illeti (nagyon nehezen tudom kifejezni, hogy megértessem magam), legfőbb sajátága nem annyira az emberi fajtától való különbségben rejlik, hanem abban a csodálatos tényben, hogy az *oihá*-k mind egyneműek, mégpedig, hogy alkalmam volt meggyőződni róla, nők, vagy ha jobban tetszik, nőstények. Mégpedig kifejezetten és fokozott mértékben csak azok; ezt azért kell hangsúlyozni sietve, nehogy a tudósok holmi egyivarú fajtára gondoljanak, melynek szaporodása az alsóbbrendű állatok módjára holmi öntermékenyítés vagy spórázás útján történik. Erről, mint meggyőződttem róla, szó sincsen, az *oihá*-k szaporodása éppen úgy kétnemű, mint minden felsőbbrendű emlősállaté, csakhogy...

És e pontnál valamit előre kell bocsátanom, valamit meg kell magyaráznom, néhány hasonlattal kell élnem, nehogy forrón szeretett honfitársaim és imádott fajtám büszke férfiai azzal vádoljanak, hogy hamis és útleíróhoz méltatlan adatok koholásával, vagy valódi megfigyelések elferdítésével, hibás és felületes értelmezésével olyan jelenségek lehetőségét állítom, melyek mélyen sértenék a férfibüszkeség nemes kultuszát, s jogos s méltó önérzetében támadnák meg a világ urát, az alkotó és hódító férfiembert, kinek korlátlan bátorságát és tökéletességét éppen napjainkban bizonyítja diadalmasan sok dicső ütközet, ostrom, ragyogó előrenyomulás, halált megvető vitézség, ragyogó hősi halál. Vajha megértenék, hogy én, a szerény utazó és seborvos, nem kívánok magamnak méltóbb hivatást, mint hogy vitéz bajtársaimat, a hős angol katonákat, néhány szerény megfigyeléssel mulattassam a pihenés óráiban - s ha hazám szebbelkű honleányai is szívesen olvassák egyszerű útleírásomat, ezzel már többet értem el, mint amennyit megérdemeltem. De a valósághoz ragaszkodnom kell, mert sem ékesen szóló, sem a képzelet ragyogó ajándékával megáldott nem vagyok - kárpótolnom kell hát az olvasót mindezek hiányáért azzal, hogy szerény adataim, melyeket bolyongásaim folyamán összegyűjtöttem, ha érdektelenek is, de legalább megbízhatók és bárki által ellenőrizhetők.

Nos tehát - még egyszer kérem a művelt férfiolvasót, próbálja meg tudományos tárgyalással elgondolni a természet különös játékait s ne vegye magára, amit tanít - legyen elnézéssel a természet iránt, mely, mint tudjuk, nincsen felruházva az értelem és bölcs belátás adományával, ami a világ urát díszíti - a természet nem végzett egyetemet és neki nincs doktori diplomája, a természet műveletlen és tanulatlan és a büszke öntudat és önérték híjával szűkölködik ő - bocsássuk meg hát neki, hogy durva és pallérozatlan tréfákat enged meg magának, s ezeket gyakran odáig viszi, hogy az már egyszerűen tiszteletlenség a nemes férfi és - mondjuk ki - az angol alkotmány és angol törvények szabványaival szemben, melyeket úgy látszik, nem is ismer.

Ilyen tréfák például, hogy vannak bizonyos fajták, s főként a tenger alsóbbrendű élőlényei között, melyeknek nőstényei jóval nagyobbak, fejlettebbek, mint a hímek, ellentétben minden szokással és illemmel. Van egy bizonyos tengeri pókfajta, melynek a nősténye hússzor-harmincszor akkora, mint a hím s ennek következményei gyanánt ez állatok műveletlen és - mondjuk ki nyíltan - embertelen szokása szerint gyakran, sőt, majdnem mindig megtörténik, hogy a nőstény, ha szeme elé kerül, egyszerűen bekapja és lenyeli a hímeket, mely ugyancsak igyekszik elrejtőzni előle, ha fajfenntartás szükséglete rákényszeríti, hogy párját felkeresse. Ugyanazt figyelték meg egy másik halfajtánál, melynek hímje a nőstényhez képest oly kicsiny, hogy tőle való féltelmében állandóan a nőstény bélcsatornájának túlsó nyílásában tartózkodik, s különös szerencséjének tekinti, hogy a nőstény fajfenntartásra szükséges szervei véletlenül ugyanott vannak, és nem például a szemei között, mely esetben nem volna ideje hozzá, hogy dolgát elvégezze, mert kegyetlen és barbár párja előbb felfalná. A *mantis religiosa* például, amit a köznép *imádkozó bogár*-nak vagy *ájtatos kabóca*-nak nevez, meg is teszi ezt: párzás közben hátrafordítja fejét, s a nála gyengébb és fejletlenebb hímnek egyszerűen leharapja és megeszi a fejét, ami ájtatosságnak legalábbis különös. De számtalan más példát hozhatnánk még fel annak igazolására, hogy az *oiha*-k királynőjének, *Opulá*-nak, akivel szerencsém lehetett e kérdésről vitatkozni egyszer, egy megjegyzése, ha nem is megbocsátható, de legalábbis érthető.

Ez a kitűnő hölgy ugyanis, aki mint valódi *oiha*, sem történelmet, sem hagyományt nem ismer és nem is akar ismerni, egyszer, mikor a mi történelmünkről és főként a biblia szent hagyományairól beszéltem neki - kapcsolatban az ember teremtésével - csodálkozásának adott kifejezést, hogy mi ezt szimbolikusan úgy képzeljük el, hogy előbb volt a férfi, Ádám, s ennek egyik testrészéből, vagy, ahogy a biblia mondja oldalbordájából lett a nő, Éva. Ez a szimbólum, szerinte, ellentétben áll a természet tanításával, és minden tapasztalattal. Ő, éppen ellenkezően, ha már ilyen haszontalan dologgal foglalkoznék - bár eddig ennek semmi szükségét nem érezte -, inkább úgy képzelné el a dolgot, ahogy egyedül lehetséges: hogy tudniillik kezdetben volt az *Oiha* (az ő nyelvükön ez Embert, a Természet Tökélyét és még ennél is többet jelent), olyanféle lény, mint ők, mely önmagától termékenyült és szaporodott, mint ahogy sok kezdetleges fajtánál még ma is látjuk.

Dicsőbb, kényelmi és főként (ez náluk a legfontosabb szempont) szépészeti okokból az *ős-oiha*, azaz a mi nyelvünkön *ős-nőstény*, egy bizonyos kényelmetlen és rút szervét, mely az öntermékenyítést végezte saját testén belül, kiküszöbölte és végül teljesen leválasztotta testéről - s azóta ez a szerv, amit mi nagyképűen és elbizakodottan *hím*-nek nevezünk, holott nem más, mint egy különálló testrésze a nőnek: ez a testrész afféle élődi módjára ott él az *oiha* környezetében, önálló szerepkör nélkül, örökös, tudatlan és tehetetlen sóvárgásban, hogy ismét egyesüljön a testtel, melyből mint méltatlan, kiszakadt és kitagadtatott.

Meg kell adni, hogy a királynőnek ezt a szörnyű és tiszteletlen tévedését érthetővé teszi az a tény, amit majd a következő fejezetben fejtek ki bővebben, s amit itt szárazon és egyszerűen leszögeznek. Arról van szó, hogy Capilláriában a hím, a másik nem, mely nálunk uralkodó:

tökéletesen visszafejlődött, elcsökevényesedett kis szörnyszülött, megvetett és lenézett kis háziállat formájában él - teste nincs ötvenedrésze sem az *oiha* testének s élete kényre-kedvre ki van szolgáltatva az *oihá*-nak. *Bullok*-nak hívják ők ezt a háziállatot - s kérem az olvasót, ne émelyedjen el, ha már most közlöm vele, hogy azok a kis szörnyetegek, amelyeket a palota felé való utamban láttam a torony nyílásai között, s amelyeket később terített asztal mellett tányéromban pillantottam meg, ilyen *bullok*-ok voltak éppen, természetes nagyságban és fejlettségben.



## ÖTÖDIK FEJEZET

*Az oihák különös nyelve. - Az „oiha” szó eredeti jelentése. - Szerzőt Opula,  
az oihák királynője kitünteti bizalmával. - Néhány szó az európai nők elnyomatásáról.*

Ha mégis sikerült összeszedni néhány fontos adatot, amikhez csak szóbeli közlés útján juthattam - másrészt, vendéglátó gazdáim felvilágosítása révén, néhány összehasonlítást is tehettem Capillária és Európa közjogi és társadalmi jelenségei között: ez igazán nem az ő készségükön múlt, és gyakran csak zavar és fondorlatos fogások tették lehetővé.

Az első hetekben, mikor alkalmam volt az *oihá*-k nyelvének szellemét és lényegét megismerni, már-már azt kezdtem hinni, soha nem fogjuk megérteni egymást. Ez a nyelv ugyanis egyike a legsajátságosabbaknak, amiket alkalmam volt tanulmányozni. Elvont fogalmakra vonatkozó szavak és körülírások egyáltalában nem fordulnak elő e nyelvben - csak érzékelhető és tapintható tárgyakra van szavuk: s ezek is (ezt nehezen tudom kifejezni) nem magát a tárgyat jelölik meg pontosan, hanem inkább csak azt az érzést, indulatot, amit az illető tárgy az *oihá*-k kedélyvilágában ébreszt, mégpedig a megfelelő indulati színezettel - úgyhogy röviden szólva, az *oiha* nyelv csaknem csupa indulatszóból áll.

Változatosságot az a körülmény biztosít e nyelvnek, hogy egy és ugyanannak a szónak különféle hangsúlyozása és kiejtése különféle értelmet ad, mint ahogy a csecsemők szótárában egy „á” vagy „vá” szócska, aszerint, ahogy a kicsike kimondja, örömet, bosszúságot, valamely tárgy kívánását vagy annak elutasítását jelenti. Maga az „oiha” szó is tulajdonképpen indulatszó, és ha pontosan használnám, a mi írásmódunk szerint felkiáltójelet kellene hozzátennem minden alkalommal - az öröm és elragadtatás felkiáltása ez a szó, melyet Capillária szülöttje a fölött érez, hogy él és lélegzik, és hogy szépsége és életöröme segítségével módjában van mindazt a gyönyört és mámort élni és élvezni, amit önmaga és a világ gazdagon áraszt számára.

Mert - e pontot felhasználom, hogy szóvá tegyem - az *oihá*-k egész élete az örömek és rafináltan válogatott élvezetek örökös gyakorlásában telik el. Mint ahogy nyelvük csak indulatok és kedélyhullámzások kifejezését célozza, cselekedeteik és minden ténykedésük is csak oda irányul, hogy az idegeknek és a léleknek azt a fokozott feszültségét tartsák éberen, ami az úgynevezett életművész számára az élet céljával és értelmével azonos.

Érzékeik örömét szolgálja minden, és minden érzékük oly fokozott mértékben érzékeny a kellemes ingerekre, mint amilyen érzékenységet európai ember csak egy bizonyos érzékszervével képes tanúsítani a megfelelő ingerek hatása alatt. Így például láttam egyszer egy előkelő *oiha* hölgyet valóságos kéjes önkívületbe esni, s lihegő könnyekbe törni egy finom kelme piros színének megpillantásakor - ennek a színnek ugyanolyan hatása volt rá, mint a legforróbb és legkézzelfoghatóbb szerelmi vallomásnak, ami valaha elszédíthetett holmi londoni vagy párizsi nagyvilági hölgyet. Ugyanilyen mámoros önkívületet idéz elő náluk bizonyos hangszerek muzsikája, vagy még inkább bizonyos jól elkészített ételek és cukorkák íze - ennek megfelelően az étkezéseknek valóságos orgia színezete van, minden esetben. S ha tekintetbe vesszük, hogy a víznek, a levegőnél sűrűbb elemnek folytonos áramlása és érintkezése végtelenül gyengéd és érzékeny bőrüknek egész felületével szüntelenül csiklandozza és bizsergeti tapintóérzékük minden porcikáját: bátran elmondhatjuk, hogy az *oiha* születésétől kezdve utolsó pillanatáig pillanatra sincsen híjával annak a ritka és sűrített állapotnak, amit mi a testi jóérzés legnagyobb fokát jelentő szóval, a *gyönyör*-rel szoktunk megjelölni.

Ami az *oihá*-k szerelmi életét illeti, egyelőre, anélkül, hogy bővebben kitérnék arra a rejtelmes módra, ahogy náluk az élet továbbtenyészik, csak annyit állapítok meg, hogy a szerelemnek náluk semmi köze nincs a fajfenntartás fogalmához - önmagáért való művészet és öröm, mely egyik *oihá*-nak a másik iránt érzett rajongásában és odaadásában merül ki anélkül, hogy egy harmadik lénynak - gyermeknek - létrejöttét célozná vagy előidézne. Ebben is, mint minden egyébben, a lelki szenzációvá finomult és fokozott érzéki öröm az, ami egyedül érdekli az *oihá*-kat. Ha részletekre akarnék kitérni, nagyon nehéz volna, európai nyelvre fordítva, szeretkezéseik lényegét úgy fejezni ki, hogy az ne tűnjék törvénytelen és fajtalan üzelmek tiltott leírásának - bár, az ő nyelvükön előadva és az ő érzéseikbe és felfogásaikba beleélve magunkat, mindez a legtisztább és legnemesebb örömök kultuszát jelenti, olyant, mint nálunk a zene és a költészet, amit nemcsak nem tiltanak le a népek vezetői, de inkább pártfogolnak és ösztökelnek.

Capilláriában élve, pillanatig se jutott eszembe, hogy az, amit hallok és látok magam körül, tulajdonképpen szeméremsértő és erkölcstelen szabadosság - sajátságos delejes álomhoz hasonló állapotban mindezt éppen úgy a testben élő lélek legmagasztosabb és legfenségebb megnyilvánulásának tekintetem, mint ahogy ők annak szánták és úgy élvezték.

Ezeket előre kellett bocsátanom, hogy az olvasó megérthesse, miért volt szükségem bizonyos fondorlatokra - amiket most már restellek - ahhoz, hogy minden külső megismeréssel szemben teljes közönyös figyelmüket a magam számára le tudjam kötni.

Talán említettem már, hogy az *oihá*-k királynője, *Opula*, kitüntetett bizalmával és barátságával, illetve megengedte, hogy közelében tartózkodjam s tőlem telhetően mulattassam. Egy ilyen előkelő és választékos *oiha* hölgy mulattatása nem oly könnyű dolog, mint ahogy az ember gondolná, ha tekintetbe vesszük, hogy mindaz, ami bennünket Európában érdekel, az számukra teljesen közönyös. Hamar észrevettem, hogy őfelsége csak abban az esetben hajlandó valamely gondolattal vagy elbeszélte közléssel foglalkozni, ha az valamely érzéki ingerrel van kapcsolatban - megpróbáltam hát beszéd közben szájamat oly közel hozni a tökéletesen átlátszó, finom és halvány rózsaszínhez hasonló fülecskéhez, hogy a kiáramló lehelet állandóan borzongassa e gyengéd testrészt. Később rájöttem, hogy még biztosabb hatást érek el, ha nem fülecskéit használom erre a célra, hanem hajlékony és lágy csípőjének egy bizonyos pontját - csodálatos, hogy e ponton keresztül sokkal jobban megértett mindent, mint a szavak befogadására szánt szerv segítségével.

Meg voltam lepetve, hogy e tökéletlen, csupa indulatszavakból álló nyelv ezen az úton milyen tökéletesen meg tudja értetni magát - mindazt, amit el akartam mondani, őfelsége e módszerrel hamarabb és teljesebben fogta fel, mintha ugyanazt angolul magyaráztam volna el a tiszteletre méltó Mrs. Pankhurstnek például, vagy Ellen Key asszonynak, kik pedig a nők felszabadítása körül kifejtett munkásságuk közben a vitatkozás és szónoklás művészetében nagy ügyességre tettek szert.

Ily módon, röviden és összefoglalva, megismertettem őfelségét azokkal a főirányelvekkel, amelyek a társadalomtudományok tanulsága szerint képet adnak a nő helyzetéről Európában, a történelmi fejlődés folyamán. Nyíltan és leplezgetés nélkül beszéltem arról a sajnálatos elnyomatásról, melynek nagyságára és következményeire csak a legújabb kor kutatásai figyelmeztettek bennünket. Századokon keresztül a férfiak megvonták mindazt a jogot a nőktől, melyeknek gyakorlása a civilizált polgár legszentebb kötelessége.

A férfiak maguknak tartották meg mindazokat az előnyöket, amiket még ma is féltékenyen őriznek, s mindezt egyszerűen az erősebb jogára hivatkozva tették, akinek a gyengével szemben minden szabad. A nőknek egyszerűen semmi sem volt megengedve, amit a férfiak

szüntelenül tehettek. A nők nem dolgozhattak és nem művelődhettek - csak a férfinak volt joga egész nap törni magát eszeveszett és emberfölötti munkában, mely eltompítja a test érzékenységét és a lélek fogékonyságát. A férfiaknak joguk volt megnősülni, gyermekeket nemzeni s azokat eltartani - a nőknek nem volt ehhez joguk.

De a legégbekiáltóbb igazságtalanság, melynek szégyenteljes visszásságát éppen napjainkban nyögik újra a megalázott és elnyomott nők, az, hogy - amit restellek szinte bevallani öfelségének - a nők nem katonáskodhatnak, meg vannak fosztva a szent és magasztos jogtól, melyben mostanában Európa minden nemzetének férfiai, kivétel nélkül részesedhetnek: hogy tudniillik mindegyik nemzet férfitagjai külön-külön, nemzetek szerint, megvédhetik méltatlanul megtámadott hazájuk határát a gaz és gyalázatos külellenségtől, mely jogtalanul megtámadta és rákényszerítette a háborút. Franciák, angolok, németek, oroszok, magyarok, osztrákok, szerbek - mindnek joga van egymástól megtámadott hazáját egymástól megvédeni, csak a nőknek nincs sehol semmi joguk.

Ez elnyomatás következtében a nők a tudós férfiktól felfedezett történelmi materializmus és fejlődéstan törvényeinek útmutatása szerint természetesen visszafejlődtek és elmaradtak, lelkileg elkorcsosultak és elaljasodtak, amint azt néhány hatalmas pesszimista elme, Strindberg, Ibsen, Weininger és mások hangsúlyozottan kimutatták.

Az elnyomatás hosszú századai alatt, míg a férfiak dolgoztak a nőkért, a nők, megfosztva a másokért való munka és fáradság lehetőségétől, kénytelenek voltak önmagukkal foglalkozni, aminek az lett a következménye, hogy testileg finomabbak, szebbek lettek a férfiaknál, s így kétségbeesett helyzetükben nem maradt számukra egyéb, mint hogy az élet örömeit élvezzék, anélkül, hogy annak fáradságaiból kivegyék részüket. Míg a férfiaknak célt és hivatást és élettartalmat adott minden időben a kényszerűség, hogy ne azzal foglalkozzanak, amivel az ember folytonosan foglalkozni szeretne, tudniillik a tulajdon testével és életével, hanem mindenféle egyeben törje a fejét, amivel másoknak használ, akik aztán a haszon ellenében megengedik neki, hogy addig, ameddig dolgozni tud értük, ő maga is életben maradjon - addig a nők kénytelenek voltak abból élni, amiért éltek, hogy tudniillik szeretik és dédelgetik őket, és igyekeznek nekik minél több örömet okozni.

Öfelsege kérdésére, hogy hát mik azok a foglalatosságok, amik a férfiak számára a magasabb fejlődést biztosítják, felsoroltam néhány gazdag és jó hírű ismerősemet, s röviden összefoglalva élettörténetüket, elmondtam, hogy mint orvosok, ügyvédek, tanárok, kereskedők, vállalkozók és művészek, egy élet megfeszített munkájával elérték azt a tiszteletet és közbecsülést, amit mindazon derék férfiak számára biztosít az általános felfogás, kik összegyűjtött vagyonuk révén szép és jó házból való feleségre és családra tettek szert, s leánygyermeküknek tisztességes hozományt adhattak, mielőtt a halál jótékony ölébe tértek volna kipiheni a fáradalmakat.

## HATODIK FEJEZET

*Szerző igyekszik megértetni a királynővel a férfiak magasabb hivatását. -  
Tudomány, irodalom. - Néhány szó Capillária épületeiről. - Az oihák ruhái. -  
Mivel táplálkoznak az oihák? - A Bullok-hizlalás.*

A nők választójogának bátor és lelkes előharcosai, kik Európa-szerte küzdenek a női nem sajnálatos elnyomatása ellen, bizonyára csodálkozni fognak, s talán el sem hiszik nekem, hogy *Opula*, az *oihá*-k királynője, ki egész életét örömek és élvezetek keresésében, játékkal és cukorkák szopogatásával töltötte, s így a mi felfogásunk szerint, az elképzelhető legalacsonyabb szellemi életet élte, meglepően gyorsan fogta fel egész értelmét és jelentőségét mindama bonyolult kérdéseknek, amelyeket szárazföldi életünkkel kapcsolatban előadtam neki: - annál csodálatosabb ez, mert hiszen említettem már azt a szégyenletes és megalázó módot, amihez folyamodnom kellett, hogy teljesen közönyös értelmét érzékein keresztül közelítsem meg, az *oiha*-nyelv sajátságos lelkendező, csupa indulatszó, inkább érzékingerlő, mint fogalomkeltő zenéjével.

Magam is meg voltam lepetve, mikor fejtegetéseim egy pontján váratlanul megállított, kéjesen kinyújtotta tündéries testét, s hosszú szempillái alól lenézve rám, jelt adott, hogy elég, mindent tud, és hogy remélhetek. Ez utóbbit nem értettem, hogy mi összefüggésben van tárgyilagos előadásommal, de nem is volt módomban gondolkodni rajta, mert őfelsége másról kezdett beszélni.

Tudomásomra adta, hogy sok fölösleges dolgot beszéltem, s legnagyobb megdöbbenésemre kijelentette, hogy az emberi fajta két nemének viszonyáról egészen hamis fogalmaim vannak. Abból amit előadtam, semmiképpen nem látja, mennyiben vannak minálunk elnyomva a nők, és hogy általában nem érti, mit nevezek én elnyomatásnak. Igaz, hogy a mi nőink, ahogy leírtam őket, nem élnek olyan jól, mint az *oihá*-k - de viszont az a benyomása, hogy a férfaink még sokkal rosszabbul élnek, és sokkal alacsonyabb színvonalon állanak - körülbelül olyan viszonyban vannak a nőkkel, mint a cselédek.

Ez a meglepő kijelentés, mely homlokegyenest a valóság ellenkezőjét állította, annyira meglepett, hogy hevesen és haragosan tiltakozni kezdtem. Mosolyogva hallgatott, és megkért, magyarázzam el, hogy gondolom, mire alapítom azt a meggyőződésemet, hogy a férfiak nálunk magasabb színvonalon állanak, hogy a fajtát ők képviselik és reprezentálják, hogy a fajta fejlődését ők készítik elő, s ők biztosítják a jövőt, egy magasabb és tökéletesebb élet irányában.

Boldogan, hogy nemem legdicsőbb szellemeiről beszélhetek, néhány nevet soroltam fel kapásból, megszemélyesítőit a legmagasztosabb és leghatalmasabb eszméknek, gondolatoknak, terveknek, felfedezéseknek és találmányoknak, melyek részben az emberi fajta testi fejlődését, kényelmét, részben pedig lelkének magasabb reformok felé törekvő vágyait készítik elő. Beszéltem a természettudomány lángelméiről, kik a logika anyagtalan birodalmának útvesztőiben oly összefüggéseket fedeztek fel, melyeknek gyakorlati megoldása lehetővé tette, hogy földön, vízben és levegőben legyőzve a holt anyag ellenállását, szabadabban és sebesebben közlekedhessünk, mint bármely más élőlény a Földön. Elmondtam, hogy évszázados munka eredményeként az ember ma már úgy tekinthető, mint az élő élet legmagasabb formája, lehetőségeiben egyesítve mindazt, amit az élet más fajták ezreiben, külön-külön produkál: egy személyben emlős és rovar és hal és madár. És ezt mind férfiainak köszönhetjük, kik századokon át hangyaszigorral gyűjtötték és rakták össze a téglákat, hogy felépítsék azt a

hatalmas épületet, ahonnan a jövő embere beláthatja a Földnek golyóját, melyen él, s fejét a csillagos ég közelébe emelheti. Ez az épület egyre nő, egyre hatalmasabb lesz, s végre el kell, hogy érje a mennyboltot, trónját ama Megnevezhetetlen Erőnek, melyet Kant *kategorikus imperativus*-nak nevez, a Legfőbb Erő trónját, melyet az emberi fajta hivatott betölteni és elfoglalni.

Hogy érzékelhetővé tegyem ezt a nagyon is elvont képet, leírtam egy csillagásztornyot, kietlen magas hegy tetején, távol a kicsinyes és nyüzsgő élettől, a tiszta légóceán legmagasabb rétegeiben. Üvegkupolája, mint egy ég felé fordított szem, mered a csillagok felé: e szem bogarából átszellemült emberi arc tekint ki: egy ősz tudós arca, ki túl van már az állati test nyomorult vágyain, szükségletein, a hús sokféle vonagló lüktetésénél életereje egyetlen pontba futott össze: isteni, csaknem elvont pont, mint távcsőve lencsájének gyújtópontja, mely mennél kisebb, annál erősebb, annál inkább nagyítja meg s hozza közelebb az Elérhetlent.

S leírtam ezt a tudóst, az igaz Férfit, a Jövő Lovagját, az Ismeretlen Szerelmesét, ki túl a kicsiny személyes élet s az önfenntartás ösztönének szűk börtönén, az egész Fajta képviseli, az egész fajtaért harcol és emészti magát, hogy több és nagyobb legyen, mint amire született.

E mondatnál úrnőm félbeszakított, s a maga közönségesen egyszerű és szinte parasztian triviális, de tagadhatatlanul világos és érthető modorában megkérdezte, hogy néz ki az a több és nagyobb, amiről beszélek. Óvatos szavakkal és kissé zavartan megpróbáltam elmondani, hogy ezt Ama Férfi egyelőre még maga se tudja, de szent hivatásának tekinti, hogy közelebb férközzék hozzá és megismerje. Éjjelét és nappalát ezzel tölti, olvas és tanul, mindent összefog, amit eddig elhalt társai, a múlt mélyén, összegyűjtöttek - lángoló hittel, hogy egykor, ha ő nem, valamelyik kései szellemtársa mégiscsak eléri. Beszéltem a könyvekről, amelyeket a régiek írtak, mindent összegyűjtve bennök, amit rövid életük alatt megfigyelhettek s tapasztalhattak. E könyvek egyre növekvő piramisát, melynek épülő felszínéről lehullanak az elhalt építők, minden újonnan született férfi újra megmássa, hogy élete alkonyán, mire a tetejébe ér, megkísértse egy gondolattal tovább építeni. S addig-addig épül a Tudás és Megismerés piramisa, míg végre eléri azt az Ismeretlent, amiről beszéltünk.

Itt úrnőm megállított, s egy megjegyzést tett, mely a hasonlatnak komikusan anyagiassá értelmezésével tagadhatatlanul sok praktikus matematikai érzéket árult el.

Azt mondta, hogy ez a piramis, amiről beszélek, így nem sokáig fog emelkedni. Mert az emberi élet, akár férfié, akár nőé, nem lesz hosszabb soha ötven-hatvan évnél, sőt, úgy látszik, inkább rövidebb lesz. Mármint, ha ez a piramis egyre nő, nemsokára ott tartunk majd, hogy az újonnan született kőművesek, mire felérnek, éppen elmúlik ötven-hatvan év s már nincs erejük és idejük hozzá, hogy tovább építsék. Kezdhetik az egészet előlről. Ő inkább azt ajánlaná, hogy mielőtt piramist kezdünk építeni, előbb talán azt kellene elintézni azzal a sok tudománnyal és tehetséggel, amivel dicsekedtem, hogy az ember az egyre növekvő és sűrűsödő okossággal és bölcsességgel, amit felhalmoz magában egy életen keresztül, ne forduljon fel és dögöljön meg ötven-hatvan éves korában, magával rántva a semmibe minden tapasztalatát, amiknek gyűjtését az újszülöttnak aztán újra kell kezdeni.

Egyébként az egészről, amit elmondtam neki - úgymond - nem sok volt, ami érdekelte. („Értem” és „érdekel”, e két fogalmat az *oiha*-nyelv egy szóval jelöli.) Figyelmét egy kép ragadta meg, az is főként azért, mert valamire emlékeztette, amit nagyon is jól ismer. A csillagásztorony volt ez a kép, de nem a fényes üvegkupola, hanem az alap, amit tágas, oszlopokon nyugvó csarnoknak képzel.

És úrnőm néhány rövid és tartalmas szóval, kapcsolatban beszélgetésünkkel, végre megértette velem, amit eddig csak homályosan sejtettem, hogy honnan származik Capillária gazdag és

fényűző berendezése - a pompás paloták nehéz kövekből, furcsa félbemaradt tetőkkel -, a monumentális csarnokok apró, könnyű csecsebecsékekkel kirakva - a lenge öltözetek - az egész gondtalan fényűzés: rengeteg munka eredménye - holott munkának, fáradságnak, erőlködésnek nyomát sem fedeztem fel az *oihá*-k társadalmában.

Nos, mindezt a csodát a *bullok*-ok építik, ezek a borzalmas kis szörnyetegek, akikre alig tudok éremlygés nélkül gondolni. Hogy mi célból teszik, azt az *oihá*-k nem tudják és nem is érdekli őket - oknyomozó természettudománnyal sohase foglalkoztak, ők csak magával a jelenséggel törődnek, s azzal is csak annyiban, amennyiben személyes jóérzésükkel valamely viszonyba kerül. Annyi azonban bizonyos, hogy a *bullok*-ok, az *oiha*-társadalom elcsenevészedett, eltörpült hímjei vagy inkább háziállatai, évszázadok óta valami ismeretlen célú rettentő erőfeszítést fejtenek ki, aminek nyomorult, szálnalmas testi életükhöz semmi köze nincsen, mert hiszen nemcsak önmagukat, de utódaikat is feláldozzák ezért az erőfeszítésért. Magam is sokat láttam őket munka közben: óriási épületeket kezdenek összehordani, olyan nehéz és mély alapépítkezéssel, mely arra enged következtetni, hogy rettentő anyagtömegre számítanak, ami az alapokon kell hogy nyugodjék. Érték valamit az építészethez, és megállapítottam, hogy mindaz, ami körülöttem volt, s amiben az *oihá*-k laktak, egy-egy *félbemaradt torony*, óriási műnek készült, amit abbahagytak.

*Opula* most megmagyarázta nekem, hogy okoskodásom igen helyes volt: a *bullok*-ok csakugyan nem a maguk jószántából hagyják abba az építkezést, s a maguk részéről korántsem tekintik befejezettnek, olyankor, mikor az *oihá*-k szempontjából már nagyon is alkalmas a benntartózkodásra. Hogy milyen magasra építenék a tornyot a *bullok*-ok, ha hagynák őket, azt eddig még nem lehetett megállapítani, mert ez az *oihá*-kat sohase érdekelte. Az *oihá*-k egyszerűen megvárják, míg az épület egy bizonyos magasságot elért, és kényelmesen lakható - ilyenkor egy erős szesszel (illata, ahogy alkalmam volt tapasztalni, nagyon hasonlít bizonyos parfümök illatához, amelyeket előkelő hölgyeink használnak) kifüstölik az egész helyiséget: - az építő *bullok*-ok megdögölnek, kisérik őket s az *oihá*-k elfoglalják a palotát. Az életben maradt *bullok*-ok rögtön új tornyot kezdenek építeni, s ez századok óta így megy, úgyhogy ma már több ezer pompás és lakható palota áll az *oihá*-k rendelkezésére.

E tárgyra vonatkozó mohó kérdéseimre úrnőm közönyösen és vállvonogatva elmondta, hogy egy beteg és szerencsétlen *oiha* élt egyszer, akinek az volt a mániája, hogy tud a *bullok*-okkal beszélni, és érti a nyelvüket. Ez a szerencsétlen nő, akit társai a piszkos és korcs *bullok*-okkal való tisztátalan érintkezése miatt később elpusztítottak, azt állította, hogy a *bullok*-ok egyszer elmagyarázták neki, hogy mi a jelentősége számukra ezeknek a tornyoknak. E nyomorult férgek társadalmában az a rögeszme gyökerezett meg, hogy a sűrű és folyós közeg (szóval a tengerfenékre nehezedő vizek) fölött, amiben élnek, egy hígabb, világosabb, végtelenül nagyobb és szabadabb világ következik, ha valahogy el lehetne érni e közeg felszínét. Összeálltak hát, hogy tornyot építenek, ami odáig érjen - e torony felviszi őket a tenger felszínére, s ott egyesülhetnek majd azokkal az isteni lényekkel, kik ama távoli szférák vidékét lakják, Csakhogy - mint láttuk - a tornyot sohase tudják befejezni, az *oihá*-k felében elfoglalják tőlük, s ők kezdenek mindaddig előlről. Eszembe jutott, amit a méhekről tudunk, s nem kérdezősködtem tovább.

Egyébként kiderült, hogy hasonló módon, a *bullok*-ok nélkülözik a lakást, de ruházatot, sőt - ahogy már említettem, még majd beszélnem is kell róla, bárhogy undorít és megaláz e fejtegetés - táplálékot is szolgáltatnak az *oihá*-nak. Az a végtelenül finom és lenge selyemszövet, amibe az *oihá*-k átlátszó testüket burkolják, a már teljesen érett, öreg *bullok*-ok egy sajátos terméke, olyanféle, mint minálunk a selyemfonál. Az öreg, teljesen kifejlett *bullok* rendes körülmények között (ha előbb meg nem eszik vagy ki nem füstölik) begubózik: e célra

agyából, száján keresztül, egy igen vékony, hosszú, fekete fonalat bocsát ki, hogy a gubó tömör és láthatatlan legyen. A *bullok*-gubót az *oihá*-k - éppen úgy, ahogy mi a selyemgubóval tesszük - forró vízbe dobják, a *bullok*-báb megdöglik, s a fonalat le lehet fejteni s szövetet csinálni belőle. Egy ilyen fonál egyszer kezembe került, hoztam is belőle magammal, s a vegyelemzésnél meglepetésemre kiderült, hogy ugyanabból az anyagból való, amiből nálunk a *tinta* készül.

De aránylag kevés *bullok* éri el ezt az öreg kort, mikor agyveleje, az *oiha*-gazdaság legfontosabb nyersterméke, tintaszerű anyaggá változik át. Rendesen előbb összefogdossák őket az *oihá*-k - a *bullok*-agyvelő ugyanis egyik fő tápláléka ez ország bennszülötteinek, fő tápláléka és csemegéje, s azonkívül van még egy fontos szerepe is, mint tápláléknak, amire - vonakodva bár - de rá illik térni. Itt csak e táplálék elkészítésének egy különös sajátosságát említem meg. Arra még emlékszik az olvasó első lakomám leírásából, amit az *oihák*-kal együtt költöttem el, hogy milyen módon préselik ki ezt az agyvelőt a főtt *bullok*-fejből. Azt azonban csak később tudtam meg, hogy a *bullok*-velő mint csemege, többféle minőségű. Őfelsége közölte velem, hogy nyers állapotban és hizlatatlanul a *bullok*-velő nem olyan jó minőségű, de van a *bullok*-oknak egy bizonyos tápláléka, amivel ha megzabálják magukat, velőjük elsőrangúan finom és kellemes ízű csemegévé válik. Ez a táplálék nem a tengerfenéken terem: bizonyos alkalmakkor fölülről szokott lefelé szállingózni, réteges, soklevelű vékony lemezek alakjában, tele apró fekete pontokkal.

Mutatott egyet nekem ebből a növényből. Meglepetve kiáltottam fel: egy tudományos könyv volt, ha jól emlékszem, Nietzsche „Zarathustrá”-ja, teljesen elázott, szétmállott állapotban. Úgy látszik, valamely elsüllyedt hajóról került ide, más könyvekkel egyetemben. Őfelsége elmondotta, hogy a sütésre és evésre szánt *bullok*-ot néhány hétig rendszeren ezzel a növényvel szokták hizlalni, hogy agyveleje kellemes ízű és könnyen emészthető legyen.

## HETEDIK FEJEZET

*A földi szerelem. - A teremtés ura. - Szépség és küzdelem. - Nemek harca. -  
A nő mint élvezeti tárgy. - Opula néhány észrevétele, a szerző meghökkenése. -  
A bullok kiirtása. - Néhány bullok-típus tárgyilagos leírása és jellemzése*

Egy másik beszélgetésünk alkalmával, melyben hivatkoztam arra a kellemes és újszerű bódulatra - az örömök bonyolult összetételének egy-egy újabb variációja nagyjelentőségű esemény az *oihá*-k életművészetében -, melyet legutóbbi előadásom keltett benne, *Opula* arra kért, beszéljék hosszasan azokról a lényekről, akik az eddigiek alapján, úgy látszik, aránylag még a leginkább hasonlítanak „érzelmes lényekhez” (az „értelem” szót náluk az „érzelem” helyettesíti mint legmagasabb életforma), vagyis hozzájuk, és akiket én „nők”-nek neveztem: ennek a szónak ugyanis van rá hatása (az ő nyelvükön ez azt jelenti, hogy érti a szóval jelölt fogalmat), aminthogy alkalmam volt erről meggyőződni.

Mint módszertanban járatos, képzett gondolkodó, tisztában voltam vele, hogy ezúttal nem a nők társadalmi helyzete érdekli, hanem maga a nő, földi, helyesebben szárazföldi értelemben - a nő és az a viszony, ami a férfival összeköti: a szerelem. Ez utóbbi jelenséget vagy állapotot nem kellett számára meghatároznom: tulajdonságait nagyon jól ismerte, hiszen, amint említettem, az *oihá*-k körülbelül mindannyian szerelmesek egymásba.

Őszinte voltam és nem hízelegni akartam úrnőmnek, mikor a jellemrajzot azzal veztettem be, hogy a női szépségnek ekkora fejlettségéről, helyesebben a szépségnek ennyi lehetőségéről, amennyit Capilláriában tapasztaltam, nem is álmodtam volna soha forrón szeretett hazámban, mely pedig szép nőiről mindig nevezetes volt. Ezzel egyúttal önkéntelenül elismertem, hogy legfőbb jellemvonása és megkülönböztető jegye a szóban forgó nemnek - legalább a teremtés urának szemében - nálunk is a szépség, illetve az a vonzóerő, amit a férfira gyakorol. Itt a „szépség” fogalmi meghatározására akartam kitérni: Leibnitz, Kant és Schopenhauer néhány erre vonatkozó, örökérvényű tételét idézve. De *Opulá*-t ez egyáltalában nem érdekelt; közbevetett kérdései csak arra vonatkoztak: vajon a „szépség” és a „nő” fogalma összeesik-e a mi gondolkodásunkban („vágyaink”-ban, ahogy az ő nyelvükön mondják). El kellett ismernem, hogy ez nagyrészt így van, ámbár... De az „érdeknélküli” és „érdekelt” megkülönböztetést már nem várta be - arra volt csak kíváncsi (később tudtam meg, miért), milyen hatást kelt bennünk az, amit mi, *szárazföldi bullok*-ok, női szépségnek nevezünk.

Meghökkenve meredtem rá: ez alkalommal először használta úrnőm, a férfiakra alkalmazva, ezt a megszégyenítő kifejezést, elárulva, hogy felismerni vélte a hasonlóságot köztünk, földi férfiak s amaz ocsmány férgek között. De *Opula* nem sokat törődött méltatlankodó ámulatommal: parancsoló modorban adta értésemre, hogy válaszolnom kell.

Elmondtam hát, hogy a női szépség valóban nagy hatással van reánk, bár ezt a hatást az emberi fajta vezető szellemei a fejlődés szempontjából egyáltalában nem becsülik sokra (legfeljebb az eugenetika kétes értékű tanokat hirdető apostolai). Elmondtam, hogy ennek megfelelően a testi szépség felé való törekvés egyik legfőbb erőfeszítése a női nemnek, s a kiválasztódásnak egyik leghatalmasabb összetevője.

Felhasználtam az alkalmat, hogy a nő alacsonyrendűségét, mint elnyomatásának következményét ezzel is bizonyítsam. A nőnek, nemesebb becsvágyak hiányában, egyetlen szegényes élettartalma abban merül ki, hogy mindenáron tessen a férfiaknak s szépségével indulatokat keltsen benne, melyeket annak pihenése óráiban a maga számára hasznosít. Leírtam azt a szá-



nalmas, kicsinyes harcot, amit a nő folytat a férfi kegyeiért. Idéztem néhány kiváló szociológus és feminista szavait, kik a legnemesebb harag korbácsolásával ostromozzák az emberi társadalomnak egyik legnagyobb bűnét: hogy a nőt élvezeti tárgynak tekinti s ezzel lealacsonyítja s útját állja fejlődésének. Néhány merész vonással vázoltam a nagyvárosok életét - a vad hajszát és kergetőzést élvezetek s örömök eszközeinek birtokáért, melyeknek központjában a szép nő áll, mint a gazdagság és jólét fokmérője.

Beszéltem a tizennyolcadik század esztelen nőkultuszáról, melynek hagyománya még ma is érezhető sok félszeg szokásban. A szép nőt fényűzési cikknek, csecsebecsének tekinti a férfi-hiúság: természetes tehát, hogy a nő, alacsonyabb értelmével nem látva át emberi rendeltetésének helyes irányát, arra törekszik csak, hogy azokat a pillanatnyi előnyöket élvezze, amiket testi szépsége biztosít anélkül, hogy az emberiség jövőjével törődnék. Önmagammal vitázva, bírálat tárgyává tettem azt az ellenvetést, hogy hiszen ez csak a társadalom legmagasabb, tehát a legszűkebb köreiből van így, egy bizonyos rétegre jellemző tünet csupán, s mint ilyen, nem jelenthet veszedelmet az egész társadalomra. A dolgozó nép milliói nem tekintik fényűzési cikknek a nőt, mint feleséget és anyát becsülik meg, munkára fogják otthon és a gazdaságban, megadva néki a lehetőséget, hogy ember legyen, hű társa a férfinak az élet küzdelmeiben. Sajnos azonban, azt látjuk, hogy ez csak addig van így, amíg a nő *valóban* csak ember és nem nő, mihelyt sajátlagosan női mivolta, durván testi szempontból, hangsúlyozottabban jut érvényre, esetenként: rögtön megindul a kiválasztódás ama magasabb rétegek felé. A legfelsőbb réteg kiválogatja a maga számára az alsóbb réteg testileg tökéletesebb példányait - aki nagyvárosokban él, jól tudja, hogy a szépség arisztokráciája nem azonos a születés és rang arisztokráciájával: csak azokra a szédítő pályafutásokra kell gondolni, amiket házmesterleányok, repedt sarkú pesztonkák futottak be, akiket szakértő férfiszem emelt ki a homályból, hogy mint szíveket behálózó démonok tündökljenek fel aztán drága szörmék és selymek keretében.

E pontnál úrnőm ismét félbeszakított: a „sajnos” szó állította meg, úgy látszik, mint érzelmi színezete egy tisztán logikai meghatározásnak. Azt kérdezte tőlem, valóban sajnálatosnak tartom-e, hogy a szóban forgó házmesterleány vagy pesztonka szép volt. Mert ha így van, akkor én, úgynevezett „gondolkodó” *bullok*-társaimmal egyetemben, azt szeretném, hogy a nők ne minél szebbek, hanem minél csúnyábbak legyenek, a békés együttműködést, az emberi fajta haladását, felfogásom szerint, nyilván ez biztosítja csak.

A kérdés annyira meglepett, hogy hirtelenében nem tudtam felelni. Csak percek múlva szedtem össze magam eléggé, hogy a „nemek harcá”-ról beszélni tudjak, de úrnőm ismét, hevesebben, félbeszakított és azt állította, hogy a „nemek harcá”-ra ezek után nem kíváncsi, mivel arról megvan a véleménye. Abból, amit elmondtam, nyilvánvaló, amit ő különben mindjárt sejtett, hogy mi, szárazföldi *bullok*-ok, egyszerűen irigyek vagyunk a mi nőinkre, mivel azok aránylag szebbek, tökéletesebbek és boldogabbak nálunk s ilyenformán uralkodnak fölöttünk, ami különben a dolgok természetes rendje. Nyugtalanágunk egyszerűen onnan származik, hogy felismertük ezt az alárendelt helyzetet, amiben élünk, de fájdalomunkban (ez a szó *oiha* nyelven egyben „ostobaság”-ot is jelent) nem vesszük észre, hogy összecsereljük a tényeket.

Amit a nőről mint „élvezeti” tárgyról, csecsebecséről és fényűzésről összefecsegetem, az úgy hangzik, mintha az árnyék a fény szülőanyjának nevezné magát. Ami a „repedt sarkú pesztonká”-t és „házmesterleány”-t illeti, nem érti, miért beszélek róla megvetéssel, mikor magam elismertem, hogy ugyanazt az eredményt: gazdagságot és jólétet, amit a férfi a legnagyobb erőfeszítéssel és munkával ér csak el, mint jogos birtokát veszi tulajdonába, egyszerűen azzal a ténnyel, hogy létezik - hogy tehát az ő pusztá létezése lényegben ugyanaz, amit a férfinál „érdem”-nek, „erő”-nek nevezek. A nőnek - valódi, tehát tökéletes, vagyis szép nőt ért ezzel - az a tény, hogy él, egyben érdeme és joga az élethez - természetes, hogy abból él, amiért él: az

élvezetből és örömből. Mert hiszen magam sem hiszem komolyan, ha a nőről mint tárgyról beszélek, anélkül, hogy ezt külön megkérdezte volna, egészen bizonyos benne, hogy a földi férfi, amikor általam „szerelmi szolgálat”-nak nevezett örömök kedvéért nőt választ magának, selymekbe és bársonyokba öltözteti, előnyben részesíti azt a nőt, aki a szerelmet maga is fokozottan élvezi - enélkül a férfi öröme tökéletlen, sőt lehetetlen is bizonyos tekintetben.

De hogy lehet „élvezeti tárgy” valami, ami maga is élvez? Ilyet csak beteg vagy bárgyú értelem állíthat. Selymekről és bársonyról és aranyról beszéltem, amivel mi elárasztjuk nőinket „cserébe” szerelmükért - de hogy nevezhetek „cseré”-nek olyan üzletet, ahol az egyik fél semmi olyat nem ad, amivel megfosztaná magát? Ebben az üzletben csak a nő kap a férfitől - külső örömeket és élvezeteket, csak azért, hogy hajlandó belső örömeket és élvezeteket átélni és elfogadni - ugyan mit ad ő a férfinak egyebet, mint azt a jogot, hogy - adhat? -: azt a különös jogot, amit a férfi öröme és élvezetnek hisz, míg kimerülés és halálos fáradtság meg nem győzi róla, hogy kötelességet teljesített, és nem jogot gyakorolt: kényszernek engedelmességedett, és nem vágyat elégitett ki. Nos tehát: aki vesz, anélkül, hogy adna - az nem „élvezeti tárgy”, nem „birtok” és nem „csecsebecse” - hanem egyszerűen hódító, erősebb fél, magasabb rendű lény. Ez nem szerződés vagy megállapodás kölcsönös alapon: ez egyszerűen győzelem, egy tökéletesebb fajta győzelme a kevésbé tökéletesen.

A *bullok* kimondhatatlan butaságát mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy fel akarja szabadítani a nőt, ahelyett, hogy önmagát szabadítaná fel: versenyre kelne a nővel, vagy legalább utánozná, hogy fegyvereit ellesse, visszamaradottságában igyekeznék elérni azt a fejlettséget, amit önkéntelen áldozatával ő tett lehetővé.

És *Opula*, felhasználva az időt, míg összeszedem magam, hogy érveket gyűjtsek ellene, rátért arra, amitől legjobban félt: hasonlóságot keresni köztünk, földi férfiak és ama szörnyetegek között, akiket Capillária *bullok*-oknak nevez. Csak a kötelességérzet, hogy semmit sem szabad elhallgatnom abból, amit kalandos utazásaim során láttam és tapasztaltam, ad erőt, hogy kövessem őt ezen az úton, melyre a büszke férfiónérzet nem léphet pirulás nélkül. Sajnos, kénytelen voltam meggyőződni róla, hogy ami adatot e kérdéssel kapcsolatban elmondott a *bullok*-okról, megfelelt a valóságnak: nem hallgathatom hát el, mint a kedély hiú csapongását, vagy terméketlen játékát a képzeletnek.

Arról a módról beszélt *Opula*, ahogy ők birtokukba szokták venni ama kastélyokat és palotákat, amiket a *bullok*-ok építenek oly célból, hogy elérjék a tenger felszínét. Mikor a torony egy bizonyos magasságot elért, s az *oihá*-k számára alkalmas lakásnak ígérkezik, néhány *oiha* váratlanul behatol az épület belsejébe, s azonnal árasztani kezdi azt a könnyű folyadékot, amiről az előző fejezetben már megemlékeztem, s ami nagyon hasonlít bizonyos Európában használatos illatszerekhez. Különös dolog, hogy a *bullok*-ok, évezredek tapasztalat ellenére, sohasem veszik észre, miről van szó és nem is gondolnak védekezésre. Az *oihá*-k megjelenésére nagy riadalom és nyüzsgés támad a serényen dolgozó állatok soraiban: fejüket kapkodják, otromba végtagjaikat rezegtetik, és sajátságos cincogó hangokat hallatnak.

A bódítószer, amivel kifüstölik őket, úgy látszik, eleinte fokozott izgalmat vált ki - és ők, nyilván tudják, honnan származik ez az izgalom, anélkül, hogy az eredményt előre látnák. Elhagyva az épülő párkányokat, keringeni kezdenek az *oihá*-k körül, egyre gyorsabb iramban, miközben a legfurcsább fíntorokat vágják. Azután rendszerint egymásnak esnek, cibálják és tépik egymást - ez a verekedés különösen akkor fájul el, ha, mint az néha megtörténik - az egyik *bullok*, akár véletlenül, akár szándékosan, nekiverődik valamelyik *oihá*-nak (ezeket *struborg*-oknak vagy *strindberg*-eknek hívják). Ilyenkor valóságos *bullok*-gyűrű képződik a látszólag megtámadott *oiha* körül - a *bullok*-ok védelmi sáncot alkotnak, rettenetes hangzavar támad, és a kavargásban gyakran meg is ölik egymást. A leghevesebbek, az úgynevezett

*gáláns*-ok, hevesen pofozzák és tépik a *strindberg*-eket: *Opula* állítása szerint az *oihá*-k halálra kacagják magukat ezen a furcsa látványon, hogy *ezek* akarják *őket* megvédeni, amikor éppen arról van szó, hogy védekezniök kellene. Elvértve akad a *bullok*-ok közül néhány, akik, homályosan felismerve a veszélyt, ha nem is önmagukat, legalább a keserves fáradtsággal felépített tornyot igyekeznek védeni, emlékezve rá, miért kezdték el építeni: ezek, akiket az *oihá*-k *gont*-oknak, vagy *kant*-oknak neveznek, és kellemetlen ízük miatt szorgalmasan irtanak, az épülő torony szélső párkányain helyezkednek el, úgy látszik, arra vigyáznak, nehogy az *oihá*-k tető alá hozzák és lakóháznak alakítsák át azt, amihez ők újra meg újra oly célból fogtak hozzá, hogy létrát és hágcsót alkosson magasabb, hígabb régiók felé. Leszedésükkel és kipiszkálásukkal az *oihá*-knak nem kell bajlódniuk: ezt elvégzik más *bullok*-ok, az úgynevezett *koétá*-k vagy *poétá*-k, ezek között különösen a *góté*-k vagy a tarajos *gőté*-k, a *vulde*-k, *wilde*-k és *danunció*-k, akik csodálatosképpen, szintén undorodnak rossz szagú *bullok*-társaiktól.

Mert, bármily furcsán hangzik, e förtelmes lények, kiknek törpe teste eltorzult a céltalan és ostoba fejlődési düh következtében, amivel uszonyokat, szárnyakat és csápokat és kerekeket és tüdőt és kopolytút tenyésztettek ki magukon, átabotába, oly módon, hogy ezer tökéletlen szerv zavarja szabad mozgásukat, ahelyett, hogy megmaradtak volna amaz egyetlen, egyszerű szervnek, mi, legalább az *oihá*-k számára, tökéletesen megfelel a célnak - mondom, e boldogtalan férgek lelkében nem ismeretlen a hiúság érzése, *oiha*-i értelemben. Vannak közöttük nagy számmal, akik befurakodnak az *oihá*-k közé, illegetik magukat és eltanulják az *oihá*-k szokásait, mozdulatait, abban a reményben, hogy tetszeni fognak, és megfigyelték, hogy amikor ebéd előtt, fazékba teszik az evésre szánt és hizlalt *bullok*-okat, nemhogy rúgkapálnának, de gyakran inkább versenyre kelnek, hogy melyik ugorjon előbb a forró vízbe, abban az ábrándképben ringatva magukat, hogy nem az étvágy, hanem valami tetszés vagy megkülönböztetés válogatja ki őket az *oihá*-k személyében.

## NYOLCADIK FEJEZET

*Szerző a házasságról általában és különösen. - A „nő” irodalomban és művészetben. -  
Szerző megtudja, milyen viszonyban állanak egymással oihák és bullokok. -  
Szerző néhány eredeti felfedezése e kérdésben...*

Ezekben a napokban volt, ha jól emlékszem (útleírásomban, ami az időbeli sorrendet illeti, emlékezetemre vagyok utalva, tekintve, hogy odalent a tenger fenekén nem volt módomban jegyzeteket készíteni megfelelő írószerszámok hiányában), hogy *Opula* először érdeklődött a szárazföldi értelemben vett „házasság” szónak és fogalomnak jelentősége iránt. Előadásomban ugyanis gyakran fordult elő ez a szó, s egy alkalommal annyi fájdalommal ejtettem ki (nem tudom elégszer emlékeztetni az olvasót, hogy az *oiha*-nyelv csupa indulatszóból áll), hogy felkeltettem úrnóm figyelmét és szánalmát.

Rövid habozás után rájöttem, hogy legjobb, ha példával magyarázok: és erre a példára a magam személye kínálkozik alkalmasan. Környezetemben, mikor még otthon éltem, mindenki elismerte, hogy a kor hangulatának és szellemének megfelelő értelemben mintaszerű házasságban élek - ez a házasság egy boldog és szerencsés szerelemnek volt betetőzése, irigylésre méltó férj hírében állottam, ifjú és szép feleség birtokában, kinek kezéért annak idején gazdag és tekintélyes férfiak versengtek.

Elmondtam hát, hogy lelkes és tehetséges fiatalember voltam: lángoló hittel eltelve, minden szépre és jóra hivatott lélek. A jövő mint valami csodálatos lehetőség lebegett előttem, úgy éreztem, hegyeket tudnék elmozdítani, hogy helyükön ismeretlen forrásokra bukkanjak, melyekből boldogság és megismerés fakad, az egész emberi nem sorsát eldöntő, jelentőségét megszázszorozó csodálatos erő. Nem tudtam még, hogy mi vár reám, de a szépek, jónak és igaznak szentháromsága biztatott, hogy elérem azt a világosságot, az életnek teljét, legmagasabb fokát, ahonnan isten gyanánt tekinthetek körül: alkotó és teremő isten leszek, nem játékszere, hanem irányítója sorsnak és természetnek. Ebben az időben ismerkedtem meg későbbi feleségemmel, aki aztán szertecsapongó képzeletemnek és vágyaimnak irányt, tartalmat adott. Ő még igen fiatal volt akkor, én pedig szegény, vagyontalan fiú. Elhatároztam, hogy magamévá teszem s ő, megsejtvén szándékomat, szépségének minden teremő erejét és hatalmát önzetlenül arra fordította, hogy az én erőmet, kitartásomat serkentse, ösztönző álmképem legyen, aki a csüggedés óráiban fölemel, és cselekvésre buzdít. Szakítva a gyermekes vágyakkal és álmodozással, beiratkoztam az egyetemre, és csakhamar megszereztem a seborvosi oklevelet. Soha nem felejttem el azt a boldog pillanatot, mikor kipirult arccal és lelkendezve, megmutattam neki az okiratot: ötévi megfeszített munka és nélkülözés eredményét. Egy édes csók, biztató tekintet volt a jutalmam - soha ilyen elégedett nem voltam életemben. Csakhamar állást kaptam: társultam egyik kartársammal, seborvosi intézetet alapítottunk, s én egy bizonyos megfelelő összeg birtokába jutottam, ami lehetővé tette számomra a nősülést.

A mátkaság boldog heteit próbáltam ezek után elmagyarázni *Opulá*-nak, a legváltozatosabb felkiáltásokkal - készülődést a családi fészek berendezésére, együttes tervezgetést, bensőséges csacsogásokat, hogy milyen legyen a hálószoba, a nagy állótükör, a fésülködőköpeny, a kölnivizes kristályüveg stb. Esküvőnkön nőm mindenkit elkápráztatott szépségével: mindenki gratulált nekem a kincshez, amihez hozzájutottam, s én boldogan fogadtam meg, hogy meg fogom becsülni.

Ezután a házaseletnek egy napját festettem le úrnőmnek. A keltőóra ütő szavára halkan felkelek, hogy szendergő nőt ne zavarjam: lábujihegyen lopódzom ki dolgozószobámba, ahol inasom vár, hogy feladja cipőimet. Megreggelizem s a klinikára sietek - délelőttöm szorgalmas munkában telik el, csak a déli órákban van annyi időm, hogy társadalmi kötelezettségeimnek eleget tegyek -, meglátogassak néhány politikai egyesületet, melynek tagja vagyok. Hazamenet betérek a boltba, s nőm részére megvásárolom azokat a cikkeket, melyeknek listáját előző este írta össze számomra - a magam számára inasom szokott vásárolni. Közben nőm felkelt, felöltözött, gyermekeimmel foglalkozott, és kikocsikázott a sétányra, hogy társadalmi állásunknak - mely megköveteli, hogy a nő megmutassa magát és öltözékeit, férje anyagi helyzetének és előkelő színvonalának hangsúlyozására - eleget tegyen. Egyszerre érkezünk haza, inasom és én: inasom rólam segíti le a kabátot, én pedig nőmről, aki e percben tért meg, kipirulva s hálásan nyújtja csókra a kezét örömeiben, hogy mindenkinek tetszett. Ebédhez átöltözik - én közben bort töltök a poharakba, s mikor belép, felállok, hogy a széket alája toljam, míg az inasom ugyanezt teszi nekem az én székemmel. Egy-két vendég mindig van az asztalnál, akik tanulnak tőlem jó modort, és irigyelnek, hogy ilyen szép és előkelő nőt szolgálhatok ki.

Ebéd után nőm kissé lepihen, én pedig levelezésemet intézem el. Orvosi rendelésem következik, majd ennek végeztével elnézek kicsit a körbe, ahol fontos pártpolitikai kérdésekkel foglalkozunk: mindig van valami, ami ezeket a kérdéseket aktuálissá teszi - gazdasági, kereskedelmi ellentétek más országokkal, amik esetleges összetűzésekre adhatnak alkalmat, ha hazánk és hozzám hasonló polgártársaink érdekeit másképpen megvédeni nem tudjuk. Nőm közben barátnőit látogatja, szabónőjét keresi fel: fáradhatatlan abban a törekvésben, mely a nő legszentebb kötelességét - hogy mindig szép és kíváncsú, a férfi tevékenységének buzdítója és jutalma legyen - alkotja. Este, mikor magunkra maradunk, élvezhetem aztán az említett jutalmat, aminek édességét nem sokat kellett magyaráznom *Opulá*-nak - egy rövid, boldog felkiáltás elég volt.

Elmondtam még úrnőmnek azt is, hogy boldogságom természetesen nem volt mindig zavartalan. Nőm gyakran volt rosszkedvű és lehangolt. Voltak vakmerő férfiak, akik irigyelve boldogságomat, igyekeztek őt elhódítani tőlem. Céljukat hízélgéssel, nagy szerelem és egyéb javak kecsegtető ígéretésével igyekeztek elérni. Nőm gyakran volt kísértésben, és én rettenetesen szenvedtem. De a végén én győztem mindig, s a kísértőknek el kellett ismerni, hogy abban a harcban, amit egy Darwin, egy Weininger, egy Molnár Ferenc, egy Ady Endre írtak meg és hirdettek a legnagyobb és legborzasztóbb harcnak, én vagyok az erősebb. Egy-két párbajom is akadt, melyekben többnyire én sebesítettem meg ellenfeleimet - mint seborvos, mondhatom, elég súlyos sebek voltak, egyik pláne halálos kimenetelű.

Beszéltem arról, hogy ezekben a nehéz időkben sokat foglalkoztam azzal a nagy kérdéssel, mely korunkat is leginkább foglalkoztatja: a nő problémájával. Sokat olvastam, és gyakran jártam színházba, mint az emberi lélek legizgatóbb és mindig időszerű politikájának fórumára. Szépirodalomban járatos ember lévén, bő kivonatokban vázoltam századunk és a múlt század legnagyobb költői alkotásait s ezeknek a tanulságait: lángelméjű férfiak műveit, melyekből tökéletesen megismerhetővé válik az a rejtély, amit nőnek nevezünk. Beszéltem azokról a nagyokról, akik a férfierkölc, a magasabb bölcsélet éles szemüvegén át rajzolták meg a nőt, s azokról, akik a testi szerelem durva és egyszerű tényeit akarván csak látni, úgyszólván szabad szemmel, tehát tökéletlenebb műszerrel figyelték és ábrázolták őt.

E rendszerben egy kalap alá került Zola és Marquis de Sade, naturalizmus és pornográfia (ez utóbbiról hosszabban beszéltem, részletekre térve ki, amiket itt, illemből, nem ismételhetek) - és külön, előkelő közösségbe kerültek a női lélek titkának hivatott boncolói - egy Flaubert, egy

Stendhal, egy Bataille. Röviden előadtam a tartalmát egész sereg modern drámának: elvonultattam Ibsent, Strindberget, Maeterlincket, Gerhard Hauptmannt, Shaw-t, Bernsteint. A házasságtörési drámáról külön beszéltem, arról a módról, ahogy hol tréfásan (háromszög!), hol tragikusan írták meg a nő ingatag jellemének szörnyű következményeit a férfi sorsában.

*Opula* itt váratlanul közbeszólt, és azt a csodálatos kérdést tette fel, hogy Strindberg milyen fehérneműt és felsőruhát hordott - és milyent hordott Duse a Kaméliás hölgy című darab főpróbáján. Arra kért, írjam ezt le részletesebben, mert a többi fejtegetést két szóból is megértette volna, ehhez azonban tüzetesebb adatokra van szüksége. Kissé meglepődve engedelmeskedtem: elmondtam, hogy Strindberg toalettjével röviden végezhetek - Európa férfiai nagy vonásokban, úgyszólván egyenruhát hordanak, egyszerű szabású burkot, melynek hivatása elrejteti a férfi meztelenségét meg a test vonalait, minél gazdaságosabb módon: e célra öt cső szolgál: egyikbe a derekunkat, kettőbe a karunkat és kettőbe a lábunkat dugjuk bele. Ezeket a szürke vagy fekete szövetből (soha más színűből) készült csöveket két darabbá varrják össze, kabáttá és nadrággá, oly módon, hogy a meztelen test két természetes választóvonalára, derék és térd ne érvényesülhessen. Ezt az öltözetet hordja Európában minden férfi, tehát az említett Strindberg is ezt hordta, amíg élt, bár nem értem, mennyiben tartozik ez a tárgyhoz. Nehezebb feladat a második kérdésre felelni - dámáink a legváltozatosabb és leggazdagabb ruhákban járnak ugyanis: ez öltözeteknek célja, éppen úgy, mint az állatvilágban, kettős: csekély részben szolgálják az időjárás elleni védelmet, fő feladatuk a nőknek sajátos, női értelemben való érvényesülése, a férficsábítás, a férfi vágyainak ingerlése oly módon, hogy a nő illatos és letépni való virágnak, vagy még inkább kíváncsú gyümölcsnek hatását keltse, s fokozza értékét a férfi szemében.

*Opula* megjegyezte, hogy szeretné, ha kevesebb hasonlattal élnék - ezeknek célját nem tudta felismerni, s azt állította, hogy a hasonlatokkal éppen úgy vannak szárazföldi *bullok*-jaink, mint azok az elaljasodott (elcsúfított) *oihá*-k, akik közöttünk élnek s akiket én nők"-nek szoktam nevezni, a ruhákkal, melyekkel testük tökéletlenségét akarják tökéletessé tenni. Ha nem tudjuk elég szenvedéllyel és örömmel szeretni vagy megszerettetni azt, amiről beszélünk, mindjárt hasonlatot ráncigálunk elő a hiány pótlására, mint a kereskedő, aki azt mondja a vajról, hogy „olyan, mint a mandula”, vagy a manduláról, hogy „olyan, mint a vaj”, mert nem bízik benne, hogy az áru önmagáért beszél, saját tulajdonságaival is hatni tud. Ha a mi elkorcsosodott *oihá*-inknak ruhákra van szükségük ahhoz, hogy virágnak vagy gyümölcsnek kívánjuk meg őket, ez csak azért van nyilván, mert ruha nélkül nem eléggé virágok és nem eléggé gyümölcsök. Különböztetést nem is tartja lényegesnek, mert előadásom alapján most már körülbelül tisztában van azzal, amit meg akart tudni. Csak azt nem érte még, hogy van az, hogy amikor megtaláltak engem, olyanféle ruhában voltam, mint amilyennek a *bullok*-ok ruháit írtam le.

Most végre megértettem, hogy *Opula* engem nem tart *bullok*-nak, azaz férfinak, hanem az elkorcsosodott *oihá*-k neméhez számít - magához hasonlónak, nőnek vél, tekintettel testi megjelenésemre, mely az ő szempontjából valóban inkább hasonlított „érzelmes lény”-hez, azaz nőhöz, mint ama szörnyetegekhez, akik Capilláriában a felséges férfit képviselik. Egyelőre óvakodtam őt tévedéséről felvilágosítani - őszintén szólva, ebben az országban ez a tévedés inkább hízogó volt reám nézve -, de ésszerűbbnek is látszott, ha nem világosítom fel a valóságról; mert hiszen, sajnos, nem volt okom remélni, hogy akkor is szóba állana velem és méltatna érdeklődésére, ha megtudná, hogy *lényegben* közelebb állok ama férgekhez, akik csak megvetést és undort keltettek benne.

Ennek a balhitnek köszönhettem bizalmát, nem volt jogom, de bátorságom se volt visszautasítani ezt a bizalmat. Bár elkorcsosultnak, mégiscsak *oihá*-nak tartott, számított rá, hogy meg fogom érteni őt s hogy végeredményben megegyezünk, ha *bullok*-okról van szó. Ruháza-

tomra vonatkozóan tehát kitérő választ adtam, céloztam holmi kalózkodra, akik megtámadták hajónkat, mielőtt az elsüllyedt, s engem kényszerítettek rá, hogy átöltözzem! Ebből megtudta *Opula*, hogy a mi *bullok*-jaink testileg körülbelül akkorák és olyan fejlettek is, mint mi *oihá*-k vagyunk - ami ugyan eléggé különös, de „semmiképpen sem jelenti azt, ahogy vallomásaimból is látja, mintha lelki, értelmi és érzelmi szempontból említésre érdemes különbség volna köztük és a capilláriabeli *bullok*-ok között”. Ezt magam is elismertem, úgymond, mindazzal, amit kérdéseire adott válasz formájában elbeszéltem.

Álmélkodásom nem ismert határt e váratlan kijelentésre: hiszen éppen az ellenkezőjéről akartam őt meggyőzni mindannak, amit, íme, levon előadásomból. Kértem, mondaná el, miben látja ezt a hasonlóságot, amihez képest a különbségek „említésre érdemesnek” se mondhatók.

*Opula* válaszából végre megtudtam, ami eddig csak homályos, kialakulatlan sejtelem formájában élt bennem, mint kisgyermekben a származás titka; megtudtam, hogy természetrajzi és élettani szempontból milyen szerepet játszanak Capilláriában a *bullok*-ok a fajfenntartás nagy munkájában. Röviden, néhány szóban közlök erről annyit, amennyit a tudományos tárgyilagosság és útleíró lelkiismeretem okvetlenül megkövetel: távol áll tőlem, hogy illetlen részletekkel háborítsam fel a szemérmes olvasót.

Nos tehát: az *oihá*-k, éppen úgy, mint a mi asszonyaink, eleveneket szülnek, mégpedig önmagukhoz hasonló *oihá*-kat. A megtermékenyülés kérdéséhez Capilláriában nagyon keveset értenek, legtöbbször nem is tudnak róla, hogy a magzat fogamzásához egyéb is kell, mint egészséges szervek és jó táplálkozás. Néhány tudós *oiha*, a mi „elkorcsosult” fajtánkhoz hasonló, mégis kimutatta, és ezt hosszas keresztkérdésekre sikerült csak megtudnom -, hogy azok az *oihá*-k, akiknek étrendjéből hiányzik a csemege, amit ittlétem első napján szolgáltak fel: a frissen sajtolt, eleven *bullok*-velő, nem szülnek addig, míg újra kedvet nem kapnak erre a csemegére. Úgy látszik hát, a *bullok*-velőben van valami anyag, ami nélkül nincs szaporodás: de erre nézve megoszolnak a vélemények. Ami a *bullok*-okat illeti, azok, minden jel szerint, a tengerfenék salakjából kelnek életre - hogy egymás között szaporodnának, mint a tengerfenék más férgei és csúszómászói, erre nézve nincsen semmi bizonyíték -, azt sem sikerült eddig kimutatni, hogy eleveneket szülnek-e, avagy petéket raknak, mint a hüllők. Annyi bizonyos, hogy a végtelen tengerfenéknek azokon a vidékein élnek csak, ahol *oihá*-k is vannak: vadon nem fordulnak elő, de az *oihá*-k társaságában mindig és mindenütt, igen nagy számban, mint afféle élősdiek - tenyésztésükről nem is kell gondoskodni, elég nagy számban tenyésznek önmaguktól is, arra a célra, amit mint háziférgek az *oihá*-k életfeltételeinek létrehozásában szolgálnak.

Ennyi volt az, amit, *Opulá*-tól a *bullok*-ok természetrajzára vonatkozóan megtudtam. És ez nem volna sok, semmiképpen sem kielégítő, ha nem volna módomban hozzáfűzni néhány megállapítást, mint szerény kutatásaim eredményét - oly kutatásokat, melyeket önállóan, az *oihá*-k utasítása nélkül végeztem Capilláriában. E megállapítások, vagy inkább felfedezések, a mi tudományos gondolkodásunkban igen nagy jelentőségű eredménynek tekinthetők: Capilláriában oly érdektelen természetűeknek bizonyultak, hogy mikor *Opulá*-val közöltem őket, abban a reményben, hogy mint egy capilláriabeli Darwint vagy Newtont fog ünnepelni, aki felfedezte a *bullok*-okkal való rokonság elvét: vállat vont, azt mondotta, hogy lehetséges, amit mondok, de egy csöppet sem élvezetes vagy mulatságos.

Felfedezésem útját és módját nem írom meg, unalmas volna; végső eredménye röviden ennyi:

A *bullok*-ok, akiket Capilláriában hasznos férgeknek tartanak, mint nálunk a selyemhernyót, s legfeljebb annyit ismernek el róluk, hogy az *oihá*-k szaporodását stimuláns gyanánt elősegítik - a valóságban még ma is, mint az *oiha*-mitológia már említett legendája tartja, az *oihá*-k

testéből származnak: csak a születés sajátságos, elkorcsosult módja rejtette el ezt a tényt az *oihá*-k szeme előtt. Minden *oiha* születésekor száz-kétszáz *bullok* is napvilágra kerül - mégpedig a *placentában*, azaz a méhlepényben. Igen apró, szabad szemmel alig látható férgecskék ezek az újszülött kis *bullok*-ok, érthető, hogy az *oihá*-k, akik nem kedvelik az undorító anyagokban való vájkálást, mint a mi természettudósaink, eddig nem vették észre őket. A méhlepényben nyüzsögnek, és szülés idején az *oihá*-k ürülékében is van ilyen apró *bullok*-magzat, ha aztán a méhlepényt és ürülékét elsodorja az áramló víz, az algák és korallak ágai közt megkapaszkodnak a kis *bullok*-ok, vagy elkeverednek a fenék iszapjába: ott indulnak fejlődésnek. Innen a hit, hogy a tengerfenék salakja öklendezi ki őket magából.

Végeredményben hát, a mi természettudományi gondolkodásunk szerint, azt lehetne mondani, hogy az *oihá*-k és *bullok*-ok ugyanolyan viszonyban állanak egymással, mint nálunk a férfiak és a nők. De Capilláriában, ahol a „*két nem*” ismeretlen fogalom, ahol az *ember*, a *felsőbbrendű lény*, a *teremtés koronája* fogalmak kizárólag az *oihá*-kra vonatkoznak, azt állítani, hogy egy *oiha* és egy *bullok* úgy viszonylanak egymáshoz, mint egy egésznek két fele, mint a legfelsőbb életlehetőség két egyenrangú tényezője: éppoly nevetséges és ostoba állítás volna, mintha nálunk, a szárazföldön, azt próbálná kimutatni holmi hóbortos tudós, hogy az emberi méltóságot nem az értelem és belátás, a lélek székhelye, az emberi agy képviseli, hanem például a máj, a vese, vagy a lép, vagy a nemi szerv, vagy egy erjesztőgomba, ami táplálkozásunkat elősegíti.



## KILENCEDIK FEJEZET

*Látogatás a bullok-telepen. - Bullok-művészek. - Tér és idő. - Úrnőm néhány sajtós nézete az emberi fajtáról. - Test és lélek. - A hatodik és hetedik érzék.*

A következő napok egyikén aztán *Opula* olyan magyarázatát adta az egész bonyolult kérdésnek, ami, amellet, hogy világosan meg lehetett érteni, annyira ellentétben állott minden hitemmel és tudásommal, hogy hosszú időbe telt, míg magamhoz tértem, legalább annyira, amennyi ahhoz kell, hogy az ember gondolatait rendbe szedje.

Úrnőm készülő *bullok*-telepeket látogatott éppen, és megengedte, hogy elkísérjem. A villódzó, zöld fényben egész sora lengett bizonytalanul az épülő Babel-tornyoknak - új külvárosa Capillária székhelyének, makacsul, fáradhatatlanul dolgozó *bullok*-tömegek műve: külön-külön mindegyik eget verő létrának készül, megannyi kísérlete egyetlen gondolatnak, hogy elérjék egyszer ama tenger felszínét, melynek fenekén e boldogtalan férgek dolgoznak, harcolnak és pusztulnak, újra meg újra megfélelmezve róla, hogy céljukat soha el nem érhetik. Bementünk az egyik torony belsejébe is: úrnőm szakértelemmel nézegetett körül és kijelentette, hogy ez az épület, az *oihá*-k szempontjából nézve, néhány nap múlva elkészül. Három fal már elég magas; ha a negyedik is eléri őket, értesíteni fogja barátnőit, hogy jöhetnek a füstölőkkel.

Megható volt látni a kis *bullok*-ok nyüzsgését, sürgésforgását, erőlködését. *Opula* megjelenésére sem hagyták abba a munkát: néhányan váltak csak le a párkányokról, odajöttek, körül-úszkálták, apró szemeiket kimeresztve.

„Megfigyelnek!” - mondta *Opula* mosolyogva, aztán, szavait magyarázva, hozzátette, hogy e kis lények között vannak művészi ösztönűek, akik a készülő torony falát rajzokkal ékesítik: ezek a rajzok mindig, kivétel nélkül *oihá*-kat ábrázolnak, különös helyzetekben, ami arra enged következtetni, hogy e kis szörnyetegekben él valami derengő sejtelem a szépségről és boldogságról, az élet valódi céljáról. Ezeket a kis művészeket a dolgozó *bullok*-ok lenézik és csúfolják - *Opula* hangutánzó szavakkal utánozva őket, értésremre adta, hogy „vallásosoknak”, „hívők”-nek hívják őket *bullok*-társaik: az *oihá*-t ábrázoló képet pedig „bálvány”-nak, „isten”-nek. Maguk a művészek „végzet” és „sors” hanggal jelzik az ábra jelentését.

Ebből megértettem azt, amit *Opula* természetesnek talált, nekem azonban eddig érthetetlen volt: hogy miért nem ismeri fel a *bullok* munkája egyetlen ellenségét és kisajátítóját, az *oihá*-t, s miért nem harcol ellene, ahelyett, hogy egymást marcangolja. A *bullok* felsőbb lénynek, metafizikai erőnek tartja az *oihá*-t, elvont fogalomnak, ami magában foglalja az életet - ellene küzdeni tehát, az ő furcsa értelme szerint, annyi volna, mint önmaga és az élet ellen szállni harcba. A naiv művész, közöttük is, mint az emberek között, istennek nevezi ezt az erőt: lerajzolja őt, áldozatot mutat be neki művével, hogy kiengesztelje és meghallgatásra bírja.

Megnéztem egy ilyen bálványképet: - *bullok*-ok térdeltek előtte, akik *Opula* megjelenésekor szétrebbentek, a képre mutogattak, és lökdösték egymást. Csak körülírással tudnám elmondani, mi volt a tárgya ennek a két *oihá*-t ábrázoló képnek: annyit mondhatok róla, hogyha másolatát közölni akarnám jelen mű szövegében, semmiféle ország cenzúrája nem engedné meg ezt a közlést. Röviden szólva, a kép közönséges trágárságot ábrázolt, fajtalan műveletet: (a két *oihá*-n kívül néhány *bullok* is szerepelt rajta) olyant, amilyenekkel nálunk kéjencek szokták mulattatni kis hölgyeiket, rejtett zsebekből húzva elő, döntő pillanatokban, remélve, hogy felgyújtják vele hölgyük képzeletét.

Megvetéssel és undorral fordultam el és kértem *Opulá*-t is, hogy vesse tekintetét inkább a verejtékező és dolgozó *bullok*-tömegekre. Felhasználtam az alkalmat, hogy jelképezsem velük azt, ami iránt eddig hiába igyekeztem tiszteletet kelteni benne, amit férfimunkának, férfiértelmennek, férfiakaratnak neveztem. Íme, mondtam emelt hangon: van valami, ami boldogságnál, örömnél többet jelent, amiért fel lehet áldozni az életet, valami szent, ismeretlen célú hivatás: a kötelesség. Kant úgy mondja: fejem fölött a csillagos ég, és bennem a *kategorikus imperativus*. Ezek a kicsi lények tornyot emelnek, hogy elérjék - ti mindannyiszor tönkreteszitek munkájuk eredményét, de mit tesz az? Ők belefognak újra, hittel és bizalommal. S ez a reménytelen verekedés nem szebb, nem magasztosabb, mint elpuhulva kéjelegni az élet örömeiben - az életnek ez a tagadása egy szebb, magasabb élet kedvéért nem méltóbb-e a lélekhez, mint beletörödni a végtelen jelenbe, nem kívánva a nagyszerű jövőt?

Úrnőm csodálkozva nézett rám, és megjegyezte, hogy térről és időről olyan kiáltásaim vannak, amiket rendkívül unalmasaknak talál: arra kér, hagyjam abba. Magas és mély, múlt és jövő - ezek ostobaságok, hiszen egyiket se éljük át (élvezzük, ahogy ő kifejezte) - mivel az *oiha* nincs mélyen és magasán, hanem ott van, ahol van, vagyis saját lelkében, a világ közepén, örökké jelen és mindig boldogan. Ami a *bullok*-ok magasság-vágyát illeti, azt se tartja egy cseppet se mulatságosnak és változatosnak. Mert hiszen mit érhetnének el, legjobb esetben, feltéve, hogy valamelyik tornyot egyszer sikerülne befejezni? Feljutnának a tenger felszínére - kijuthatnának a szárazföldre, abba az országba, amiről én beszéltem neki, s ahonnan állítólag származom. De hol van ebben az országban az a magasabb, boldogabb életforma a számukra? Odafönt valamivel nagyobbak a *bullok*-ok, de lényegben, mindabból, amit előadtam, azt látja, hogy ugyanolyan ostobák (boldogtalanok), ha nem ostobábbak, mint idelent. Valamivel elbizakodottabbak talán, ennyi az egész és az, hogy helyzetüket, ha lehet, még kevésbé ismerik fel és vallják be önmaguknak.

Amit a házasságról elmondtam, lényegben nem más, mint Capilláriában a *bullok*-tenyésztés. Hogy a mi *bullok*-jaink csövekbe bújnak, az nagyon természetes - a mi *oihá*-ink akarják ezt így, nem túrvén el, hogy fizikai mivoltuk fitogtatásával ők is vágyakat keltsenek, s ezen az alapon ingyen tartassák el magukat. Egyébként bebizonyíthatja, saját vallomásomból, hogy a mi szegény *bullok*-jaink is, lelkük mélyén, istenségnek tekintik az *oihá*-kat, és fölényeskedésük tagadása csak annak az öntudatlan érzésnek, hogy alulmaradtak.

Egészen elhűlve kértem, magyarázza meg szavait. *Opula* saját vallomásomat tárta elé, a maga felfogásában. Elismertem, úgymond, hogy a „nőkérdés”-sel, ahogy mi nevezzük - eltekintve azt a néhány feministát, akiket nem is nőknek, csak elkorcsosodott férfiaknak tekint - úgynevezett „lángelmék” foglalkoztak minálunk: hogy tehát e kérdésnek a megoldásához, amit a nők egyszerűen a létükkel és életükkel oldanak meg, minden nehézség nélkül - a férfiak között legalábbis lángelme szükségeltetik, értelmi kiválóság, mindent feláldozó szorgalom és erőfeszítés. Hogy van az, hogy a női lélek rejtélyét mindig férfiak boncolgatják, a nő jellemét férfiak elemzik: a nagy eredmények e súlyos tudomány mezején férfiak nevéhez fűződnek, a nők adatokkal szolgálnak csak e tudományhoz? A női értelem alacsonyrendűségét, a nő szellemi szegénységét én azzal akartam bizonyítani, hogy íme, még önmagukat se tudják meghatározni - ahhoz, hogy fogalmunk legyen róluk, egy férfi lángelméje kell, mert tulajdon lelkükről tulajdon vallomásuk nincsen. Ezen az alapon azt is lehet mondani, hogy az Isten alacsonyabb rangú értelem az embernél, mert hiszen nem adott magáról önéletrajzot és jellemleírást: amit tudunk vagy hiszünk róla és működéséről, emberek fedezték fel és határozták meg - ő maga hallgat és cselekszik. De a valódi hívő tisztában van vele, hogy az ő hallgatása és a mi imánk abban a viszonyban leli értelmét, amely Isten és ember közt fennáll - hogy nekünk szükségünk van Istenre, de Istennek nincsen szüksége reánk.

Határozottan állítja, hogy a mi nagy nőismerőink szívesebben lennének nők, mint nőismerők - Strindbergnek pedig és a többi pesszimistáknak, akik a nő aljasságát abban látják, hogy szívesebben él a maguk életét, mintsem azon törjük a fejüket, hogy Strindberg milyen ember lehet és hogy lehetne őt boldoggá tenni, ezeknek egyszerűen savanyú a szőlő. Egyébként is úgy látszik, hogy minden hóbortos elméleten és eszmeépületen keresztül valami névtelen vágyakozás lakik a mi *bullok*-jainkban, hogy nőkké lehessenek ők is, „lealjasodjanak” és otthagyják bábel tornyaikat. Magam ismertem el, hogy a nőies férfiakat jobban szeretik a nők, mint a férfias nőket a férfiak - mi mást jelent, mint egy egységes embertípus felé való vágyat, vágyat a „lealacsonyodás”, a „süllyedés”, az „effeminálódás” felé, röviden szólva sejtelmes honvágyát minden földi embernek Capillária felé, a tenger fenekére, amit eddig csak nekem, Gullivernek adatott megismerni, s ahol egyetlen nem él, boldogan és derűlen, a Nietzsche Übermensch-e - de ehhez az egyetlenhez inkább hasonlítanak a nők, mint a férfiak.

Ugyanezt a homályos ösztönt nemcsak hogy nem cáfolja meg, de inkább bizonyítja az, amit az „egyenműek szerelmé”-ről, erről a „fajtalanság”-ról beszéltem, ami férfiak és nők közt is előfordul nálunk, szerelmi elfajulás formájában: - azzal a különbséggel, hogy míg a nők egymást éppen úgy, mint Capilláriában, nők gyanánt szeretik - addig a homoszexuális férfi partneréül „nőies férfit keres, női neveket ad neki, női ruhába öltözteti fel, elannyira, hogy felmerül a kérdés, ha már a nőt keresi a férfiban is - miért nem fordul egyenesen a nőhöz? S a kéjenc, akit említettem, miért mutat meztelen női testet a nőnek, akit szerelemre akar hangolni: nem ugyanazon oknál fogva, amiért a *bullok*-ok festegetik a bálványképeiket? - Hiszen, ha azt hinnők, hogy a nőnek lelkileg is ugyanakkora szüksége volna a férfira, mint a férfinak a nőre - szüksége volna rá, nemcsak eszköz gyanánt használná, egyéb eszközök híján -, akkor az önmaga meztelenségének csábító feltárásával próbálná meggyújtani a nőt. Mi tréfásan használjuk a szót, hogy a nő ennek és ennek osztotta „kegyeit” és nem vesszük észre, a valóságban milyen komolyan így van.

Szent Antalt nők kísértették a pusztában, és ő Istenhez fordult segítségért - Istennek ismerve el a nőt, mikor egyenrangú erőt küldött harcba ellene, érezvén, hogy önmaga, felséges emberi mivoltában, gyöngé volna azzal a lénnel szemben, akit még csak embernek se akarunk elismerni különben. De hát miért tartjuk mi tragikusnak s férfiak nő utáni sóvárgását és komikusnak, ha nő liheg a férfi után, ha nem ugyanazért, amiért a tökéletesebb felé való igyekezetet is tragikusnak érezzük?

*Opula* elhallgatott, s én, ki lehajtott fejjel és gúnyosan figyeltem eddig, gyűjtvén magamban az ellenérveket, hirtelen feltekintettem rá. Az arca nyugodt volt és hideg, de oly megdöbbenően szép, hogy torkomon akadt a szó. Néhány pillanatig dobogó szívvel álltam ott, aztán nyugtalanul, remegve, fájdalmasan kiáltottam fel:

- De hát mi ez, mi ez akkor - mit jelent ez a zavar, ez a vágy, ez a határozatlan és sokféle akarat, ez a szabadság után való sóvárgás a boldogtalanok szívében? Mondd meg, én nem értem, adj valami jelt, mutasd meg az utat, amin elinduljak!

*Opula* lehajolt s kezének egy gyakorlott és ügyes mozdulatával elkapott egyet a fickándozó kis *bullok*-ok közül. Fölemelte és odatartotta szemeim elé. Először láttam ilyen közről a furcsa kis szörnyeteget.

- Ide nézz - mondta nyugodtan, s átlátszó, halványsárga ujjai, mint apró lángocskák, erősen fogták a rugdalódzó állatka derekát. - Látod ezt a zavaros, bonyolult kis gépezetet? Eredetileg, ahogy te magyarázod, s ahogy legendáink is bizonyítják, egyetlen szerv volt, egyetlen célra szolgáló része a nagy egésznek, amit ti, odafönt, embernek, mi, idelent, *oihá*-nak, azaz Nőnek nevezünk. Alakja elnagyolt körvonalakban, ma is emlékeztet származására, ha hinni lehet a

leírásnak, ahogy te a földi „férfi”-t jellemezted megjelenésének lényegében. Ez a szerv, ez a része az egésznek, levált rólunk, és külön fejlődésnek indult. És felszerelte magát mindennel, ami csak az Egésznek illel meg és nem az Alkatrészt: szemekkel és fülekkel és szájjal - nézd, uszonyai is vannak, szárnyai is vannak -, mindent egyesíteni akart magában, azt hitte, tökéletessé lesz, ha minden tökéletesnek formáját magára ölti. Csakhogy az élet bölcsességét nem lépheti át az sem, aki bölcsőbb akar lenni az életnél - s aki a természetnél jobban akar sietni, az sem siethet más úton, mint a természet - megelőzheti csak, de a maga területén.

- Nem érted ezt a világos beszédet? A füledből, amit az élettől kaptál, csinálhatsz tökéletesebb fület: hiszen telefonjaitok vannak, és ezer mérföldre tudjátok kinyújtani hallóérzéketek - és csinálhatsz a szemedből tökéletesebb szemet, hiszen közelről látjátok a holdat távcsöveitekkel, és bálnának a vízben úszkáló ázalagot, ha szemeteket üveggel szerelitek fel. És lábadat, mely arra való, hogy elmozdítsa testedet állóhelyéről, felszerelheted vasúttal és repülőgéppel, hogy ezerszer tökéletesebben feleljen meg a célnak, amire a természet rendelte. Íme, a tökéletesedés természetes útja a boldogság felé, akarat, értelem és belátás a természet szolgálatában, szentháromság, amivel a természet felülmúlja önmagát, mikor megnyilatkozik legtökéletesebb formájában, az emberben. Annyi kell csak hozzá, hogy tisztában legyünk vele: mire való az alkatrészek, mielőtt hozzáfogunk a tökéletesítéshez? Mert aki a fülével akar látni és a szemével hallani, az letért erről az útról, és eredményt nem fog elérni. Ez a főreg, ez a részecskéje a csodálatos *oihá*-nak, fellázadt az Egész ellen s azt hitte, felveheti vele a versenyt, fölöslegessé tudja tenni, pótolni, utolérni.

- Képzeld el, hogy a fül fellázadna az ember ellen, leválna róla, önállósítaná magát, s új életet kezdene. Akárhogy erőlködik, *igazán* nem tud egyebet, mint hallani - látni *igazán* nem fog soha, áttatja csak magát, nevetséges torz lesz belőle, társtalan, boldogtalan állat -, nem szerzi meg azt, amire vágyott s elveszti azt, amije volt: reménytelen erőlködésében, hogy láthasson, megsüketül. És így járna minden más szerv, mely egyebet is akar, mint amire alkottatott: ha hallani akar a szem és látni a fül.

- De hát az értelem... - szoltam én közbe.

- Valóban, az értelem - folytatta *Opula* és mosolygott. - Mit gondolsz róla, mire való? Meg tudnád-e mondani pontosan? Én azt mondom neked, nem arra, amire ti odaát használjátok. Az a bonyolult, rendkívül finom szerv, mely ott reng, titkosan, még a mi gyöngéd testünkben is láthatatlanul, a koponya kecses csontedényében, ezer selyemszálat bocsát ki magából a test minden részébe, örömet s fájdalmat gyűjtven egybe és osztván szét. S igyekszik örömmé és jóérzéssé és boldogsággá feldolgozni mindent, amit összegyűjtött - még a fájdalmat is, ha munkájában nem zavarod s nem kényszerítéd rá, hogy egyébbel foglalkozzék, mint amire való.

- De hát az öntudat... az Én érzése... az a feszült ösztön, hogy megismerjem az igazságot... a lélek...

*Opula* mosolygott.

- Aki az Én számára keres valamit, az nem az igazságot keresi, csak a maga igazát. Hagyd az Ént - mi egy szervről beszéltünk, amit ti agynak neveztek -, és ez nem az Én, annak csak egy része - ha a legbonyolultabb és legtökéletesebb része is. Avagy, hogy hívjátok ti odaát - én-nek mondod-e a lelket? Nem: az „én lelkem, úgy hívod, ugye, elismervén, hogy nem te vagy az, csak egy részed, mint ahogy mondod az „én kezem”, vagy az „én lábam”. Hagyd az „én”-t - ezzel a bonyolult szervvel, amit léleknek nevezel, nem fogod megtudni soha, ki az... De miért nyugtalankodol? Hát lelkiismeret-furdalás nélkül használod kezéd és lábad arra, amire való: használd a lelket is éppen úgy - ennek az egyetlen lénynek, akit mi egy boldog felkiáltásban *oihá*-nak, ti pedig kissé szárazon Embernek neveztek, minden öröm, szépség és mámor és

Istenhez való emelkedés forrásának boldog figyelésére, minden lehetőség formájára: mert őbenne van meg minden lehetőség, úgy, ahogy előtted áll, kézzel, lábbal és lélekkel. Ez a lélek dolga és feladata - erre alkottatott. Végezze hát dolgát, amíg bírja, s aztán pihenjen el - s majd jön új lélek, hogy új örömeire serkentse halhatatlan testünket - mert a lélek halandó, csak a test halhatatlan.

- Ember... lélek... test... öröm és bánat... *oiha*... - dadogtam - ... de ha ebben merül ki minden... kire bízom hát... melyik szervre... ki foglalkozzék az Emberiséggel... a nagyszerű fajtával... embertársaimmal... nőikkel és férfiakkal... az Emberiséggel, melynek hivatása van e Földön... Te csak az Emberről beszélsz... a testről... kézről, lábról... szemről és fülről... az öt érzékről, mely a testet, az embert szolgálja... a hatodiknak nevezed a lelket... de hát kinek lesz gondja az Emberiségre, ha a lelket lefoglalod az Ember számára?

*Opula* mosolygott.

Ránéztem.

- Hát elfelejtetted a hetediket?

- A szerelem... - dadogtam megsemmisülve. *Opula* mosolygott, és magasra emelte a kezében fickándozó *bullok*-ot.

## TIZEDIK FEJEZET

*Szerző pillanatnyi elmezavarban szerelmi vallomást tesz Opulának. -  
Kiderül származása. - Kényszermunkára ítéltetik.*

Körülöttünk villództak a vizek - messze vörösen világított a higanytó. Fejem fölött halak csapkodtak, alvilági szörnyetegek: egy ijesztő fej bukkant fel, zöld szemekkel, csápokkal és nyúlványokkal. Kissé távolabb formátlan, fekete tömeg sötétlett: elsüllyedt hajó roncsa - kéményéből zölden tekergett ki éppen egy óriáskigyó, mint a füst. A roncs nyüzsgött és mozgott: fedélzetét, árbocait, egész belsejét *bullok*-ok lepték el, dolgoztak rajta, szétszedték és összerakták, mohón kutattak rajta, vizsgálódtak és tanultak. Most már tudtam, hogy ők voltak azok, akik, mikor ájultan s talán már félholtan is leértem a tenger fenekére, közrefogtak, és megmentették az életemet: műkopoltyút szereltek fel rám, aminek segítségével egylaki emlősállatok is élhetnek a víz alatt - ezt a műszert, a víz alatti mesterséges tüdőt ők már régen felfedezték, mint mi, odafönt, a repülőgépet és a gőzhajót. És otthagytak, mielőtt magamhoz térhettem volna, új feladat után sietve.

Ők mentettek meg, ők vállalták velem a szolidaritást, ezek a kis szörnyetegek - ezek a dolgozók és keresők és feltalálók és felfedezőik és katonák és szenvedők, akiknek igyekezetét egyetlen, homályos vágy sarkallja, tüzeli: eljutni hozzánk, ki a szárazföldre, hogy egyesüljenek velünk a közös, nagy munka lázában.

Két fülem mellett a mesterséges kopoltyúk zúgni kezdtek, és zengett a fejem, elviselhetetlen nyomást éreztem, egyszerre eszembe jutott a rettenetes vízoszlop, mely fejemre nehezedik, csendesen és végtelenül azt hittem, rögtön megfulladok. Kitártam karjaimat, és jajongó, vonító panasz tört ki a mellemből. Ekkor éreztem, hogy valaki ajkamra teszi a kezét.

Megfordultam és *Opulá*-t pillantottam meg, aki csodálkozva és részvétellel nézett rám. Abban a pillanatban elhallgattam. Egyenesen állott előttem, hatalmas és mégis gyöngéd testén keresztül, mint a ködfátyolképen át, ki lehetett venni a mögötte rengő vízínövények derengését. Oly megfoghatatlanul szép volt, hogy pillanatra azt éreztem, mintha megszűnnék lenni, öntudatom, énem, mindaz, amit külön tulajdon életemnek ismertem, feloszolna és eltűnne, hogy helyet adjon ennek az egyetlen valóságnak. Az arca fölém hajolt, és világosan éreztem ekkor, hogy inkább akarom erről az arcról tudni, hogy van és világít fölöttem, mint tudni, hogy élek - hogy ennek inkább kell lenni, mint nekem. Eltakarta fölöttem a zöld vizeket: boldog megnyugvás fogott el és bizalom, mintha a Napba néznék, a Napba, én, az ő szülöttének és gyümölcsének és magzatának, a sötét, szomorú Földnek gyermeke: - a Napba, amit oly rég nem láttam már s amit, jaj, látni akartam megint.

S közben, míg ezt éreztem, észre se vettem, hogy beszélek, dadogok valamit, hánykolódva és szenvedéllyel, aminek semmi köze sem volt boldog és nyugodt, megbékélt érzésemhez. Amit mondtam, töredezetten, összevissza, értelmetlenül, ennyi vagy ilyenféle lehetett:

- Te nem hasonlítsz senkihez, akit eddig láttam, *Opula*, mélység királynője. Nem hasonlítsz senkihez, de az vagy, akiről mindig tudtam, hogy van - odafönt, a Földön, egy mosolyban, egy tekintetben - a virágos mezőn, a tavasz illatában, enyhe, csillagos ég alatt, viharban és nap-sütésben. Én mindig tudtam, hogy az Isten jelen van valahol, bujkál, talán a hátam mögött van, vagy most villant el mellettem, gyorsabban, mint a fény. Azt is tudtam, hogy rejtőzködik, fűben és fában - és hogy megtalálom, ha nagyon odafigyelek. Én figyeltem, ahogy csak tudtam, feszülten, kitárt szemekkel - és néha már azt hittem, megtaláltam: megtaláltam a figyelemben,

megtaláltam magamban és hogy én vagyok az. De most már nem tudom, mit higgyek. Hogy én vagyok-e az, vagy te - lehet, hogy te vagy az. Engedd, hogy megcsókoljam libegő aranyhajad, a napsugarat, vagy nem is a hajad, hanem a szemed, vagy a térdedet talán. De nem - hiszen ahhoz le kellene hajolni - és én már tudom, hogy lehajolni nem szabad. Mondd hát, mit tegyek - mondd, ki vagyok? Nem, nem akarok lealjasodni hozzád - hiszen tudom, hogy közönyös vagy, és nem törődsz a csillagos éggel. Nem törődsz - de talán csak azért, mert te magad vagy az - mert neked nem kell emelkedni odáig, mint nekem. Mondd hát, mit tegyek: Ki vagy, isten, vagy állat? Mert hozzám nem hasonlítasz, csak annyit tudok. Én sokat szenvedtem, harcoltam és verekedtem magammal és hozzám hasonlókkal, Lehajolni nem szabad. Kihajolni nem szabad: ezt írják nálunk a kocsi ablakára. Ugye, értesz. Szeretnék megcsókolni - nem, inkább nem, mennem kell, dolgom van, én nem maradhatok itt. Nekem dolgom van odafönt, itt nagyon sötét és nagyon langyos a közeg - odafönt várnak engem. Szeretlek. Nekem semmi közöm ezekhez a rút állatokhoz - érted? Nem igaz, hogy én ezt akartam, nem igaz, hogy egy vagyok velük - ó, én jól tudom, amit te hirdetsz anélkül, hogy szólnál: hogy szépség, jóság és igazság egy és ugyanaz - hogy nem lehet jó és nem lehet igaz, ami rút -, de hát ki mondja meg, mi rút, mi szép, ha nem tulajdon lelkem? S a tükör, amiben szép arcod tükrözik, lehet-e rút, lehet-e darabos és karcolt, ha szépnek mutat? Nem, ami szépet ad vissza, maga is szép - ugye, hasonló vagyok hozzád? Nem vagyok hozzád hasonló, hiszen én többet akarok, mint te - téged akarlak. Engedj, dolgom van - mondd, mit tegyek? Odafönt valami fény hunyorog - nekem azt el kell érni, jössz-e velem? Kiviszlek innen, a mélységből és a homályból, hogy azt érezd, amit én, mert méltó vagy rá: feltöröm koporsód fedelét. Kell, hogy visszaadjam neked ezt a mámort és gyönyörűséget, amit keltettél bennem - vagy neked nincs rá szükséged? Elég, elég, te nyugodt vagy és vársz, de én nem várhatok tovább, ó, milyen rossz vagy és én milyen jó - ó milyen szennyes vagy és én milyen tiszta - én is rossz akarok lenni - én is be akarok szennyeződni - nem várhatok!...

Ilyeneket dadogtam, jól emlékszem: ilyen ostoba, szennyes zavar bugyborékkolt ki belőlem. Megtörültem a szájam, és megnéztem a kezem utána: sár és genny és tajték volt a kezemen. Nem mertem *Opula*-ra nézni, mert meg voltam győződve, hogy nevet. Rettenetesen fel voltam indulva, vártam, hogy magamhoz térjek az örületnek ebből a rohamából. De ekkor csodálkozó kiáltást hallottam - ijedten pillantottam rá.

*Opula* nagyra meresztett szemmel, egészen elálmélkodva, szinte ijedten figyelt: kinyújtotta egyik ujját felém. Zavartan néztem végig magamon, és felfedeztem meglepetésének okát.

Mit mondjak az olvasónak? Hogy értessem meg magam, hogy illetlennek ne gondoljanak, mikor valójában nem vagyok az. Nos - a látvány, ami tudtomon kívül *Opula* elé tárult s aminek kialakulását magam sem vettem észre a felindulásnak abban a rohamában, amivel földöntúli szerelmet vallottam neki - ez a látvány alkalmas volt felvilágosítani őt, hogy nem vagyok *oiha*, még abban az elkorcsosult formában sem, ahogy képzeletében, az én előadásom alapján, a földi nő képe élt. Meglepetése, bár igen nagy volt, arányban állott azzal a jelenséggel, ami ezt a meglepetést okozta. Tikkadtan bámultam magam is, de nem volt módomban eltüntetni az áruló jelképet, amit szépsége és az én rajongásom idézett fel harsogó nyíltsággal a homályból, ahol eddig rejtkezett.

- *Bullok...* - mondta aztán *Opula*, le nem véve tekintetét rólam... - *Bullok...* - ismételte és lassan hátrálni kezdett.

Utána akartam vetni magam, de a *Bullok* mintha kettőnk közé állt volna, hogy most már nyíltan, fenyegetően, parancsolóan szétválasszon bennünket, megállásra kényszerített.

Le voltam leplezve, nem tagadhattam tovább, hogy lényegileg ahhoz a megvetett fajtához tartozom, mely legfeljebb táplálkozásra és házépítésre jó - éreztem, hogy *Opula* szemében végleg elvesztem, és hogy soha bizalmára nem méltathat többé.

Ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy itt hagyjam Capilláriát, s ha még lehet, meneküljek. De a fent körülírt tárgy nem engedett. Hogy értessem meg magamat illőképpen az olvasóval? Erről a tárgyról Capilláriában való tartózkodásom alatt egészen megfeledkeztem volt - nem szabad elfelejteni, hogy vízben tartózkodtam másfél évig, ami feleslegessé tette bizonyos műveletek sajátos és körülményes elintézését, úgy, ahogy azokat a szárazföldön megszoktuk. Most tehát, amikor váratlanul megjelent a színen s még hozzá ily öntudatos és jelentős alakban, az a különös érzésem volt, mintha tőlem független, önálló élőlényről lenne szó, mely váratlanul, deus ex machina módjára szólt bele az események menetébe. Érzéki csalódás volt, pillanatnyi örület látomása, vagy elismerése a valóságnak, nem tudom - de úgy rémlett, hogy egy hatalmas *Bullok* ragadott meg a derekamnál fogva, amiről, vagy akiről azt hittem, hogy hatalmamban tartom s most erősebbnek bizonyulva nálam, nyíltan és bevallottan mutatta ki, hogy arra kell mennem, amerre ő vezet. Kínlódva erőlködtem, hogy leüljek, vagy másfelé forduljak. Hiába. A víz örvénylett körülöttünk, lihegve rohantam, úsztam és lebegtem, mint akit lova elragadott. Végigcikáztunk a tornyok között - *bullok*-ok tömege kísért száguldó utunkban, előreszegett fejjel, mereven, mint megannyi kilőtt, szárnyas nyíl, a kék vízen keresztül.

Tudtam, hogy épp ellenkező irányban kellene menekülnöm, éreztem, hogy vesztembe rohanunk. Egy kanyarodónál feltűnt az a hatalmas épület, szárnyas homlokzatával, aminek kapujában először pillantottam meg *oiha* bennszülöttet, Capilláriába érkezésem napján. Most üres volt az ajtó. Az üres ajtón át rohantam be, feldöntve mindent magam körül. Néhány *oiha* rebbent el mellettem, riadtan - nem volt megállás, a *bullok* ragadott magával. Ajtók csapódtak be körülöttem, nekiverődtem a falnak, mint egy kormányvesztett légszavar mindenüvé, ahol egy *oiha* eltűnt, s ahol a következő pillanatban üres deszkák meredeztek felém. Egy-egy pillanatra megjelent *Opula* ijedt, riadt arca, ajkán valami torz mosollyal - a *Bullok* ilyenkor feldühödve utánakapott: nekivágott a tetőnek, ahonnan lankadtan zuhantam vissza. Vergődött, megint felemelkedett, forogni kezdett velem, pörgött egyre sebesebben, fejemre állított, mint a csigát, zúgott és zakatolt... és nem tudom, hogy még mi történt, mit művelt, meddig tartott ez a dühöngés, mert a világ elfeketült körülöttem, és elvesztettem eszméletemet.

Mikor magamhoz tértem, első érzésem az volt, mintha most érkeztem volna Capilláriába: újra élném az első nap furcsa kalandját. A földön feküdtem, összekötözve: annak a finom, aranselyemnek pókhálója kötött gúzsba, ami az *oihá*-k fejéről indul, s úgy lengedezik szerte a vízben, mint valami palást.

Megpróbáltam felemelni a fejem, de alig sikerült. Néhány pillanat múlva, hogy életjelt adtam magamról, felemeltek anélkül, hogy kezeimet vagy lábaimat feloldották volna, és leültettek egy alacsony székre. Mellettem, másik széken, *Opula* ült, fején fátyollal - előttünk kis asztal volt, az asztal mögött tekintélyes *oiha* foglalt helyet.

A capilláriabeli Legfelsőbb Törvényszék volt ez, úgy, ahogy magam előtt láttam - *Opula* képviselte a vádat, azért ültették mellém. Nem tudom, miért, az egész most következő jelenet, elítéltetésem, egész komor ünnepélyességével, emlékeztetett engem valamire, amit már egyszer átéltem - erőlködve törtem a fejem, mi lehetett az, de csak akkor jutott eszembe, mikor elítéltetvén, már kifelé vittek éppen -, s fásult közönyömben is bosszantott, hogy ugyan miféle képzettársítás lehetett, mely ezt a nagyon is komoly aktust összehozta agyamban esküvőm emlékével - az egész ugyanis esküvőmre emlékeztetett, nem tudom, miért.



Vád és ítélet igen gyorsan követték egymást. *Opula* azt állította, hogy félrevezettem őt, valami ördögös művészettel elhitettem vele, hogy abban az országban, ahonnan származom, az *oihá*-kat képviselem. Miután azonban kiderült, hogy lényegben *bullok* vagyok, amint a *bullok*-ok iránt táplált különös rokonszenveimből már régebben gyaníhatta volna, nem tartja helyesnek, hogy közöttük éljek, és megfertőzzem a levegőt. Arra kérte a Törvényt, hozzon igazságos ítéletet.

Az ítélet néhány perc alatt megvolt. Az ország különös, de határozottan humánus szokásainak megfelelően alternatív ítélet volt, kétféle büntetés, melyek közül választhattam, hogy melyiket óhajtom elszenvedni. Egyik halálos volt, másik nem sokkal kevesebb. Arról volt szó, mit akarok inkább: hogy mint *bullok*-ot, *Opula* születésnapjára leöljenek, feltálgaljanak és meg-egyenek, vagy pedig életfogytiglani sáncmunkát vállalok-e, mint erős és használható *bullok*, többi társaim között, ama tornyok építésénél, melyek az *oihá*-knak lakóházul szolgálnak: mely utóbbi büntetést természetesen megláncolva tölteném el, mint az rabokhoz illik. Érdekes, de úgy látszott, hogy az *oihá*-k felfogása szerint a halálos ítélet volt az enyhébb: ennek felolvasása közben *Opula* felém fordult, s mintha kegyelmesen és biztatóan mosolygott volna - mosolya oly finom és gyengéd volt, hogy pillanatra kísértésbe estem, arra a gondolatra, hogyha holtan is, ez a szép száj fog belém harapni. De aztán a józan megfontolás felülkerekedett bennem, s tisztelettel és alázattal bejelentettem a Törvényszéknek, hogy inkább az életfogytiglani kényszermunkát vállalom.

Sötét szobába kísérték át, kezeimet feloldották, lábamra hosszú zsineget kötöttek. Ekkor láttam utoljára *oihá*-kat. Magamra hagytak, és rám zárták az ajtót. Egész éjszaka egyedül voltam, tengeri pókok és rákok között a sötétben. Átkoztam sorsomat, és a végzetes elhatározást, hogy annyi balsikerű vállalkozás után ismét útra keltem: megesküdtem, hogyha valaha megszabadulnék innen, soha nem hagynám el többé szeretett hazámat - aztán, holtfáradtan és kétségbeesetten, elaludtam. Úgy látszik, ebben a mély álomban történhetett, hogy nagy faládba csuktak, és átszállítottak a sáncok közé, mert reggel már ott ébredtem fel. Egy kiálló párkányon feküdtem, körülöttem *bullok*-ok dolgoztak serényen. Kíváncsian és részvétellel néztek rám, és serkentettek, hogy én is dolgozzam.

## TIZENEGYEDIK FEJEZET

*Szerző megkezdí kényszermunkáját a bullokok között. - Halvargónak, annak a toronynak, melynek szerző polgárává lett, leírása. - Szerző megismerkedik Xa-rá-val, Halvargó államtitkárával. Néhány felvilágosítás az Oiha-legenda eredetéről.*

Capilláriában töltött életem második fejezetét, mely korántsem volt oly boldog és derűs, bár eseményekben sokkal gazdagabb volt, s melyet a munkás *bullok*-ok között töltöttem, elítéltetésmtől Capilláriából való szabadulásomig, csak egészen röviden mondom el, szigorúan ragaszkodva azokhoz a tényekhez, melyeknek felsorolását méltán elvárhatja az olvasó magamfajta útleírótól, akinek írói és költői erények híján egyetlen érdeme az, hogy hüen és lelkiismeretesen elmondja, amit látott.

Éppen ezért mellőzöm az első három hónap történetét - egy másik, nagyobb munka tárgya lehetne annak a tüzetes leírása, hogy miként szoktam meg a furcsa kis szörnyetegek társaságát, hogy szerettem meg őket, hogy fedeztem fel lelküket s annak sok jó tulajdonságát, hogy tanultam meg nyelvüket, szokásaikat; hogy lettem, eleinte kényszerítve, lázadozva, később a magam jószántából lelkesen és becsvággal, társadalmuknak hasznos tagjává; hogy győztem le bizalmatlanságukat és kedveltettem meg magamat velük, mert eleinte bizalmatlanok voltak hozzám: a beavatottak tudták rólam, hogy az *oihá*-k közül kerültem hozzájuk, és legnagyobb meglepetésemre ez a hír korántsem azt a tiszteletet és irigységet váltotta ki belőlük, amire számítottam - inkább gúnyosan beszéltek velem és rólam ezzel a kalandommal kapcsolatban. Az olvasó méltán kíváncsi tőlem, hogy ne untassam őt érzelmi életem elpanaszolásával - hát csak annyit jegyzek fel, hogy magam voltam hibás benne, ha nem tudtak komolyan venni, az első időkben: *Opulá*-tól való elszakadásom oly fájdalmasan hatott rám, s oly levertté és szerencsétlenné tett, hogy búskomorságomban valóban élvezhetetlen voltam abban az időben.

Ez az én személyes, lelki ügyem, *Opula* iránt táplált reménytelen szerelmem, elfogulttá és önzővé tett, s méltán keltett ellenszenvet irántam a *bullok*-ok között, akiket abban az időben, mikor önhibámon kívül odakerültem hozzájuk, éppen nagy fontosságú társadalmi és politikai kérdések foglalkoztattak, csupa olyan eszme, ami az egyéntől önfeláldozást és önzetlenséget követel a köz érdekében. Ezekről beszélek hát inkább, remélve, hogy hasznossá tehetem magam, ha néhány szerény adatot szolgáltatok ama kitűnő és komoly férfiak rendelkezésére, kik ma Európa sorsát igazgatják, s vezetik a jólét és tökéletesbülés felé, s szívesen lemondok arról a biztosabb és olcsóbb, de komoly férfihoz méltatlan sikerről, amit unatkozó nőcskék és álmodozó kisdíákok soraiban érhetnék el, ha e lapokat szerelmi nyavalygásaim áradozásával tölteném meg.

Az a torony, ahová száműztek, nem a legnagyobbak, de kétségkívül a legrégibb és legfejlettebbek egyike volt Capilláriában. Alapjait sok évvel ezelőtt rakták le a jelenleg építő *bullok*-ok ősei (a *bullok*-ok élettartama sokkal rövidebb, mint az *oihá*-ké), kiket a toronyban ma uralkodó fejedelem, *Kar-kar-ka* ősapja, *Kol-ko*, vezetett erre a vidékre. A szomszédos toronyokkal békés egyetértésben éltek hosszú ideig, míg a múlt században egy *goncsargó* (így hívják őket azt a katasztrófát, mikor az *oihá*-k kifüstölik őket és elfoglalják a tornyaikat: olyanféle természeti tűneményt értenek alatta, mint nálunk a földrengés) alkalmat nem adott bizonyos összetűzésekre, amiknek következményeit a következő, utolsó fejezetben, igyekszem majd röviden elmondani. Ennek a *goncsargó*-nak ugyanis a *bullok* történelemtudósok többféle magyarázatát adják: vannak, akik szigorúan tudományos alapon elemzik, mások rejtelmes erőket emlegetnek. Mind a két felfogásnak megvolt a maga pártja a különböző tornyokban, és

a felülkerekedett pártok irgalmatlanul kipusztították a legyőzötteket. De ezek a barbár idők ma már elmúltak, és a körletben épülő tornyok népe kultúrában és civilizációban hallatlan arányú fejlődésnek indult. Fellendültek a tudományok és művészetek - előbbieket a *bullok*-ok testi és lelki tulajdonságainak a toronyépítésre alkalmasság szempontjából való tökéletesítése; utóbbiak a *bullok*-fajta szellemi nevelése irányában. Kiváló kutatók foglalkoztak a *bullok* egyéni és faji struktúrájával: természettudósai kikutatták a törvényeket, melyeknek alkalmazása nagyszerű felfedezésekre vezetett a gyakorlati életben.

Az első időkben magam, mint egyszerű munkás dolgoztam a vakolathordásnál, és nem volt alkalmam bepillantani azoknak a felsőbb osztályoknak munkakörébe, akik a torony építését tervezték és irányították. Viszonylagos nagyságom és ennek megfelelő testi erőm csakhamar pótolhatatlanná tettek: egymagam többet végeztem nyolcvan-száz *bullok*-nál, ugyanannyi idő alatt. De éppen ez a testi fölényem adott lehetőséget utóbb, hogy társadalmi osztályomból kiválva, bizonyos előjogokat élvezhessek, amik alkalmat adtak megismerni a *bullok*-társadalom keresztmetszetét. Barátokra és összeköttetésekre tettem szert: ezektől tudtam meg aztán a következőket.

A tornyok egy-egy *bullok*-nemzetségnek állami életben való tömörülése által jöttek létre. Az államok élén királyok, fejedelmek, köztársasági elnökök, vagy egyszerű hatósági szervezetek álltak, az illető torony politikai ízlésének vagy hagyományainak megfelelően. Ezek a vezetők gondoskodtak róla, hogy minden egyéni munka összhangban működjék közre a közös cél: a torony továbbépítése és betetőzése felé. Ezenkívül a rend fenntartását és a torony belső és külső védelmét irányították - utóbbira azért volt szükség, mert az a veszély, hogy valamelyik közeli torony népe egyszerűen elfoglalja az épületet, minden torony fölött ott lebegett. Kialakult a „toronyvédelmi jog”, mely a *bullok*-ok hihetetlen találékonysága, technikai ügyessége mellett fantasztikus eredményeket hozott. Hogy a következőkről az olvasó akár csak halvány fogalmat alkothasson, valamit még hangsúlyoznom kell. Az, amit mi itt Európában „homo faber”-nek, „technikai ember”-nek nevezünk, olyan mértékben fejlődött ki a *bullok*-oknál, amilyenről nálunk csak a legvadabb képzeletű szerzők: egy Wells, egy Shaw merészelt ábrándozni legőrzítőbb álmaiban. Ez a technikai képesség, ami nálunk, egyelőre, inkább csak az erőművi világban produkált csodákat, náluk kiterjed a szerves élet minden területére. Nálunk csak a legújabb időkben és csak óvatos tapogatózásokkal kezdenek foglalkozni az élő szervezetek átalakításával - a *bullok*-oknál az a probléma, hogy egy szemet, egy májat, egy agyvelőt kicseréljenek, hogy egy tüdő helyébe két vesét ültessenek át, hogy két agyvelőt kicseréljenek, vagy félbevágjanak, hogy szárnyakat, uszonyokat növelesszenek más szervek helyébe, hogy egy hal kopolyáját beleillesszék egy *bullok* szívébe - nem nagyobb kérdés, mint nálunk a telefon, telegráf, röntgen-fény, gőzhajó és repülőgép: míg ez utóbbi technikai eszközök előállítására a *bullok*-ok számára egyszerű gyerekjátékká süllyedt.

Ezt meg kell érteni, mielőtt belefognék a „toronyvédelmi jog” kialakulásának történetébe. Mióta ez a kérdés kényszer formájában felszínre vetődött, a *bullok*-társadalom fejlődésében sajátos átalakulás indult meg, amit a „kettősség”, „széthasadás” szóval lehetne talán jellemezni. Minden szerv és minden szerszám úgy kezdett formálódni, hogy kettős célt szolgáljon: a torony építését, s ugyanakkor annak védelmét is, ami persze egyértelmű a támadással. Minden *bullok* egy személyben munkássá és katonává formálódott át. A vakolólapátokat ha megfordította az ember, vakolat lekaparó késnek is lehetett használni, a téglalapok úgy voltak szerkesztve, hogy robbanóanyaggal megtöltve egyben téglarobbantó aknákat is lehessen csinálni belőle. Ugyanazokkal a kapcsokkal, amikkel összekötnek két léceket az egyik toronyban, a másik toronyban szét lehetett azokat feszíteni. A szerszám, ami itt épített, ott rombolt - ami egyik toronyban leveseskanál volt, hatlövétű forgópisztolynak bizonyult a másikban - itt mákos rétes gyanánt ették ugyanazt, amitől odaát úgy fordultak fel a *bullok*-ok, mint a patkányméregtől. A

*bullok* bonyolult testén minden szerv szerepe megkettőződött: a repülésre való szárnyacsókák végén éles karmok fejlődtek, amikkel pompásan lehetett szárnyakat felhasítani; a dobhártyák úgy alakultak, hogy szükség esetén rettenetes zajt lehetett verni velük, amitől megsüketült az ellenséges *bullok*; a szemek árkáiban, a könnyzacskók helyén, apró mirigyek fejlődtek, amiknek mérges váladéka megvakította azt, akire ráfreccsentették. Voltak *bullok*-ok, kik ujjait meg hosszabbították és kihegyezték, hogy szűrni is lehessen velük; mások két karjukhoz még egy harmadikat növesztettek, ami oldalt, a derekukról fityegett le, éles és hegyes volt, és kemény, mint a vas.

A „toronyvédelmi jog” nagyszerű fejlődése szellemi téren is éreztette hatását. Az összetartozás érzését, ha lehet, még fokozta az a tény, hogy ezt az összetartozást széthúzás fenyegette - az egyén és társadalom viszonya tökéletesen tisztázódott. Azokban a nagyarányú mozgalmakban, amikben szabadulásom előtt részt vettem, alkalmam volt megismerni *Halvargó*-nak (szűkebb hazámnak) legkiválóbb társadalomtudósával és államférfiával, *Xa-rá*-val, ugyanazzal, akinek oldalán harcoltam később, mikor a nagy háború bekövetkezett. Ez a *Xa-ra* világosított fel sok homályos kérdésben - neki köszönhetem, ha a *bullok* társadalomtudományban némi jártassággal dicsekedhetem, s szerényen hozzászólhatok társadalmi, politikai és gazdasági kérdésekhez.

Egy alkalommal a *bullok*-társadalom jövőjéről beszélgettünk *Xa-rá*-val. Én csodálatomat fejeztem ki mindarról, amit eddig a kultúra és civilizáció terén tapasztaltam - felsoroltam minden tudományt és művészetet, s kimutattam, hogy milyen nagyszerű eredménnyel dicsekedhetnek. Hihetetlen, mennyi mindenfélével foglalkoznak a *bullok*-ok *Halvargó*-ban és egyebütt is: s mindennel azzal a végtelen áhítattal és komolysággal foglalkoznak, amit a közös nagy cél sugalmaz - az a cél, amit csak kiváló elmék látnak tisztán, de amit a legutolsó munkás is ösztönszerűen érez. A tudomány minden ága szóba került: fizika, kémia, asztronómia, asztrológia, geodézia, numizmatika, história, hisztológia, filozófia, filológia, filatélia, filantropia, filharmonika, kiromantika, kriminológia, fiziológia, pszichika, pszichiatria, pszichofiziológia, pszichogeodézia, fiziopszichopatológia, patofiziokémgezia, fizoasztronumiz-filkiropszichogeospektri-gonometriai-judikamentropoantropológia és a többi. Mindezek módszeresen kifejtve és összeegyeztetve, ellenőrizve és megszövegezve, egységbe foglalva és kielemezve alkotják azt az egészet, amin a Torony épül. *Xa-ra*, a legcsodálatosabb elmék egyike, valóságos polihisztor, mindenhez hozzá tudott szólni: - ismerte mindegyik tudomány fejlődéstörténetét és állapotát, állásfoglalását a jelenkorban, a legnagyobb könnyűséggel beszélt gyakorlati és elméleti kérdésekről, szakszerűen és általánosan. Főként azonban a társadalomtudományok érdekelték, ezen a téren nemcsak felfogó és megértő, de alkotó lángelme is volt - néhány csodálatos, örök életű művében, miután az elméletek eredményét leszögezte, erkölcsi magaslatra jutván, azt az utat és módot is megtalálta, amin keresztül, illetve aminek segítségével a társadalomnak haladnia kell, hogy az ösztön és akarat tényét összeegyeztető szükségességének világos parancsát követve, megérjen egy jobb lehetőség felismerésének magaslatát jelző állomás állapotára.

Erre a pontra érve, örültem, hogy az egész beszélgetés alatt fokozódó nyugtalanságomon talán enyhíthetek (aznap reggel nagyon leverten ébredtem: *Opulá*-val álmodtam megint), s feldobtam a kérdést, hogy állunk mindezek után a *goncsargó*-val, vagyis azzal a természeti tüneménnyel, amit a *bullok*-ok valami földrengésfélének képzelnek, s ami tornyaikat halomra dönti. Először hagyta el számat az „oiha” szó, mióta *Halvargó*-ba kerültem. *Xa-rá*-ra láthatóan kedvezőtlen hatást gyakorolt ez a tárgy. Fészkelődni kezdett, kicsinylően mosolygott, szórakozott válaszokat adott, másról akart beszélni, majd hirtelen kitorve, csodálkozásának adott kifejezést, hogy olyan művelt és felvilágosodott ember, mint én, ilyen haszontalan és gyermekes dolgokkal foglalkozik. Ami a *goncsargó*-t illeti, unatkozó és műveletlen filozó-

fusok, elmúlt századokban, mikor a *bullok*-társadalom, természettudományos gondolkodás és módszeres kutatás nélkül szűkölködve, hiú kozmológiákat, mítoszokat és legendákat gyártott még, ilyes mesékkel próbálták elaltatni a megismerésre szomjazó kulturálatlan tömegeket. Egyike ezeknek a meséknek a *goncsargó* is, az a teozófikus vagy misztikus feltevés, hogy valami csodálatos felsőbb akarat vagy intelligencia intézi a tornyok sorsát: ez hozott létre bennünket, *bullok*-okat, a maga gyönyörűségére vagy szükségletére, s az is dönti romba bizonyos ponton nagyra törő álmainkat. Ő, a maga részéről anélkül, hogy hitetlen vagy tagadó szellem volna, meg van győződve róla, hogy az effajta transzcendens vagy metafizikai koncepciók a fejlődés szempontjából károsak, egészen reménytelen és terméketlen játéka a *bullok*-értelemnek, mely bizonyos határok között mozog és a felfoghatatlan nem tartozhat munkájának pozitív tárgyai közé. Egyébként a fejlődéstörténet kezdi kimutatni, hogy a *goncsargó*-nak nevezett összeomlás, ami időközönként elsöpri a kultúrát, bizonyos atombomlást előidéző kórokozó anyagok működésére vezethető vissza - ezeknek a kórokozóknak vagy üstökösöknek létezését kétségtelenül kimutatták: mindig jelen vannak, amikor a csillagászok *goncsargó*-t jeleznek, az égbolton, fényes tömegek, vagy gomolygó, átlátszó ködfoltok alakjában, melyek matematikusaink által még ki nem mutatható pályán keringenek a tornyok fölött. A spektrálanalízis már összetételüket is megállapította: nincsen bennük semmi olyan anyag, mely a *bullok*-ok testében elő ne fordulna. Nagyon természetes, hogy a naiv *ősbullok* ezeket a rejtelmes imbolygó ködfoltokat, melyeknek hosszú aranyuszálya végigsöpri az eget s elborítja tornyainkat is fényével, valami felsőbb erőnek, vagy akaratnak hitte, *oihá*-nak nevezte el, félt tőle és imádta - de valójában tehetetlen, kialakulatlan tömegek ezek akár szervesek, akár szervetlenek, kezdetleges állapotban maradt őanyagok. A műveletlen paraszt és a tudatlan lelkű, képzelődő költő kísértetet lát bennük, amit *oihá*-nak keresztel el aztán, megtartva az ősi mitológiák kifejezéseit.

Kissé zavartan hallgattam a kiváló tudós fejtegetéseit, és bátortalanul emlékeztettem őt a *bullok*-művészek festményeire és szobraira, melyek *oihá*-kat ábrázolnak sajátságos helyzetekben. *Xa-ra* atyai jóindulattal mosolygott, és ismételten biztosított engem, hogy *oihá*-k nincsenek. Ezek a képek és ábrák bálványoknak tekinthetők: pozitív magvuk részben az előbb említett kórokozó anyag, részben a *goncsargó*-k alkalmával fellépő tömegpszichózis, mely megszedíti, és agyrémekkel tölti el az érzékeket: nem lévén hozzászoktatva azokhoz az erős ingerekhez, amiket effajta természeti tünetmények kiváltanak. Ebben a sajátságos elmezavarban aztán a *bullok*-ok, közöttük, mint különösebben érzékeny, tehát könnyebben megzavarható idegrendszerű egyének, az úgynevezett költők és művészek tipikus módon viselkednek. Ágaskodni kezdenek, nyújtózkodnak, szemük kifordul, fejük megdagad, összefüggéstelen szavakat dadognak: mintha csodálatos látomások gyötörnék őket. Meg kell adni, hogy a fent említett ingerek nagyon erősek, és legyőzésükhöz igen fegyelmezett elme szükségeltetik: - ő maga, aki csillagvizsgálóból figyelte egyszer egy ilyen közönségesen *oihá*-nak nevezett ködfolt közeledését, csaknem megzavarodott tőle, kiáltásokban tört ki, artikulálatlan és értelmetlen hangokat ejtett ki, amiket hangutánzó betűkkel később fel is jegyzett magának, ilyeneket, mint „ó, ó, ó, édes, gyönyörű, Nusikám, muncikám, mancikám, kuncikám, puncikám, életem, csillagom, mindenségem, zsófikám, kegyen (vagy legyen?) a feleségem” stb.

Nyilvánvaló, magyarázta tovább *Xa-ra*, hogy a költőknek és művészeknek ezeket a különben igen hatásos és sugalmazó megnyilatkozását csak a szigorúan ellenőrző kritika szemüvegén át szabad nézni, ha azt akarjuk, hogy ezeknek a *bullok*-oknak működését is be tudjuk kapcsolni a művelődésnek és fejlődésnek abba a folyamatába, mely a társadalom radikális megszervezését és átalakítását célozza: le kell vonni belőle azt, ami betegesen túlfűtött képzelődés, ábránd, örület, agyrémmé redukálni kell a valóságra, ami lelkünkön át elferdítve, túlozva, összezavarva, kielemezetlenül ömlik elő - ki kell hámozni ebből a zagyva, csillogó halmazból az egyszerű,

általános absztrakciót, a valóságos tényeket, a nagy szociális igazságokat, mint amilyen a történelmi materializmus, a létért való küzdelem, a nemek harca, az erősebb kiválása és a fajvédelmi különítmény. Ezeket kell szem előtt tartani, hogy egyre szélesebb rétegeket vonhassunk a nagy munkába, felvilágosítva a tömegeket, azokat a ködfoltokat is, amiket *oihá*-knak neveznek, hogy egykor hasznos, munkás tagjai és támaszai lehessenek a *bullok*-társadalomnak.

## TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Halvargó külügyi helyzete. - Háború a tornyok között. - A háborút követő társadalmi mozgalmak rövid leírása. - Szerzőt elfogják, megmenekül, majd egy csodálatos tünemény révén elhagyja Capilláriát, és visszatér hazájába.*

*Halvargó* külügyi helyzete az utóbbi években válságosra fordult. Az Egyesült Tornyok Birodalma, mióta az „Általános Toronyvédelmi Jog” kodifikálva lett, hatalmas lendületben vetette rá magát a fegyverkezésre. A szikrát egy heves *goncsargó* dobta ki, mely három tornyot pusztított el: a szerencsétlenséggel *Halvargó*-t vádolták a többi tornyok, az volt a vád, hogy túlépítkeztünk, túl sok anyagot halmoztunk fel, ez a torlódás megsűrűsítette a vizet fölöttünk, áramlatokat idézett elő, s ezeknek tulajdonítható az összeomlás. A Birodalmak vezető férfiai egyre hevesebben sürgették az összetartás fokozását, erőteljesebb munkára serkentették a polgárságot, nehogy a többi tornyot is utolérje a végzete - hangoztatták a lefegyverzés szükségességét, amit, ha kell, erőszakkal is, tűzzel-vassal végre kell hajtani.

A mi időszámításunk közepe szerint június közepe felé aztán kitört a háború a tornyok között. *Halvargó* a Baloldali Szövetséghez tartozott, s mint ilyen, elszántan és elkeseredetten szállt síkra meggyőződése mellett, mely szerint a *goncsargó*-t nem az építkezés csökkentésével, hanem inkább fokozásával lehet csak megakadályozni: elvégre kívánatos volna, hogy két-három torony közös államfő alatt működjék, s ezeket a tornyokat, ha másképpen nem megy, el kell foglalni erővel. Éppen azért, mielőtt a háború kitört, vízmentesen elzártak minden kijáratot, nehogy a gyáva csöcselék megszökdhössön, s kitérjen a katonai kötelezettsége elől. A kijáratok elzárásával sikerült elérni azt a lelkes hangulatot, mely a támadáshoz szükséges - az egész torony izgalomban volt, mindenki az egyetlen kijárat, a tetőparkány felé tolongott, ahol az első összeütközések folytak a szomszéd torony katonáival. Magam *főszurkálói* rangban kerültem ki a harctérre, ahol mint bátor katona, csakhamar érdemeket szereztem, áthatva a Toronyvédelem eszméjétől, mely a világot örök békével és boldog munkával kecsegtette.

Magát a hadjáratot s az utána következett időket más könyvben írtam meg, mely azóta sok kiadást ért el. Itt röviden csak a főbb adatokkal foglalkozom. Eleinte nagy sikerrel harcoltunk, rengeteg foglyot ejtettünk, ezeket a torony pincéjében zártuk el és tápláltuk - sajnos, óriási veszteségeink utánpótlását képtelen lévén bevárni, december végén a *kurgi bullok*-ok elől kénytelenek voltunk visszahúzódní, feladni a terepet. A *kurgi*-k felgyújtották tornyunkat, és a védelemre visszamaradt őrséget lemészárolták. A *Halvargó*-val szövetségben álló tornyok vezetőségében is meghasonlott az egyetértés: egy eldönthetetlen nyelvtani kérdés adott alkalmat a hadvezetőség és diplomácia közti nézeteltérésre. A diplomácia nyelvtudósai azt követelték, hogy a *bullok*-társadalom nagy érdekeire való tekintettel törölni kell a szótárból és köztudatból az egyes szám első személyű személyes névmást, s a többes szám névmásával kell behelyettesíteni - szerintük minden bajnak az volt az oka, hogy az „én” névmás vonzatait lehetetlen összeegyeztetni a „mi” névmáséival - hogyha egy diplomata azt mondta, „*mi* hajlandók vagyunk utolsó csepp vérünkig stb.”, akkor ebbe a „mi” szócskába beleértették az „én”-t is, vagyis őt magát, ami képtelen helyzetet idézett elő, míg ha a katona a harctéren azt mondta, „én éhes vagyok” vagy „én megdöglöm”, ebből az ellenséges torony diplomáciája mindjárt arra következtetett, mintha odaát valami baj volna, holott erről szó sem volt. Ebből mindenféle félreértések származtak, amiket a diplomaták szerint, az „én” szó és fogalom gyökeres kipusztításával lehetett volna csak elintézni.

Ennek a felfogásnak hirdetői diadalt arattak, minthogy egy újabb *goncsargó* az egész mozgalomnak új irányt adott. Már a háború alatt az egyes tornyok belsejében szakadás következett be - a harcolók fele be akarta fejezni a háborút, a másik fele folytatni akarta. A két párt harcba keveredett egymással, eleinte tornyonként, később, felismerve azt az erőt, ami a tornyok közti szövetkezésben rejlik, az egyes tornyok háborúellenes pártjai összefogtak egymással, szemben a háborús pártok blokkjával, mely szintén toronyközien szövetkezett akaratának, a tornyok közti háború folytatásának keresztülvitelére.

Ez a háború igen soká tartott, mindkét oldalról rengeteg foglyot zsákmányoltak - végre nagyobb fegyverkészletével és kegyetlenebb, hevesebb támadásaival a mérsékelt, háborúellenes párt győzött, s rákényszerítette a békét ellenfelére.

A Többszámú Személyes Névmas ötös tanácsa, miután ilyenformán diadalmaskodott, hozzálátott második nagy feladatának, a békés munka biztosításának előkészítéséhez. Ebben ismét nézeteltérések támadtak a nyelvtudósok egy része az első személyű személyes névmas eltörlése után követelte az első személyű birtokos névmas kipusztítását is: azzal érvelve, hogy a „miénk” szó feleslegessé teszi az „enyém”-et, és megoldja a gazdasági kérdést. Hiába érvelt a Másfél Éves Csecsemők Konzervatív pártja azzal, hogy az „enyém” szót előbb ismeri az ember, mint az „én”-t, s így annál általánosabb jelentőségű - a forradalom ellenállhatatlanul kitört, s felzúdította az alsó párkányok dolgozóit. Tudósok jelentkeztek, akik kimutatták, hogy a *bullok*-ok eddig rengeteg munkát pazaroltak azzal, hogy emeletenként építették fel a tornyot - hiszen a cél a tenger felszínének elérése lévén, teljességgel elégséges, ha mindjárt a legfelső emeletet kezdik el építeni, s ehhez a munkához haladéktalanul hozzáfognak. Evégből leghelyesebb, ha az alapot építő *bullok*-ok feljönnek a legfelső emeletre, leszorítják a fentieket a pincébe, lerombolják az eddigi építést, és újra kezdik az egészet, fönt, a tizedik emeletnél. Darabig győzött ez a felfogás, a rombolást megkezdették, az ellenállókat lecsukták - míg végre valaki rá nem jött, hogy nem ér az egész semmit, mert azok a *bullok*-ok, akiknek a tizedik emeletet kellene építeni, még kicsikék, éretlenek: a felnőtt pinceépítők pedig nem értenek hozzá. Más megoldást kell keresni.

Ezek után gyors egymásutánban következtek a különféle, a *goncsargó* elkerülésére vonatkozó megoldások, s azoknak kipróbálása, alkalmazása. A mozgalmakban, melyek így egymásra következtek, erősen kivettem a részemet, mint *Halvargó* lelkes polgára - tagja voltam annak a társaságnak, mely a személyes és birtokos névmas üres harcait elvetve, inkább az igealakok, és időmeghatározások javítását ajánlotta, s mely egy időre felül is kerekedett azzal a programmal, hogy minden jelen időben történő cselekvést úgy kell tekinteni, mintha az a jövőben zajlana le. Miután tudósaik pontosan kiszámították, hogy ezerkétszáz év múlva szükségképpen ilyen és ilyen ruhában fognak járni a *bullok*-ok, így és így fognak élni, ezt és ezt fogják akarni, ilyen és ilyen államformában fognak élni, ilyen és ilyen képeket fognak festeni és verseket fognak írni, ezt és ezt fogják enni, nyilvánvaló, hogy nagy időt takarítunk meg, ha a pontos számításoknak ezeket az eredményeit már most gyakorlatba hozzuk, és úgy cselekszünk, mintha az ezerkétszáz év már elmúlt volna. A Jövőbelátó Szociálgumihúzó Párt uralomra is került, és két napig úgy ment minden, mint a karikacsapás, és ment volna tovább is, ha egy hirtelen támadt járványos bélhurut és annak kellemetlen következménye véget nem vet a dolognak: a szörnyű bűztől elsédültek a vezetők és kénytelenek voltak átadni helyüket, fenntartva álláspontjukat, hogy a számítás azért tökéletes volt, csak a bélhurutról feledkeztek meg, aminek nem ők az okai, hanem a hirtelen támadt rossz időjárás, mely délutánra váratlanul beborította az eget - azt igazán nem lehet követelni a tudósoktól, hogy megmondják, milyen idő lesz egy óra múlva, mikor nekik ezerkétszáz évre kell előre gondolni. - Ezután a Tavalyihóvisszafagyasztó Egyesület vette át az uralmat, mely okulva a szörnyű pusztítás emlékére, amit a Gumihúzó okoztak, azt a felfogást tűzte zászlójára, hogy miután a jövőt nem lehet ismerni, a múltat ellenben igen,



legjobb lesz ott újakezdeni mindent, ahol ezerhatszáznegyven év előtt abbahagytuk. Ennek megfelelően mindenkinek vissza kellett menni illetőségi helyére - az adósnak nem kellett fizetnie, aki ellenben pénzhez jutott közben, elvették tőle, és odaadták annak, akié ezerhatszáznegyven év előtt volt. Így az egymásra következő hatalmak alatt mindenki jutott valamihez, rosszul csak azok jártak, akik úgy akartak élni, mintha június harmadikán csakugyan június harmadika volna és nem szeptember kilencedike vagy március tizennyolcadika - ezeket a Gumihúzókat és a Hófagyasztókat egyaránt büntették, és börtönbe csukták. A kisebb-nagyobb kollektív mozgalmak, a társadalomtudomány és *bullok*-tan, valamint a toronyvédelmi eszme fejlődésével egymást követték a nagyszerű eszmék. Voltak, akik szakítva a monisták földhözragadt felfogásával, azon az alapon nyúltak le egymás bőrét, hogy a *bullok* nem oktalan, vérengző állat, hanem kettős lény, lélek és test, kit a közönséges, létért való küzdelem által irányított kiválogatódás mellett a megismerés és belátás kormányoz - mások ismét a fajvédelem és fajnemesítés érdekét tartva szem előtt, bebizonyították, hogy egy *bullok* értékét, erkölcsi és selyemhernyó-tenyésztési szempontból, az határozza meg, hogy ki volt az apja és az anyja: hogy ő maga kicsoda, vagy hogy ő egyáltalában a világon van, az egészen lényegtelen, mint ahogyan a lóversenyen is aszerint bízunk a versenyző lovakban, hogy milyen családból származtak. A gondolkodókat és írókat elkergették helyükről, helyükbe a kémikusok egy sajátságos fajtája került, akik, bizonyos csoportok szerint, kimutatták az emberek gondolkodásában és cselekvésében azokat a vonásokat, amikre előre következtetni lehet, aszerint, hogy hol születtek: ezt aztán világszemléletnek nevezték el. Később ez a tudomány igen kifinomodott: különféle tulajdonságok alapján állította szembe egymással a *bullok*-okat, kiderült, hogy a haj, a fül, a körmök növése, színe, szaga és halmazállapota szoros összefüggésben áll a *bullok* természetével és szándékával - így keveredtek harcba először az alacsony növésűek és a magasak, aztán a kiálló pofacsontúak és a beesett szeműek, a szőkék és a barnák, a kövérek és soványak. Később, sajnos, némi zavarok állottak be, éppen az ember- és fajisme apostolainak túlságosan kifejlődött tudása és érzéke következtében, a legutolsó nagy harcban, melyben rengetegen estek el, lettek földönfutóvá, veszítették el mindenüket, s mely két fajta között folyt, az Orron-szemölcsötviselők és az Előrehajlófülcimpások között, kiderült, hogy vannak, akiknek szemölcs is van az orrukon, azonkívül a fülcimpájuk is előrehajlik, viszont olyanok is, akikre egyik se áll: s így ebből a szempontból mégse lehetett két részre osztani az egész *bullok*-ságot, hogy hatásosan vívják meg a nagy világszemléleti harcot. Előlről kellett kezdeni az egészet - megint visszatértek a naiv néphíthez, mely *oihá*-nak nézi a ködfoltokat -, a közös veszedelmet, a *goncsargó*-t pedig a gondviselés büntetésének. Abban az időben, mikor - mint ahogy azonnal látni fogjuk - váratlanul el kellett hagynom Capilláriát, a nagy küzdelem éppen ebben a stádiumban volt, s így láttam utoljára: hogy azóta mi történt, nem tudom: utolsó emlékem tehát erre a nagy fellendülésre vonatkozik, ami a legyőzött *Halvargó* politikájában beállott. *Goncsargó*-kormány vette át a hatalmat, megalapította az Első Goncsargó Szövetséget, szemben a hitetlennel, Goncsargó Fogyasztási Intézet létesült, Biokémiai Cipőgyár, más szóval Goncsargóbanhívók Politikai Kormánypártja, amely nagy erővel igyekezett rendet teremteni a toronyban. Magam, aki jó néhány harcban részt vettem, tekintettel ismeretlen származásomra, eleinte gyanúban álltam a Goncsargópárt előtt: később azonban egy felolvasással, amit a „Goncsargóirányzat és a nemzeti eszme nemzetközi terjedése, különös tekintettel a gépalkatrészek által kitépett fülekre” címen tartottam, ismét felszínre vergődtem *Xa-ra* oldalán, aki ebben az időben, elveinek fenntartása mellett, ismét vezető és irányító egyénisége volt a hatalomnak.

Capilláriából való szabadulásom története néhány szóval elmondva ennyiből áll.

Egy napon megjelent nálam a kormány egyik megbízottja, és felszólított, hogy mint az *oiha*-kérdés ismerője, vállaljam annak a küldöttségnek vezetését, melyet *Halvargó* indított az egyik

elég távol levő toronyba, ahol a csillagászok *goncsargó*-t jeleztek, s ahonnan segélycsapatokat kértek tőlünk a felbomlott rend helyreállítására. A megtisztelő megbízatást elfogadtam, s egy reggel útnak is indultunk. Utunk napokig tartott, sok akadályt kellett leküzdenünk - végre azonban elértük a szóban forgó tornyot, ahová be kellett volna vonulnunk. Csakhogy a felkelők bekerítették bennünket, lefegyverezték kíséretemet, s mielőtt a kaput átléphettem volna, letartóztattak mint árulót, és börtönbe vetettek. A vizsgálati fogságot nem volt módomban kitölteni, közben ugyanis beállott a *goncsargó*, a *bullok*-ok nagy része elpusztult, a többi elmenekült. Éjnek idején hagytam el börtönömet, melynek őrei eltűntek mellőlem - rettenetesen kimerülve és halálra csigázva vettem utamat bizonytalan irány felé, egyre bujkálva és aggódva, nehogy ellenséges *bullok*-ok közé kerüljek megint, akik nem ismerve a helyzetet, szabadságomat szökésnek minősítenék, s egyszerűen föbe lőnének, vagy leválnék fülemről az oda-tapasztott kopoltyúkat, s én megfulladnék. Egy őrzőjárat üldözőbe is vett, de egérutat nyertem, s a korallerdő védelmet nyújtott.

Hajnaltól emelkedni kezdett a talaj, a beszűrődő világosságban fölfelé kapaszkodtam, s végre elértem a hegy csúcsát, ahol kimerülten és halálra váltan estem össze. Úgy éreztem, végem van, nincs menekülés, nem mehetek sehová, nem vesz senki védelmébe - az *oihá*-k elűztek, a *bullok*-ok halálra keresnek: nyomorultan el kell pusztulnom. Hangosan fohászkodni kezdtem s átkoztam sorsomat és tulajdon dőreségemet, mely annyi keserves tapasztalat után, újból felkeltette bennem az utazás vágyát és ingerét. Azt hittem, utolsó perceimet élem, és soha nem látom többé szeretett hazámat, s már-már azon voltam, hogy letépve kopoltyúimat, megrövidítem szenvedéseimet, mikor rettentő zúgás és dörgés és rengés térített magamhoz. Egyidejűen megrázkódott alattam a talaj, s forró tajték csapott föl mellettem. Iszonyú erővel ragadott meg, tovasodott, meghengergetett és fölkapott - lélegzet után kaptam, és elvesztettem eszméletemet.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű dolog volt, ami velem történt, csak a sajátságos körülmények tették rendkívülivé. Később értettem meg az összefüggést, amit különös kalandom magyarázatául előrebocsátok. Az a hegy, ahová kerültem, a tengerfenék egyik tűzhányója: ami magával ragadott, az a tűzhányó kitörése volt. A vízben rögtön fehér tajtékba merevülő láva fölemelt, s míg ájultan sodródtam benne, oly eleven erőt helyezett el tagjaimban, mely elégséges volt, hogy a tenger felszínére kidobjon. Mikor magamhoz tértem, a keskeny zátonyon találtam magam, melyet a kitóduló tajték alkotott azon a helyen s melyet a hullámok lassan ringattak és sodortak észak felé. Kopoltyúim már nem voltak rajtam. Körülnéztem, megdörgöltem szemem, s ámulva bámultam bele a Napba s a kék ég harangjába, melyet oly sokáig nem adatott láthatnom. Estefelé volt, az ég felhőtlen, partot nem láttam sehol.

Huszonnégy órai hanyattatás után egy cirkálójahajó felfedezett, és kimentett szorult helyzetemből. Első nap semmi jelét nem éreztem annak az idegbetegségnek, mely aztán kitört rajtam, s melyre, mint ideiglenes elmezavarra, ma már csak szégyenkezve emlékszem vissza. Csak mikor partot értünk, s a cirkáló kapitánya érdeklődött kilétem és kalandjaim iránt, vettem észre, hogy nem az vagyok, aki voltam. A férfiak szagát elviselhetetlennek találtam, a kapitány kérdésére *oiha*-nyelven válaszoltam, aminek furcsa rikoltozásai annyira megdöbbenették a jó embert, hogy a hajó orvosát kérte, vizsgálja meg s helyezze el valamelyik kórházban. Én azonban, még mielőtt ez megtörténhetett volna, kereket oldottam, és kiszöktem a városba. Megtudtam, hogy Franciaországban vagyok, Marseille közelében: megvizsgálva zsebeimet, némi aranypénzt fedeztem fel, amit a tenger alatt való hosszas tartózkodás nem áztatott úgy el, mint ruháimat és csizmámat. Ezen a pénzen egy kereskedésben női ruhákat vásároltam, titokban felöltöttem azokat, hamis haját tettem a fejemre, kipirosítottam a szájamat, és rizsporral kentem be vastagon az arcomat a marseille-i szép nők mintájára. Csak homályosan emlékszem ezekre és az ezekhez hasonló bolondságokra, amiket a következő hetekben

elkövettem. Ez a kevés is, amire emlékszem, néhány hét múlva jutott eszembe, mikor a doveri tébolydában, ahová becsuktak, kissé kipihentem magam, s orvosomnak, a jóságos és megértő Mr. Foxnak, a lábadozás óráiban elmondtam rémképeim keletkezését és történetét. Bűnbánóan meggyóntam, hogy a *bullok*-ok közt való szenvedésektől meggyötört és önmagából kifordult aggyal az első napokban valami zavaros, tébolyult elhatározás, vagy inkább rögeszme lett úrrá fölöttem - hogy nem leszek férfi többé, vagy ha igen, csak azért, hogy felvegyem a harcot az emberi fajta elnyomója és rabságban tartó zsarnoka, a nő ellen - felveszem a harcot, saját fegyvereivel, a közönnyel, a hazugsággal - álruhában, női álarcban férkőzöm közéjük, kilesem titkaikat, és ezeknek birtokában felszabadítom boldogtalan és tudatlan *bullok*-társaimat.

Ezeket az ostobaságokat szégyenkezve mondom el s mondtam el már akkor a jóságos dr. Foxnak. - Kipihenve furcsa utam fáradalmait, még néhány hetet töltöttem az elmeorvosi intézetben, melyeknek lepergése után, értelmes beszédemet hallva, s az orvosok véleménye alapján, az igazgatóság gyógyultnak minősített. 1922. március 4-én hagytam el az intézetet, s néhány nap múlva, pontosan március 10-én, érkeztem szülővárosomba, Redriffbe, ahol nőmet és gyermekeimet jó egészségben találtam.

Gulliver hatodik útjának vége